

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERJA

LIETUVOS
EDUKOLOGIJOS
UNIVERSITETAS

BALTISTIKOS
CENTRU
ASOCIACIJA

Moskvos
valstybinis
M. V. Lomonosovo
vardo
universitetas

Olga Siniova
Gintautas Kundrotas

LIETUVIŲ KALBOS TARTIS: GARSAI, ŽODIS, INTONACIJA

ЛИТОВСКОЕ ПРОИЗНОШЕНИЕ:
ЗВУКИ, СЛОВО, ИНТОНАЦИЯ

Мокомоји кнуга

Vilnius, 2014

UDK 811.172(075)
Li206

Mokomoji knyga leidžiama pagal ES SF finansuojamą projektą
„Lituanistikos (baltistikos) centrų akademinio mobilumo skatinimas
ir tarptautiškumo plėtra“
(Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-02-007)

Sudarė

doc. dr. Olga Siniova (Maskvos valstybinis M.V. Lomonosovo vardo universitetas)
prof. dr. Gintautas Kundrotas (Lietuvos edukologijos universitetas)

Leidinio recenzentai

dr. Jurga Trimonytė-Bikelienė (Lietuvos edukologijos universitetas),
dr. Jovita Ruseckaja (Lietuvos edukologijos universitetas),
dr. Tatjana Vologdina (Vroclavo universitetas).

Mokomoji knyga „Lietuvių kalbos tartis: garsai, žodis, intonacija“ („Литовское произношение: звуки, слово, интонация“) skirta mokytis lietuvių kalbos. Knyga gali būti panaudojama kaip **pagalbinė** mokymo priemonė, papildomai su jau esamais lietuvių kalbos vadovėliais.

Knygą sudaro dvi dalys. Pirmojoje, kurią sudaro teminiai tekstai, dialogai, pratybos, dar pateikiama būtina teorinė medžiaga apie lietuvių kalbos garsyną, kirtį ir intonaciją, reikalinga pirminio taisyklingo tarimo, kirčiavimo ir intonavimo įgūdžiams įsisavinti ir lavinti.

Antrąją knygos dalį sudaro tekstai, skirti tolesnei pažinčiai su Lietuvos istorija, kultūra, etnografija, visi tekstai yra sukirčiuoti, dalis jų yra pateikti intonacinėje transkripcijoje.

Ši mokomoji knyga parengta Lietuvos edukologijos universitete pagal ESSF finansuojamą projektą „Lituanistikos (baltistikos) centrų akademinio mobilumo skatinimas ir tarptautiškumo plėtra“ (Nr. VP1-2.2-ŠMM-08-V-02-007). Ji pirmiausia skirta užsienyje esančių lituanistikos ir baltistikos centrų studentams rusakalbiams, pradedantiems mokytis ir jau besimokantiems lietuvių kalbos ir kultūros. Ji pravers ir Lietuvos universitetų kitų šalių rusakalbiams studentams, norintiems išmokti lietuvių kalbą.

Už rūpestį ir globą, rengiant šį leidinį, nuoširdžiai dėkojame Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai ir Lietuvos edukologijos universiteto ESSF finansuojamo projekto „Lituanistikos (baltistikos) centrų akademinio mobilumo skatinimas ir tarptautiškumo plėtra“ vadovei dr. Jurgai Trimonytei-Bikelienei. Už pateiktas pastabas ir vertingus patarimus atskiros padėkos nusipelno ir knygos recenzentai: dr. Jurga Trimonytė-Bikelienė, dr. Jovita Ruseckaja, dr. Tatjana Volgodina. Dėkojame taip pat maketuotojai Birutei Bilotienei.

Prof. dr. Gintautas Kundrotas,
Lietuvos edukologijos universiteto
Rusų filologijos ir tarpkultūrinės
komunikacijos katedros profesorius

Doc. dr. Olga Siniova,
Maskvos M. Lomonosovo vardo
valstybinio universiteto
Baltistikos centro vedėja

2014 11 28

Учебная книга „Lietuvių kalbos tartis: garsai, žodis, intonacija“ („Литовское произношение: звуки, слово, интонация“) представляет собой сборник текстов, диалогов, упражнений для первичного формирования и/или корректировки навыков произношения, интонирования и является сопроводительным к существующим учебникам, построенным с учётом коммуникативного подхода к обучению литовскому языку инофонов (прежде всего русскоязычных) и билингвов (русскоязычных со вторым родным литовским языком).

Педагог может использовать данное пособие фрагментарно, основываясь на тех дидактических задачах, которые актуальны в конкретной учебной ситуации и для которой он может выбрать одно или группу упражнений на тренировку произнесения звуков и интонирования тех фраз, которые вызывают трудности в конкретной аудитории.

TURINYS | СОДЕРЖАНИЕ

ĮVADAS ВВЕДЕНИЕ.....	7
SUTARTINIAI ŽENKLAI УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ.....	12
LIETUVIŲ KALBOS GARSAI ЗВУКИ ЛИТОВСКОГО ЯЗЫКА.....	13
BALSIAI ГЛАСНЫЕ.....	13
PIEBALSIAI СОГЛАСНЫЕ.....	14
ABĖCĖLĖ АЛФАВИТ.....	15
SKIEMUO IR KIRTIS СЛОГ И УДАРЕНИЕ	17
Lietuviška heraldika Литовская геральдика в картинках.....	20
LIETUVIŲ KALBOS BALSIAI ГЛАСНЫЕ ЛИТОВСКОГО ЯЗЫКА	24
LIETUVIŲ KALBOS INTONACIJA (Pradmenys) ЛИТОВСКАЯ ИНТОНАЦИЯ (Начальные сведения).....	26
Balsiai (pratybos) Гласные (практикум).....	29
Lietuvos administracinis suskirstymas Административное деление Литвы	33
Lietuvos vandens telkiniai Водоёмы Литвы	35
Lietuvos miškai ir miškų gyvūnai Лес Литвы и лесные животные	38
DVIBALSIAI ДИФТОНГИ (двугласные сочетания).....	41
SUTARTINIAI DVIBALSIAI ДИФТОНГОИДЫ.....	41
MIŠRIEJI DVIGARSIAI ДИФТОНГИЧЕСКИЕ СОЧЕТАНИЯ	41
Lietuvos paukščiai Птицы Литвы.....	47
Dvigarsiai (pratybos) Дифтонги (практикум).....	49
Giminystės pavadinimai Наименования родства.....	53
LIETUVIŲ KALBOS PRIEBALSIAI СОГЛАСНЫЕ ЛИТОВСКОГО ЯЗЫКА..	57
SKARDIEJI IR DUSLIEJI PRIEBALSIAI ЗВОНКИЕ И ГЛУХИЕ СОГЛАСНЫЕ	59
Etnografija Этнография.....	69
Lietuviški patiekalai Традиционная кухня Литвы	71
ASIMILIACIJA PAGAL PALATALIŠKUMĄ (MINKŠTUMĄ) АССИМИЛЯЦИЯ СОГЛАСНЫХ ПО МЯГКОСТИ	72
PIEBALSINIAI DVIGARSIAI СОЧЕТАНИЯ ДВУХ СОГЛАСНЫХ	73
DUSLIŲJŲ / SKARDŽIŲJŲ PRIEBALSIŲ ASIMILIACIJA АССИМИЛЯЦИЯ СОГЛАСНЫХ ПО ЗВОНКОСТИ-ГЛУХОСТИ	74
J j ŽODŽIO PRADŽIOJE IR VIDURYJE J j В НАЧАЛЕ И СЕРЕДИНЕ СЛОВА	78
Lietuvos nacionalinės šventės Национальные праздники Литвы	80

PRIEBALSIŲ KAITA ЧЕРЕДОВАНИЕ СОГЛАСНЫХ.....	83
GARSŲ SANDŪRA СОЧЕТАНИЕ ЗВУКОВ.....	85
PRIEBALSIŲ SUPANAŠĖJIMAS СЛИЯНИЕ СОГЛАСНЫХ	86
Lietuvos medžiai Деревья Литвы	89
LIETUVIŲ KALBOS INTONACIJA (Pagrindinė dalis)	
ЛИТОВСКАЯ ИНТОНАЦИЯ (Основная часть).....	94
INTONACINĖ TRANSKRIPCIJA ИНТОНАЦИОННАЯ ТРАНСКРИПЦИЯ....	97
Tipologiniai intonacinių vienetų lietuviškųjų intonacinių	
kontūrų (IKL) ir rusiškųjų intonacinių konstrukcijų (IK)	
fonetinės raiškos ypatumai Типологические особенности	
проявления фонетических реализаций интонационных единиц –	
интонационных контуров (ИКЛ) – литовского языка и	
интонационных конструкций (ИК) – русского языка	109
Intonacinės sistemos elementų sąveikos ypatumai ir realizacija	
sakytinėje kalboje (tekstų intonacinės transkripcijos pavyzdžiai)	
Особенности взаимодействия и реализации интонационных	
средств в литовской звучащей речи (примеры интонационной	
транскрипции.....	117
Lietuvių kalbos intonacijos raiška rašytiniame tekste	
Реализация литовской интонации в письменном тексте.....	124
TEKSTAI ТЕКСТЫ	133
ARTIKULIACIJA, INTONACIJA, LEKSIKA IR GRAMATIKA EILIUOTUOSE IR	
PROZOS TEKSTUOSE АРТИКУЛЯЦИЯ, ИНТОНАЦИЯ, ЛЕКСИКА И	
ГРАММАТИКА В СТИХОТВОРНЫХ И ПРОЗАИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ.....	133
Liaudies dainos Народные песни	133
Poezijos ir dainų kaleidoskopas Калейдоскоп поэзии и песен.....	143
Lietuvių liaudies padavimai, pasakos Литовские народные	
предания, сказки	150
Apie Lietuvos istoriją Из истории Литвы	162
Jumoristinis horoskopas Юмористический гороскоп.....	168
Anekdotai Анекдоты	170
LITERATŪRA ЛИТЕРАТУРА.....	172

Учебная книга «Lietuvių kalbos tartis: garsai, žodis, intonacija» – „Литовское произношение: звуки, слово, интонация“ представляет собой сборник упражнений, текстов, диалогов для первичного формирования и/или корректировки навыков произношения, интонирования, построенный с учётом коммуникативного подхода. Пособие является сопроводительным к существующим учебникам для обучения литовскому языку инофонов (kitakalbių) и билингвов (со вторым родным литовским языком).

Обучение литовскому языку как иностранному в условиях иноязычного (нелитовского) окружения имеет свои особенности, обусловленные различными факторами. Это – небольшой объём учебных часов, влияние языковых и социокультурных факторов, специфичных для каждой страны и мн.др. Если же перед нами ученики-билингвы, для которых один из родных языков литовский, то ограниченная речевая среда рамками двуязычной семьи несколько корректирует условия, но общие проблемы остаются.

Задача преподавателя максимально эффективно отбирать и комбинировать языковой материал. Если известные формы и приёмы (игровые, например) преподавания литовского языка легко переносятся в методику обучения в условиях мультиязычия, то лингводидактические принципы требуют постоянной тонкой настройки в зависимости от контингента, целей и задач обучения. Например, мы учитывали ограниченный лексический запас учащихся, когда составляли упражнения для отработки навыков произношения и интонирования. Совершенно очевидно: учебники построенные по коммуникативному принципу хороши и активно используются нами, однако образовательные цели и задачи требуют коррекции принципа построения урока и отбора языкового материала; часто педагог вынужден сокращать материал.

При этом возникает ситуация нарушения преемственности тем, последовательности их подачи и соответственно поэтапности в освоении языкового и речевого материала. Иначе говоря, крен в коммуникативный принцип преподавания иностранного языка ослабляет внимание к формированию лингвистической культуры,

лежащей в основе формирования всех компетенций (коммуникативной, лингвистической, социолингвистической и др.). Крен в изучение структуры языка ослабляет чувство красоты живого слова, снижает мотивацию сохранения родного языка у билингов.

На наш взгляд, не совсем верно было бы считать, что основной целью изучения литовского языка является только утилитарное его усвоение как орудия общения и выражения мысли, так как в процессе качественного преподавания закладываются и основы лингвистического феномена архаичного литовского языка, на которые надстраиваются коммуникативные компетенции.

Другое дело, что объем теоретических сведений о языке у изучающего литовский как иностранный – в школе, на филологическом факультете вуза, на курсах литовского языка, – разный. Осознание этого факта заставляет нас искать способы, приёмы введения языкового материала, основанного на теоретических сведениях, но не обременяющих теорией и тем самым, не разрушающих интерес к живому слову и способствующих качественному освоению языковой системы.

С другой стороны, такое построение материала позволяет активизировать лингвистическую рефлексию обучающихся, подвести их к выводам о закономерностях строения языковой (в данном случае, фонетической) системы, если такая цель ставится в процессе обучения. Это касается прежде всего студентов вузов, изучающих литовский язык. Получив навыки произношения и интонирования в специально составленных группах слов и отобранных пословицах, поговорках, загадках, чистоговорках, мини-диалогах, студенты без особого труда приходят к выводам о закономерностях звуковой, интонационной системы литовского языка, что позволяет с лёгкостью освоить и теоретические сведения.

Предлагаемая в учебной книге система работы учитывает аспекты произношения, интонирования, графики, чтения, а также направлена на формирование лексико-грамматического минимума и фоновых страноведческих знаний на начальном этапе обучения литовскому языку. Главной задаче – произношению и аудированию, и соответственно обучению чтению и письму, – подчиняется вся система заданий по звукам, ритмике и интонации, текстов, диалогов. Этим объясняется многоступенчатое построение материала в учеб-

нике: фонетика (от слога – слова – словосочетания – к фразе) – словообразование и образование форм слов – речевые образцы на основе грамматических моделей – текст (вбирающий все аспекты) – минимальные коммуникативные ситуации, отраженные в интонационных контурах / конструкциях и в текстах – все это позволяет соотносить новую тему и тему для закрепления.

В то же время такая подача материала становится базой для формирования представлений о системности языка. Челночный принцип обращения к языковым явлениям, суть которого в том, что каждый последующий учебный материал вбирает в себя предыдущий, позволяет закрепить и автоматизировать языковые модели посредством повторения и включения их в более сложные структуры. Чтение прецедентных текстов или их фрагментов способствует не только формированию произносительных навыков, но и знакомству с лексическим и фразеологическим фондом литовского языка, что в свою очередь обогащает речь, способствует их использованию в различных коммуникативных ситуациях.

Фонетические игры, чистоговорки, которые включают в себя лексику текстов и диалогов, отражающих коммуникативные ситуации, позволяют организовать парную и групповую работу на занятии. Вариативный характер заданий способствует реализации принципа индивидуализации обучения.

При создании пособия учитываются следующие принципы:

а) внимание к типологическим особенностям языка. При отборе слов, уделялось внимание тем лексемам, которые отражают типичные явления или составляют базовый словарь любого языка (числительные, названия продуктов питания, деревьев, животных), хотя такие слова не всегда относятся к коммуникативно значимым на начальном этапе обучения языку: *avižà, àlavas, àjeras* – овёс, олово, аир;

б) за основу введения фонетического материала принимается принцип оппозиции *dìdis : dÿdis*;

в) принцип от простого к сложному: от слога к слову, предложению, тексту;

г) попутно вводятся грамматические сведения: о некоторых словообразовательных моделях (*vilkas – vilkè* ‘волк– волчица’), также формируются представления о падежных формах. Так, например, для отработки произношения дифтонгов и избежания редукции /о/

в конце слова не случайно предлагается именно этот ряд форм им.п и род.п.: *diėvas- diėvo, sniėgas – sniėgo, kiėmas – kiėmo, miėstas – miėsto*.

д) в основе отбора мини-текстов лежит принцип фонетического созвучия и наличие определённой **грамматической модели**. Таким образом, крылатое или шутливое выражение служит **речевым образцом**: (1) *Gilūs vanduō grėitai nebėga*. (2) – *Iš kokio indo negalima valgyti? – Iš tuščio*. Во второй части пособия предлагаются тексты – аутентичные и адаптированные.

Как известно, на начальном этапе освоения языка проблему составляет работа на занятии с текстом, как правило, составленным и несколько искусственным в силу ограниченного владения лексикой обучающимися. Наличие подробного глоссария к аутентичному тексту, позволяющего сократить время на его понимание, рифмованные тексты, легенды и сказки позволяют преодолеть эту проблему. Предпочтительное использование народных текстов объясняется их содержательной, культурологической и лингводидактической значимостью. Повтор слов, фраз (= грамматических конструкций), диалогичность, свойственные народным песням, сказкам, преданиям, делает их бесценными.

Так мы идём от функций к средствам, демонстрируем функционирование фонетических, просодических и грамматических единиц в высказывании.

е) богатый страноведческий материал, предъявленный иконически, как концепт.

Принцип предъявления материала на занятии

Поскольку учебное пособие предлагается как сопроводительный курс и построено как сборник языкового материала, основной целью которого является отработка и/или корректировка навыков произношения, интонирования, то педагог может использовать его фрагментарно, основываясь на тех дидактических задачах, которые актуальны в данной учебной ситуации: он может выбрать одно или группу упражнений на тренировку произнесения тех звуков, которые вызывают трудности в конкретной аудитории.

В пособии предлагается лексика по следующим лексическим темам:

- Lietuviška heraldika | Литовская геральдика в картинках;

- Lietuvos administracinis suskirstymas | Административное деление Литвы;
- Lietuvos vandens telkiniai | Водоёмы Литвы;
- Lietuvos miškai ir miškų gyvūnai | Лес Литвы и лесные животные;
- Lietuvos simboliai | Символы Литвы;
- Etnografija | Этнография;
- Lietuviški patiekalai | Традиционная кухня Литвы;
- Lietuvos nacionalinės šventies | Национальные праздники Литвы;
- Lietuvos medžiai | Деревья Литвы

О. Синёва

Sutartiniai ženklai | Условные обозначения

---

intonacinė transkripcija, intonavimas
интонационная транскрипция, интонирование

frazė, pasakymas
(patarlė, priežodis, mįslė ir kt.)
фраза, прецедентное высказывание
(поговорка, пословица, загадка и пр.)

juumoristinis (juokingas) tekstas
юмористический текст

pratimas (klausomės, po to tariame)
упражнение (слушаем и произносим)

pratimas
упражнение

užduotis
задание

sudėtingesnės užduotys; mįslės
задание повышенной сложности; загадка

Lietuvių kalbos balsiai | Гласные литовского языка

В современном литовском языке богатая система гласных.

Гласные имеют следующие признаки

– подъем и ряд;

– долготу / краткость: ta 'ma' – tã 'ту, того', kàsti 'копать' – kãsti 'кусать', stóras 'толстый' – tòstas 'мост', rùdos 'коричневые' – rùdõs 'руды', línas 'лён' – lúnas 'льня';

– однородность / неоднородность [ē] – [ie], [ō] – [uo] rėkti 'кричать' – riėkti 'резать на ломтики', korà 'дюна' – kíورا 'рога'.

Balsiai | Гласные

Подъём		Ряд			
		Передний		Непередний	
		Краткие	Долгие	Краткие	Долгие
Верхний		<i>i</i>	<i>ĩ</i>	<i>u</i>	<i>ũ</i>
Средний	Неоднородные		<i>ie</i> <i>ẽ</i>		<i>uo</i> <i>õ</i>
	Однородные	<i>(e)</i>		<i>(o)</i>	
Нижний		<i>ε</i>	<i>ã</i>	<i>a</i>	<i>ã</i>

Гласные *(e)*, *(o)* встречаются только в заимствованных словах *metras*, *gogas* 'холка'. В литовском языке **o** всегда долгое (напряженное): *brólis*, *mótina*.

Гласные переднего ряда, обозначаемые графемами *e* и *ẽ*, отличаются по подъёму:

ėsti 'есть, бывает' *ẽ*, *é* соотносятся в русском языке с гласным переднего ряда между мягкими согласными, как в русском слове «пять»;

ėsti 'жрать' – *é* неполностью соответствует русскому *э*. В литовском языке это более узкий звук переднего ряда (при произнесении «продвинутый вперёд»).

Priebalsiai | Согласные

По способу образования			По месту образования											
			Губные				Переднеязычные				Среднеязычные	Заднеязычные		
			Губногубные		Губнозубные		Зубные		Альвеолярные					
			тв	м	тв	м	тв	м	тв	м		тв	м	
шумные	взрывные	Гл.	p	p'			t	t'				k	k'	
		Звонк.	b	b'			d	d'				g	g'	
	аффрикаты	Гл.					c	(c')	(č)	č'				
		Звонк.					ʒ	(ʒ')	(ž)	ž'				
	щелевые	Гл.			(f)	(f')	s	s'	š	š'			(x)	(x')
		Звонк.					z	z'	ž	ž'			(ɣ)	(ɣ')
сонорные	носовые		m	m'			n	n'						
	боковые						l	l'						
	дрожящие								r	r'				
	щелевые				v	v'					j			

ʒ (ʒ') соответствует сочетанию dz; (ž) ž' соответствует сочетанию dž.

Фонемы /c'/, /ʒ'/, /č'/, /ž'/ встречаются редко.

Перед гласными переднего ряда e [æ], é [ɛ], [i], y [ī], а также перед j, ie [ī], [ie] согласные читаются мягко.

Abėcėlė | Алфавит

№	Буква	Название по-литовски	Название по-русски	Звучание (МФА)	Примечания	Прописные буквы
1	A a	<i>a</i>	а	[a]		<i>A a</i>
2	Ą ą	<i>a nosinė</i>	а носовая	[aː]	«Ą» — буква «А» с диакритическим знаком огонэк. Буква «ą» исторически обозначает назализированный звук <i>an</i>	<i>Ą ą</i>
3	B b	<i>bė</i>	бе	[b]		<i>B b</i>
4	C c	<i>cė</i>	це	[tʃ]		<i>C c</i>
5	Ch ch		ха	[x]	Для записи используется комбинация графем c h	<i>Ch ch</i>
6	Č č	<i>čė</i>	че	[tʃ]	«Č» — буква «С» с диакритическим знаком гачек	<i>Č č</i>
7	D d	<i>dė</i>	де	[d]		<i>D d</i>
8	E e	<i>e</i>	э	[ɛ] [æː]		<i>E e</i>
9	Ę ę	<i>e nosinė</i>	æ носовая	[æː]	«Ę» — буква «Е» с диакритическим знаком огонэк. Буква «ę» исторически обозначает назализированный звук <i>en</i>	<i>Ę ę</i>
10	Ė ė	<i>ė</i>	е	[eː]	«Ė» — буква «Е» с диакритическим знаком точка. Букву ввёл в обращение литовский духовный писатель XVII века — Даниил Клейн	<i>Ė ė</i>
11	F f	<i>f</i>	эф	[f]		<i>F f</i>
12	G g	<i>gė</i>	ге	[g]		<i>G g</i>
13	H h	<i>ha</i>	уа	[ɥ]		<i>H h</i>
14	I i	<i>i trumpoji</i>	и короткая	[ɪ]		<i>I i</i>
15	Į į	<i>i nosinė</i>	и носовая	[iː]	«Į» — буква «I» с диакритическим знаком огонэк. Буква «į» исторически обозначает назализированный звук <i>in</i>	<i>Į į</i>
16	Y y	<i>i ilgoji</i>	и долгая	[iː]		<i>Y y</i>

17	J j	<i>jot</i>	йот	[j]		<i>Jj</i>
18	K k	<i>ka</i>	ка	[k]		<i>Kk</i>
19	L l	<i>el</i>	эл	[l]		<i>Ll</i>
20	M m	<i>em</i>	эм	[m]		<i>Mm</i>
21	N n	<i>en</i>	эн	[n]		<i>Nn</i>
22	O o	<i>o</i>	о	[ɔ] [o:]		<i>Oo</i>
23	P p	<i>pė</i>	пе	[p]		<i>Pp</i>
24	R r	<i>er</i>	эр	[r]		<i>Rr</i>
25	S s	<i>es</i>	эс	[s]		<i>Ss</i>
26	Š š	<i>eš</i>	эш	[ʃ]	«Š» — буква «S» с диакритическим знаком гачек. Придумана чехом Яном Гусом в XV веке	<i>Šš</i>
27	T t	<i>tė</i>	те	[t]		<i>Tt</i>
28	U u	<i>u</i>	у	[u]		<i>Uu</i>
29	U̇ u̇	<i>u nosinė</i>	у носовая	[u:]	«U̇» — буква «U» с диакритическим знаком огонэк. Буква «u̇» исторически обозначает назализированный звук <i>un</i> . В литовском языке эта буква никогда не стоит в начале слова	<i>U̇u̇</i>
30	Ū ū	<i>u ilgoji</i>	у долгая	[u:]	«Ū» — буква «U» с диакритическим знаком макрон	<i>Ūū</i>
31	V v	<i>vė</i>	ве	[v]		<i>Vv</i>
32	Z z	<i>zė</i>	зе	[z]		<i>Zz</i>
33	Ž ž	<i>žė</i>	же	[ʒ]	«Ž» — буква «Z» с диакритическим знаком гачек. Придумана чехом Яном Гусом в XV веке	<i>Žž</i>

Мягкость предшествующего согласного в литовской графике обозначается графемой *i*. Таким образом, графема *i* выполняет тройную функцию, обозначает звук [i], мягкость согласного и краткий звук [i̥] в составе дифтонгов *ai*, *ei*, *ui*, *oi*.

Перед гласными переднего ряда *e* [æ̃], *é* [ɛ], *i*, *y* [ĩ], а также перед *į*, *ie* согласные читаются мягко.

**Ударение входит в лексическую
характеристику слова.**

Литовское слово может состоять из одного, двух или нескольких слогов.

Слог, который произносится с бóльшей силой, является ударным. Вершину слога составляет гласный: mó-ti-na.

Слог может быть долгим или кратким. Вершину долгого слога составляет долгий гласный, дифтонг (двугласный) или любой другой смешанный двузвучный.

Граница слога проходит по гласному, после второго элемента дифтонга или двузвучного:

kàs 'кто, что', kaĩp 'как',
ẽ-glè 'ель', ẽ-mè 'брал', die-nà 'день',
ẽ-pu-šè (dre-bu-lè) 'осина', ál-ka-nas 'голодный' stuĩ-pas 'столп',
leĩ-gvas 'лёгкий' trumĩ-pas 'короткий'
a-kì-mir-ka 'мгновение', mó-ky-to-jas 'учитель'
ne-be-pa-si-ra-ši-né-da-vo-me 'не подписывались мы'

В литовском языке возможны следующие типы ударений:

Свободное ударение (нефиксированное) – ударение может быть на любом слоге слова (на последнем, предпоследнем, четвертом, третьем и далее от конца слова)

Gèlẽ – цветок, mókslas – учеба, наука, dídvyris – герой, mėnininkas – художник, kũliavirsčiomis – кубарем, nórminamajame – в нормированном.

Постоянное ударение – ударение сохраняющееся на одном и том же слоге в любых формах слова:

Móteris, móterų, móterimi, móterims
Bėgu bėgi, bėga, bėgame, bėgate, bėga.

Подвижное ударение – ударение, меняющее свое место в формах слова по определенным законам.

paskaità, paskaitõs, pãskaitai, pãskaitą, su pãskaita, paskaitojė, suprantù, suprantì, suprañta, suprañtame.

Система ударений литовского языка основана на западно-аукштайтском диалекте Каунасского района.

Žemaičių tarmė – жемайтское наречие

Aukštaičių tarmė – аукштайтское наречие

Подзоны аукштайтского наречия – южная, восточная, западная – называются диалектами. Диалекты распадаются на говоры: каунасский, панежевский и проч.

Западно-аукштайтский диалект, сохранивший самую архаичную модель литовского языка, в дописьменную эпоху был распространен на более обширной, чем в наши дни, территории, в частности это Прусская Литва (позже Прусское княжество), или Малая Литва, а также та часть на северо-востоке, которую в настоящее время относят к восточным аукштайт-панежежцам (так называемые «пантиники» и «понтиники»).

Слоговые акценты литовского языка

Для литовского языка существенно такое явление, как слоговой акцент.

Слоговой акцент – способ произнесения долгого ударного слога. Ударный долгий слог составляет долгий гласный ([ī], [ū], [ē], [ō], [ē], [ā]), дифтогид (ie, io), дифтонг или любой другой смешанный двузвучный.

Слоговой акцент может быть восходящим («с сильным началом») или нисходящим («с сильным концом»): káina ‘цена’, kaĩr ‘как’.

Восходящий акцент обозначается акутом ´ : lángas ‘окно’, а нисходящий обозначается циркумфлексом ˜ laĩkas ‘время’.

Если знак приходится на дифтонгоид, то акут может быть только на первом элементе дифтонгоида, а циркумфлекс – на втором.

Вершина слога может быть образована кратким гласным. Ударный краткий гласный слога обозначается знаком грависа ˘.

Такой слог произносится кратко, без растяжки, ´ ˜ ˘ но сильно. Сравните lietùvių žēmė ‘литовская земля, земля литовцев’; stiklas ‘стекло’, но stālas ‘стол’ stártas ‘старт’.

Безударные слоги **не редуцируются** и произносятся либо долго, либо кратко, в зависимости от долготы или краткости гласного, составляющего вершину слога.

Впервые о слоговых акцентах литовского языка упомянуто в 1737 году в грамматике «Universitas lingvarum Litvaniae».

Автор термина PRIEGAIDĖ – языковед Kazimieras Jaunius. Автор термина KIRČIUOTĖ Pranas Skardžius.

Lietuviška heraldika | Литовская геральдика в картинках

Прочитайте подписи к изображениям литовской государственности и тексты.

Lietuviška heraldika

Lietuvės vėliava. Trispalvė

Geltona spalva – šviesos ir saulės simbolis, žalia – Lietuvoje gamtos, miškų ir žemės, raudona – kraujo.

Istorinė Lietuvos vėliava

Lietuvės herbas. Vytis

Gediminaičių stulpaĩ

Столбы Гедиминовичей (их также называют Колумны или Столбы Гедимина) – герб правящей династии Великого княжества Литовского.

Gediminaičių stulpaĩ – vienas svarbesnių Lietuvos valstybingumo simbolių, valdančiojo valdovo simbolis, naudotas Gediminaičių ir Jogailaičių valdovų. Pirmas žinomas panaudojimas – 1397 metų Vytauto aštspaude. **Vėliau Vytautui pavaldūs pulkaĩ žygiavo su šiuo ženklù** žymėtomis vėliavomis Žalgirio mūšyje. Yra kėlios Gediminaičių stulpų kilmės teorijos. Vienà teorija sieja ženklà su Gediminaičių kildinimu iš romėniškos columna giminės, kità versija, kàd stulpaĩ, išsivystė iš slaviškų prėkių plombų (panàšus ženklaĩ Drohičino plombose).

Столпы Гедиминовичей – один из важнейших символов литовской государственности, символ правящего властителя, использованный правителями Гедиминовичей и Ягайловичей. Первый известный случай использования – в печати Витовта 1397 года. Позже подчинённые ему полки со знамёнами с этим знаком выступили в поход на Грюнвальдскую битву (Жальгирис). Существует несколько теорий происхождения столпов. Одна теория связывает знак с римским происхождением Гедиминайтисов, другая версия – знак столпов развился из славянских товарных пломб (похожие знаки найдены на пломбах Дрохичина).

Lietuvos miestų herbai

Lietuvės pinigai

Pirmieji lietuviški litai atsirado 1922 metais. Būvo naudojami iki 1940 metų. Vėl būvo įvesti 1993 metais, būvo naudojami iki 2014 metų gruodžio 31 dienės. Nuo 2015 metų sausio 1 dienės Lietuvoje įvestas eūras.

Первые литовские литы появились в 1922 году. Были в употреблении до 1940 года. Вновь были введены (в обращение) в 1993 году, использовались до 31 декабря 2014 года. С 1 января 2015 года в Литве введён евро.

Краткий вокализм

i   *u*
e   *o*
ε
a

Долгий вокализм

ī   *ū*
ē   *ō*
ē̃
ā

Графически долгие гласные обозначаются как *a*, *u* – *į*, *ū* – *ų*, *ε*.

Гласный **o** всегда долгий (напряженный), кратким бывает только в заимствованных слогах.

Долгие гласные произносятся напряженно, примерно в два раза дольше, чем краткие (А. Пакерис, с. 26).

Долгим слогам присущ слоговой акцент (priegaidė): восходящий (´ знак акут) или нисходящий (˘ знак циркумфлекс).

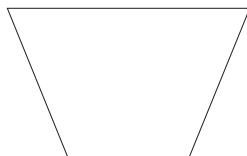
В системе гласных литовского языка наличие двойного обозначения на письме долгих звуков объясняется историей их происхождения. Так, графемы *u* и *į*, *ū* и *ų* одинаково обозначают долгие фонемы [*ī*], [*ū*], однако *u* и *ū* произошли из исконных (пралитовских) *ī, *ū, в то время как *į* и *ų* – из носовых гласных, произносившихся с носовым резонансом (и сохранившихся в некоторых поддиалектах жемайтов). Гласные с носовым резонансом произошли в свою очередь из исконных *in, *un в позиции перед невзрывными согласными и в абсолютном конце слова: *dūmas* < *dhūmos ‘дым’, *lįs* < *liñds ‘полезет’, *siųs* < *siuñts ‘пошлет’. Графемы *a*, *ε* также соответствуют пралитовским *an, *en. Историческое значение имеет и различие ударных неконечных *a*, *e* (< **-à-*, **-è-*). В системе гласных литовского языка существуют и исторические элементы *a*, *ε* (< *an, *en): *krāštas* – *grąžtas* (‘край’, ‘сверло’).

Перед гласными переднего ряда е [ɛ̃], è [ɛ], [i], у [ĩ], а также перед j, ie согласные читаются мягко.

Расставьте гласные в схеме в соответствии с их рядом:

Слушайте и правильно произносите:

[o] – [ō]

Jōnas, sōdas, brólis, móтина, móко, stógas, stóras.

Йонас, сад, брат, мать, учит, крыша, толстый.

à – á, ã, ą

[a] – [ā]

kadà, aš, anàs, anà, arbà, atkarpà, algà, akìs, араçià, avižà.

когда, я, тот, та, или, отрезок, зарплата, глаз, низ, овёс.

àrka, álfa, dárgana, ąsà, ážuolas, sámonė.

арка, альфа, ненастье, игольное ушко, дуб, сознание.

àrija, àtsakas, àsilas, àšara, ašàrius, sàvitas, lābas, ālavas, ājeras.

ария, ответ, осёл, слеза, плакса, самобытный, аромат, здравствуй, олово, аир.

Прочитайте правильно слоги:

Обратите внимание, что графема i обозначает в данном случае мягкость предшествующего согласного.

la – lia, ma – mia, na – nia, ra – ria, ka – kia

Kokià galvà, tokià iř kalbà.

Какая голова, такая и речь.

Обыкновенно интонация понимается как повышение или понижение голоса (тона) и на письме может быть дополнительно обозначена специальными знаками интонационной транскрипции.

Упрощенная интонационная транскрипция представляет членение текста на синтагмы (отрезки звучащего текста от паузы до паузы) и одновременно указание на характер движения тона (вверх или вниз) с помощью стрелок.

Паузы между синтагмами обозначаются косой чертой /. Одна черта – обыкновенная пауза, обычно внутри предложения. Двойная косая черта // это более длительная пауза, отделяющая одно предложение от другого.

Упрощенная интонационная транскрипция соотносится с более сложной и точной, которая представлена во второй части сведений по интонации ниже, на страницах 94-117.

Примеры интонационной транскрипции.

- Labas, / Ona! // – La²bas, / O²na! //
- Labas, / Ada! // – La¹bas, / A¹da! //
- Labas, / Vidai! // – La²bas, / Vi¹dai!
- Labas, / Stasy! // – La²bas, / Stasy¹!
- Labas, / Stasy! // – La²bas, / Ire¹na!
- Labas, / Rita! // – La²bas, / Ri¹ta!

Условные обозначения интонационных конструкций ЛИТОВСКОГО ЯЗЫКА

Таблица 1.

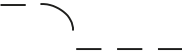
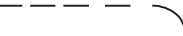

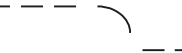
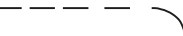

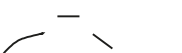

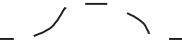
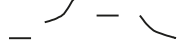

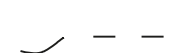

IKL tipas	IKL struktūriniai variantai			
	tik centras	centras pradžioje	centras viduryje	centras gale
IKL-1	 Tai¹p.	 Ji³s čia mokosi.	 Jis čia¹ mokosi.	 Jis tave pasiti¹ks.
IKL-2	 Kai²p?	 Kai²p jis mokosi!	 Kaip jis mo²kosi?!	 Jis tave pasiti²ks!
IKL-3	 Tai³p?	 Ji³s čia mokosi?!	 Jis čia mo³kosi?!	 Jis tave pasiti³ks?
IKL-4	 Tai⁴p?	 Ji⁴s čia mokosi?!	 Jis čia mo⁴kosi?!	 Jis tave pasiti⁴ks?
IKL-5	 ---	 Kai⁵p ji pie⁵šia?!	 Kokie⁵ pavei⁵kslai?!	 Koki⁵a diena⁵!
IKL-6	 Tai⁶p!	 Gry⁶bų kiek!	 Kaip ji pie⁶šia!	 Kaip čia gražu⁶!
IKL-7	 Ne⁷!	 Kie⁷k jis uždirba!	 Kada⁷ jis sugrįš!	 Gražu⁷!

Таблица 2.

Intonacinis kontūras (IKL)	Balso (tono) kaitos kryptis
IKL-1	 Taip
IKL-2	 Taip
IKL-3	 Taip?
IKL-4	 Taip?
IKL-5	 Nuostabu!
IKL-6	 Taip!
IKL-7	 Ne!

Balsiai (pratybos) | Гласные (практикум)

Слушайте и правильно повторяйте краткие и долгие гласные:

è – é, ė, ę, e – è

ėglė 'ель', ėrušė (drebulė) 'осина', ėmė 'брал',
erėlis 'ягнёнок', erėlis 'орёл', erėlė 'орлица'.

mėdis, žėmė, alėja, tėvas, bėga, girdėti, dėšimt.
дерево, земля, аллея, отец, бежит, слышать, десять

Pilnas kaip ėžeras.

Букв. Полный как озеро.

Kóks ėdis, tóks iř dárbas.

Букв. Каков едок, такова и работа.

Gyvātė liėka gyvatė, nórs iř pakeičia ódą.

Букв. Змея остаётся змеёй, хотя и сменила кожу.

Gimęs rėk, užaugęs mylėk, ó pasėnęs tylėk.

Букв. Родившись кричи, когда вырастешь – люби, постарев – молчи.

i – y

dikcija, didis, dýdis, šeši, septyni, devyni, lįja – lįjo
дикция, размер, величина, шесть, семь, девять, льёт

Kóks gimimas, tóks iř mirimas.

Каково рождение, такова и смерть.

Visiems neįiksi.

Всем не угодишь.

dygys, mokinys, kambarys, gaidys, eserys, esybė, rytas.
Шип, ученик, комната, петух, ёрш, существо, утро

Výtas, výras, Marýtè, darýti, matýti, sakýti, rašýti.
Витас, мужчина, Марите, делать, видеть, говорить, писать

Iř gaidýs aĩt tvorõs kakaryko giedõs.
И петух на заборе кукареку петь будет.

Gyvõnimas slidẽsnis uř lẽdã.
Жизнь более скользкая, чем лёд.

Составьте пары слов из вышеприведённых примеров, чтобы продемонстрировать противопоставление гласных по краткости-долготе. Образец: àrka – àrija

Примеры интонационной транскрипции.

– Lãbas rýtas, / teta! // – Lãbas vãkaras, / senèle!
– Lãbas rýtas, / Èva! // – Lãbas vãkaras, / Agne!

Nekirčiuotiejai lietuvių kalbos balsiai praktiškai nekinta, yra tariami kaip ir kirčiuotiejai.

Безударные гласные литовского языка никогда не редуцируются, то есть произносятся чётко даже в безударной позиции.

ùpè, úkis, ugnìs, ùmùs, ùpùs, alùs, atidùs, du, keturì,
река, хозяйство, огонь, внезапный, вспылчивый, пиво, внимательный,
два, четыре

jùs, mùsų, jùsų, júra, arbūzas.
вы, наш(и), ваш(и), море, арбуз

u – ú, ū

Baltà kaip júros putà.
Белая, как морская пена.

Aĩt pùtros plutà, aĩt tõs plùtos putrà.
На похлёбке корка, на той корке похлёбка.

Прочитайте правильно слоги:

lu – liu, mu – miu, nu – niu, ru – riu

Прочитайте примеры интонационной транскрипции.

– Tu gyveni Vĩlniujė? // – Tu gyveni Vĩl³niujė? //

– Tai¹p, / aš gyvenũ Vĩlniujė. // – Tai¹p, / aš gyvenũ Vĩl¹niujė.//

Слушайте и правильно произносите безударные гласные.

stotĩs, stokà, doróvė, kodėl, todėl, malonũs, mokyklà, móko, ródo.
станция, недостаток, мораль, почему, потому, приятный, школа, учит,
показывает.

ekrãnas, esmė, erėlis, netolĩ, perifėrija, redãkcija, referãtas, redũkcija.
экран, суть, орёл, недалеко, периферия, редакция, реферат, редукция.

Šveĩtas Jũrgis sũ žolelė, õ Šventà Onà sũ duonelė.

Святой Юргис с травушкой, а Святая Она с хлебушком.

1) Слушайте и правильно произносите.**2) Понаблюдайте окончания слов в данной группе слов и сделайте вывод, от чего зависит их выбор.**

erėlis – erėlė ‘орёл – орлица’

ėlnis – ėlnė ‘олень – олениха’

eĩnis – eĩnė ‘самец росомахи – росомаха’

ežỹs – ežė ‘ёж – ежиха’

Ėriũkã piĩkėš, árklĩo nenorėk turėti.

Покупая ягнёнку, не желай обладать конём.

Прочитайте существительные 2-ого склонения на -ė (жен.р. ед.ч., им.п.). Правильно произносите окончания.

varškė, šlovė, eilė, gātvė, švenėtė, šiaurė, kuprinė, keliõnė (но kėlias)
творог, слава, очередь, улица, праздник, север, рюкзак, путешествие (но путь)

Žalià kaip ėglė.
Зелёная как ёлка.

Ateĩs iĩ tãu eilė.
Придёт и твой черёд.

Прочитайте пары слов. Какое явление вы наблюдаете?

- (1) pĩla : rĩlė, mĩša : mĩšis, girià : gĩrė, dũria : dũrė, gėria : gėrė.
льёт – лил, бьёт – битва, хвалит – хвалил, колет – колот, пьёт – пил.
- (2) sėka : pāsaka, sleñka : sliñko, viėši : váišės, keĩsti : kaità, žĩedas : žydėti, dúoda : dãvė
рассказывает – сказка, продвигается – продвигался, гостит – угощение, менять – чередование, цветок – цвести, даёт – дал.

Gerĩ vĩrai gerõj gĩriõj gėrã gĩrã gėrė iĩ gerdamĩ gĩrė: gerĩems vĩrams gerõj gĩriõj gėrã gĩrã gerà gėrt.
Хорошие мужики в хорошей роще хороший квас пили и, когда пили, хвалили: хорошим мужикам в хорошей роще хороший квас хорошо пить.

**Lietuvės administracinis
suskirstymas**

Lietuvės teritorija suskirstyta į
dešimt apskričių

**Административное
деление Литвы**

Территория Литвы разделена
на десять областей

Āpskritys:

Vilniaus apskritis

Pānevėžio apskritis

Alytāus apskritis

Šiaulių apskritis

Kaūno apskritis

Tauragės apskritis

Klaipėdos apskritis

Telšių apskritis

Marijāmpolės apskritis

Utenōs apskritis

Lietuvos vandens telkiniai | Водоёмы Литвы

Pajūris

Všias pakrântės ilgis – 90 (devyniasdešimt) kilometrų. Unikalus pajūrio darinys – Kuššių Nerija, pūsiasalis, prasidedantis Kaliningrado srityje ir sudarantis Kuššių marias.

Вся длина побережья – 90 км. Уникальное производное побережья – Куршская Нерия – полуостров, начинающийся в Калининградской области и составляющий Куршский залив.

Ežerai

Didžiausi Lietuvos ežerai:

1. Drūkšiai – 44,8 kv. km
2. Dysnė – 24 kv. km
3. Dusia – 23,3 kv. km

Drūkšiai

Dusia

Ledyniniai ežerai

Ūpės

Beįdras ūpių ilgis Lietuvojè yrà 76 800 km.

Įgiąusios ūpės:

Самые длинные реки:

1. Nėmunas – 475 km Lietuvòs teritòrijoje (iš viso 937 km)
2. Neris – 234 km (510 km)
3. Ventà – 161 km (343) km

Nėmunas – 475 km Lietuvòs teritòrijoje (iš viso 937)

Neris

Ventà

Lietuvės miškai ir miškų gyvūnai | Лес Литвы и лесные животные

Miškai

Miškai ir krūmai užima 30 (trisdešimt) procentų Lietuvos ploto. Didžiausi miškų masėvai:

Леса и кустарники занимают 30 процентов площади Литвы. Самые большие лесные массивы:

1. Dainavės giria – 1 450 kv. km
2. Labanoro giria – 911 kv. km
3. Kazlų Rūdės miškas – 587 kv. km

Lietuvõs miškų gyvūnai

Прочитайте и выпишите в алфавитном порядке названия животных Литвы.

barsùkas – барсук
šermuonėlis – горностай
stuõbras – зубр

usūrinis ūiõ – енот
lúšis – рысь
ėlnias – олень

bėbras – бобёр
ežỹs – ёж
bríedis – лось

šėškas – хорёк
kiáunė – куница
voverė – белка
kiškis – заяц

lāpė – лиса
stīrna – косуля
šėrnas – кабан
údra – выдра
vil̃kas – волк
žebenkš̃tis – ласка

Susiriētusi voverė – свернувшаяся (калачиком) белка

Nuotrauka paimta iš: http://www.fresher.ru/manager_content/images2/zhivotnye-v-novostyax-4/big/11.jpeg

Прочитайте и выпишите в алфавитном порядке названия зверей и птиц Литвы. Обратите внимание на 1) произношение краткого /i/ в суффиксах для обозначения самцов животных и 2) на чередование слоговой интонации в корнях слов.

gėrvė – geĩvinas ‘журавль’
stīrna – stiĩninas ‘косуля’
ántis – aĩtinas ‘утка – селезень’
katė – kãtinas ‘кошка – кот’
šĩršė – šĩršinas ‘оса’
avĩs – ãvinas ‘овца – баран’
meškà – mẽskinas ‘медведица – медведь’
žąsĩs – žãsinas ‘гусыня – гусь’
lāpė – lãpinas ‘лиса – лис’
gul̃bė – gul̃binas ‘лебедь’

DVIBALSIAI

ДИФТОНГИ

(двугласные сочетания)

ái – aĩ

éi – eĩ

áu – aũ

úi – uĩ

eu

oi

ái – aĩ

áidas – aĩdžiai ‘эхо’ – ‘раскатиство’

éi – eĩ

éinis – eĩti ‘стрепет’ – ‘идти’

áu – aũ

áusti – aũti ‘ткать’ – ‘обувать’

úi – uĩ

ùiti – muĩlas ‘гонять’ – ‘мыло’

eu

eufemìzmas, eufòniija, eukalìptas, europiētis
эвфемизм, эвфония (звукопись), эвкалипт, европеец

oi – ói

boikòtas ‘бойкот’

Sutartiniai dvibalsiai | Дифтонгоиды

íe – iẽ

úo – uõ

ríenas – riẽniai ‘молоко’ – ‘молоки (рыбные)’

úodas – uõdis ‘комар’ – ‘нюхание’

Mišrieji dvigarsiai | Дифтонгические сочетания

Смешанные двузвучные

ál ám án ár
aĩ aĩ aĩ aĩ

él ém én ér
eĩ eĩ eĩ eĩ

álkanas – aĩkis, ámžinas – aĩmbryti, ántis – aĩntis, aĩnkštas
голодный – голод, вечный – твякать, пазуха – утка, тесный

árfa – ártimas, élnè – eĩgeta, lémpa – leĩpa, kémsas
арфа – близкий, олениха – бродяга, лампа – изнеживается, кочка

éngti – leĩngvas, penkì, érkè – eĩdvinti
угнетать – лёгкий, пять, клещ – делать просторным

Saldù ar kartù – gývénk.
Сладко ли, горько ли – живи.

íł ím ín ír
iĩ iĩ iĩ iĩ

úl úm ún úr
uĩ uĩ uĩ uĩ

íłginimas – iĩgis, rímtas – iĩmti, índas – iĩndas, írti – iĩrti
удлинение – длина, серьёзный – брать, индеец – посуда, разрушаться –
раздражаться

úlbauti – stuĩpas, stúmti – truĩpas, únkčioti – uĩkštì, úrgztelèti –
uĩrgzti
ворковать – столп, толкать – короткий, повизгивать – скульпить, проурчать –
урчать

Ankstì kélsi, vèlaĩ guĩsi – gývènime neprapùlsi.
Рано вставать будешь, поздно ложиться – в жизни не пропадёшь.

Слушайте, читайте и правильно произносите.

e – ie

švėsti – šviesà
(по)святить – свет.

ė – ie

rėkti – riėkti, rėkè – riėkè
кричать – нарезать ломтиками, кричал(-а) –
нарезал(-а) ломтиками.

dienà, kiėk, kiėmas, namiė, píenas, piėtūs, vilniėtis, víenas, piliėtis
день, сколько, двор, дома, молоко, обед, вильнюсец, один, гражданин.

víenas – vienà; dienà – diėnos – dienõs; diėgas, diėvas, dievùlis
один – одна; день – дни – дня; росток, бог, боженька.

Kiekviena sàvo giesmę.
Каждый поёт свою песню.

Liežūvis kaĩp gīvātės.
Язык как у змеи.

Išmanaĩ, kiek kiaulė ariė dėbesj.
Ты в этом разбираешься, как свинья в облаках.

Labà dienà!
Lābos naktiė²s!

Слушайте, читайте и правильно произносите.

o – uõ

óda, úodas, obelė, uóga, uodegà, obeliskas, olà, uolà, õšti, úosti
кожа, комар, яблоня, ягода, хвост, обелиск, нора, скала, шуметь, нюхать.

ožỹs, úosis, óras, uolũmas, úořvė, búomas, lúomas, lúořas
козёл, ясень, воздух, усердие, тёща, шлагбаум, сословие, калека.

Jónas, juõkas, sõdas, súodys, sóstinė, (su)õšti
Йонас, смех, сад, сажа, столица, сильно надоедать.

dúona, dúok, dainúoja
хлеб, дай, поёт

akmuõ, piemuõ, skiemuõ, dubuõ, ménuo
камень, пастух, слог, миска, месяц.

Grõžis nè sviestas, aĩt duonėlės neužtėpsi.
Красота не масло, на хлеб не намажешь.

Слушайте, читайте и правильно произносите.

ai

dainà, láiškas, káimas, aivà, štaĩ, labaĩ, geraĩ,
blogaĩ, mažaĩ, dáiktas
песня, письмо, деревня, айва, вот, очень, хорошо,
плохо, мало, вещь.

Gálvą laikýk šaltaĩ, pílvą laisvaĩ, kójas šiltaĩ.
Голову держи в холоде, живот пустым, ноги в тепле.

ei

méilė, léisk, eĩna, kéikti, keĩsti, réiškia, reĩkia,
svėikina, sveĩkas, véidas, veĩkti.
любовь, пусти (разреш), идёт, проклинать, менять,
означает, надо, поздравляет, здоровый, лицо,
действовать (что-либо делать).

Vaĩkas sveĩkas kaĩp ridikas.
Ребёнок здоров как огурчик (букв. редиска).

au

áušti, aũšti, jaũ, aušrà, sáulė, áušta, daũg, geriaũ,
áuga.
остывать, рассветать, уже, заря, солнце, остывает,
много, лучше, растёт.

Jáunas gražumù, sėnas meilumù.
Молодой красотой (берёт), старый приветливостью.

Kaĩ nóri geriaũ, išeĩna blogiaũ.
Хочешь лучше, получается хуже.

**Прочитайте слова. Сгруппируйте их так, чтобы отразить
противопоставление по различным основаниям.**

válgai 'ешь', válgiau 'ел', rašaũ 'пишу', laikiaũ 'держал(-а)', rašaĩ
'пишешь', válgau 'ем', rašiaũ 'писал(-а)', sakiaũ 'говорил(-а)', laikaũ 'держу',
sakaĩ 'говоришь', laikaĩ 'держишь', sakaũ 'говорю'.

Слушайте, читайте и правильно произносите.

dangùs, didìngas, erdvė, dañgtis, akìmirka, apvìlti, apvĩrsti, apžėlti, apžeĩti, artÿn

небо, величественный, пространство, крышка, мгновение, разочаровать, перевернуть, обрасти, осыпать, близко.

Gìminės tōl savì, kōl arúodai pilnì.

Родственники до тех пор свои, пока закрома полны.

Прочитайте порядковые числительные первый, второй... десятый. Обратите внимание, на слоговой акцент и как произносятся двузвучные сочетания.

pìrmas, aĩtras, trėčias, ketviřtas, peĩktas, šėřtas, septiĩntas, ařtuĩntas, deviĩntas, deřiĩntas.

Kàs pìrmas į maĩřą, tàs paskutĩnis iš maĩřo. –

Первым в мешок – последним из мешка.

Kàs ketvirtì mėtai yrà keliamíejì. –

Каждый четвёртый год – високосный.

Прочитайте пары существительных на -as –1-ого склонения (муж.р. ед.ч., им.п. и род.). Правильно произносите дифтонгоиды в корнях. Избегайте редукции окончаний в форме род.п. -(i)о.

súolas – súolo, guōtas – guōto, juōkas – juōko, kuōdas – kuōdo, kuōlas – kuōlo, rúožas, rikiuōtė.

скамья, стадо, смех, чуб, кол, полоска, строй.

jóks – juōkas, júodas, júosta, juō, nuō, níomonė, vÿnuogė, kíopa – korà, kuo, sesuō.

никакой, смех; черный, пояс, им, мнение, виноград, рота, дюна, чем, сестра.

Kaĩ dúoda – iĩnk, kaĩ mùša – bék.
Дают – бери, бьют – беги.

Trečiaĩs mētais pamātē, kad šuõ be uodegõs.
На третий год увидели, что пёс без хвоста.

Mēs tolimì giminės – deviñtas vanduõ nuõ kisiēliaus.
Мы дальние родственники – седьмая (букв. девятая) вода на киселе.

Прочитайте слова. Сгруппируйте их так, чтобы отразить противопоставление дифтонгов и монофтонгов.

núoroda, úodas, núotaika, nòsis, juõdo, nóromis, óda, nòtomis, jòdo, núotaka.

ссылка, комар, настроение, нос, чёрного, охотно, ода, нотами, йода, невеста.

niėkas, víenas, dienà, tíek, giesmė, viėnyti, kiėkis, šiėnas, šiek tíek, šiėmet, žíedas, žiemà.

никто, один, день, столько, песня, объединять, количество, сено, немножко, в этом году, кольцо, зима.

Diėvas – diėvo, sniėgas – sniėgo, kiėmas – kiėmo, miėstas – miėsto, miėtas – miėto, senà, síena.

бог, снег, двор, город, кол, старая, стена

Geríems gėras, piktíems pìktas.
Для хороших добрый, для злых злой.

- Kuõ tù vardù²?
- Màno vařdas Artū¹ras.
- Ō kaĩp tà⁴vo vařdas?
- Miĩ¹da.

Diėvas bėldžia į visų durì's – / kàs jám jàs atidarỹ²s?
Бог стучится во все двери – кто ж ему открывает?

Lietuvõs raũkšciai | Птицы Литвы

Произнесите названия птиц Литвы. Выпишите в алфавитном порядке названия птиц – слова, в которых есть (1) дифтонги и (2) смешанные двузвучные.

didžiõji zýlè – синица
kékštas – сойка

kurapkà – куропатка
žvirblis – воробей
tètervinas – тетерев

karvèlis – голубь
sniègena – снегирь
raũkštvanagis – ястреб
jerubẽ – рябчик
genỹs – дятел
gèrvè – журавль
meletà – дятел
arũokas – филин

baltàsis gaĩdras – белый аист
juodàsis gaĩdras – черный аист
pùtpele – перепел
kukùtis – угод

peléda – сова
gegùtė – кукушка
pémpe – чибис

várna – ворона
kovàs – грач
šárka – сорока
gulbė giesminiñkė – лебедь-кликун
gulbė nebylė – лебедь-шипун
perkúno ožėlis – бекас
varnénas – скворец
žuvėdra – чайка морская
vieversỹs – жаворонок
kregždė – ласточка
kíelė – трясогузка
tilvìkas – кулик
žąsìs – гусь
ántis – утка
lakštiñgala – соловей
volungė – иволга
kìras – чайка озёрная
čiurlỹs – стриж
griežlė – коростель
strāzdas – дрозд
kikìlis – зяблик

Dvigarsiai (pratybos) | Дифтонги (практикум)

Прочитайте пары существительных на -uo – 5-ого склонения (муж.р. ед.ч., им.п. и род.). Правильно произносите дифтонги в окончаниях им.п. и дифтонгические сочетания в окончаниях форм род.п.

akmuō – akmeñs ‘камень’
vanduō – vandeñs ‘вода’
ruduō – rudeñs ‘осень’
dėmuō – dėmeñs ‘элемент, компонент’
skiemuō – skiemeñs ‘слог’
vaidmuō – vaidmeñs ‘роль’

НО:

mėnuō – mėnesio ‘месяц’

Gilūs vanduō greičiai nebėga.
Глубокая вода быстро не течёт.

Прочитайте глаголы. Правильно произносите дифтонгоиды.

Važiúoti – važiúoja – važiāvo – važiúos (ехать, едет, ехал, поедет)
Vėlúoti – vėlúoja – vėlāvo – vėlúos (опаздывать, ...)
Dainúoti – dainúoja – daināvo – dainúos (петь,...)
Skaičiúoti – skaičiúoja – skaičiāvo – skaičiúos (считать...)
Dejúoti – dejuoja – dejāvo – dejuos (жаловаться, причитать...)

Прочитайте пары существительных на -us (-ius) –4-ого склонения (муж.р. ед.ч., им.п. и род.). Правильно произносите дифтонги.

sūnùs – sūnūs – sūnaūs ‘сын – сыновья – сыновей’.
lietùs – liētūs – lietaūs ‘дождь – дожди – дождей’.

alūs – alaūs, tuŗgus – tuŗgaus, jubiliėjus – jubiliėjaus, sōdźius – sōdźiaus.
пиво, рынок, юбилей, усадьба.

ámžius – ámžiaus, korìdorius – korìdoriaus, televìzorius – televìzoriaus.
век, коридор, телевизор.

profèsorius – profèsoriaus, diktorius – diktoriaus.
профессор, диктор.

Iš dídelio debesiēs mǎžas lietùs.

Из большой тучи да малая капля (букв. малый дождь).

Dangùs debesiúojasi, būs lietaūs.
Небо заволокло тучами, будет дождь.

**Прочитайте наименования времени суток и времён года.
Разделите слова на слоги.**

1. rýtas, vākaras, dienà, naktìs.
утро, вечер, день, ночь.
2. pavāsarìs, vāsara, ruduõ, žiemà.
весна, лето, осень, зима.

**1. Прочитайте числительные. Следите за произношением гласных, дифтонгов и смешанных двузвучных.
Разделите слова на слоги, скандируя.**

Kiek? 'Сколько?'

v́ienas, dù, trýs, keturì, penkì, šeši, septynì, aštuonì, devynì, dēšimt.
один, два, три, четыре, пять, шесть, семь, восемь, девять, десять

2. Прочитайте числительные 11, 12, 13, 14 и продолжите ряд до 20.

vienólika, dvýlika, trýlika, keturiólika, ..., dvidešimt.

3. Прочитайте порядковые числительные

pírmas, ańtras, trėčias, ketviřtas, peńktas, šeřštas, septińtas, aštuńtas, devińtas, dešimńtas.

Прочитайте названия дней недели в литовском языке. Обратите внимание, как произносятся окончания и как они обозначаются на письме. Пронаблюдайте способ образования названий дней недели.

Kada?

pirmādienis – pirmādienį
 antrādienis – antrādienį
 trečiādienis – trečiādienį
 ketvirtādienis – ketvirtādienį
 penktādienis – penktādienį
 šeštādienis – šeštādienį
 sekmādienis – sekmādienį.

Прочитайте местоимения. Следите за произношением кратких и долгих слогов.

Kas?

1. àš – mēs
2. tù – jūs
3. jìs, jì – jiẽ, jõs

Kiẽno? 'Чей? Чья? Чьё? Чьи?':

màno, tàvo, sàvo, músu, júsu, jõ, jõs, jũ.

Прочитайте цветообозначения в литовском языке. Обратите внимание, как произносятся окончания прилагательных в форме жен.р. ед. ч.

Разделите слова на слоги. Сколько слогов в каждом слове?

Какое ударение и слоговая интонация в заимствованных цветообозначениях?

Запишите цветообозначения в алфавитном порядке.

Koks? Kokià?

raudónas – raudonà 'красный, -ая'
 geltónas – geltonà 'жёлтый, -ая'

žalias – žalià ‘зелёный, -ая’
 žydras, mėšvas – žydrà ‘голубой, -ая’
 mėlynas – mėlynà ‘синий, -ая’
 rausvas – rausvą ‘розовый, -ая’
 rudas – rudà ‘коричневый, -ая’
 Juodas – juodà ‘чёрный, -ая’
 baltas – baltà ‘белый, -ая’
 bórdinis – bórdinè, bordò spalvos ‘бордовый’
 violétinis – violétinè ‘фиолетовый, -ая’
 oránžinis – oránžinè ‘оранжевый, -ая’.

Прочитайте прилагательные в форме муж и жен.р. ед. и мн.ч. им.п. Обратите внимание, как изменяются слоговые акценты (*priegaidės*). Как произносятся окончания прилагательных жен.р. ед.ч. и муж.р. мн.ч.?

Kóks? – Kokià? Kokiè? – Kókius?

gėras – gerà – gerì – gėros [g'era – g'eras] ‘хороший, -ая, -ие’
 šaltas – šaltà; šaltì – šaltos ‘холодный, -ая, -ые’
 šiltas – šiltà; šiltì – šiltos ‘тёплый, -ая, -ые’
 sėnas – senà; senì – sėnos ‘старый, -ая’
 žalias – žalià; žali – žalios ‘зелёный, -ая, -ые’
 mažas – mažà; mažì – mažos ‘маленький, -ая, -ие’
 gražus – gražì; gražūs – gražios ‘красивый, -ая, -ые’
 švarus – švarì; švārūs – švārios ‘чистый, -ая, -ые’
 aštrus – aštri; aštrūs – aštrios ‘острый, -ая, -ые’
 puikūs – puikì; puikūs – puikios ‘прекрасный, -ая, -ые’
 didelis – didelè; dideli – didelės ‘большой, -ая, -ие’
 medinis – medinè; mediniai – medinės ‘деревянный, -ая, -ые’
 vyresnis – vyrèsnè; vyrèsnì – vyrèsnės ‘старший, -ая, -ие’

Giminystės pavadinimai | Наименования родства

Прочитайте наименования родственников.

Giminė – родственник / giminystė – родство

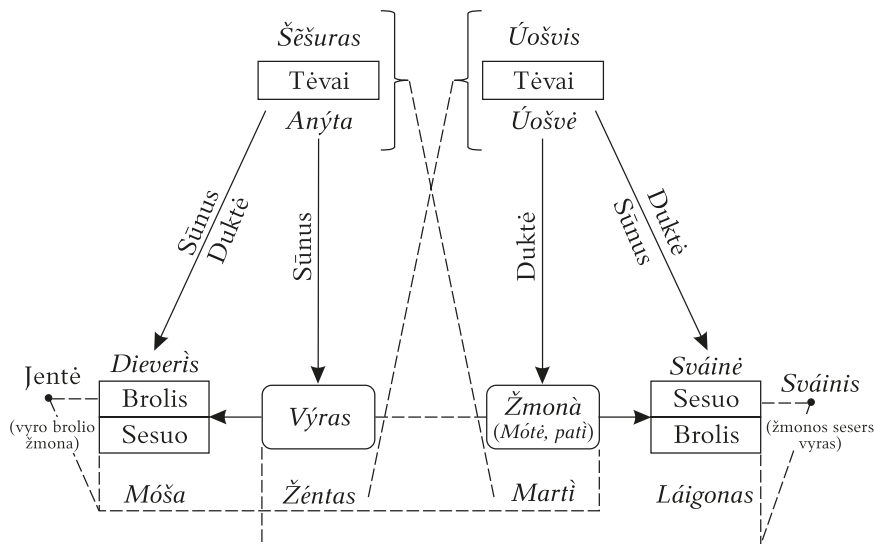
(1) Mótina, tėvas, brólis, sesuō, dėdė, tetà, senėlis, senėlė, pùsbrolis, pùsseserė.

(2) Žéntas, martì, móša, anýta – šėšuras, úošvė – úošvis.

(1) Мать, отец, брат, сестра, отец, дядя, тётя, бабушка, двоюродный брат, двоюродная сестра.

(2) Зять, сноха (невестка), золовка, свекровь – свёкор, тёща – тесть.

Vedybų giminystė (senoji sistema)

Kraujo giminaičiai sujungti ištisinėmis linijomis, o vedybų (svaininiai) giminaičiai – punktyru.

Pagrindiniai senieji vedybų giminystės pavadinimai

Основные древние наименования родства по браку

Výro mótina – anýta
 Výro tėvas – šėšuras
 Výro brólis – dieveris
 Výro sesuō – móša
 Výro brólio žmonà – jéntė

Žmonōs tėvas – úošvis
 Žmonōs mótina – úošvė
 Žmonōs brólis – láigonas
 Žmonōs sesuō – svainė
 Žmonōs seseřs výras – svainis

Schemoje neatsispindi kalbančiojo asmens kartos vedybų giminystės pavadinimai, nepriklausantys nuo kalbančiojo asmens lyties:

sūnaūs žmonà – *martì*

dukterš v́yras – *žéntas*

brólio žmonà – *martì, brólienė*

seserš v́yras – *žéntas, sváinis* (pagal R. Buivydienę)

Прочтите слова и предложения вслух, обратите внимание на то, что и в безударном положении следует произносить [o].

stovéti – стоять, pùsbrolis – двоюродный брат, valiõ – ура, móтина – мать, móteris – женщина, močiùtė – бабушка, motùlė – матушка, žmogùs – человек, žmonà – жена, dárbo – работы, рабочий (-ая), knỹgos – книги.

Составьте предложения.

Àš turiù kã? (tù turì, jìs, jì turì...) Àš turiù (kã?) gìmines.

Mãma, tėtė, senėlė, senėlj, dũkterj, sũnũ, tėtã, dėdė, pũsseserė.

Прочитайте и переведите текст.

Màno šeimà

– Taĩ màno šeimõs núotrauka.

– Kàs čià yrà?

– Čia yra visì gìminės: mamà ir tėtė (*nana*). Šalià sėdi senėlė ir senėlis.

Čia stóvi jũ antrà duktė ir trỹs jos sũnũs. Taĩ màno tetà, pũsseserė ir trỹs pũsbroliai. Šitas vyriškis yra tetõs v́yras, màno dėdė.

– Kàs yra jũsũ tėtė?

– Tėtė yrà vadýbininkas.

– O kàs tu esi?

– Aš esũ studeñtė. Àš búsiu veřslininkė.

– Kàs yrà dėdė?

– Dėdė yra gýdytojas. Dėdė ir tetà gyvėna artì, netolì nuõ mũsũ.

– O tetà?

– Tetà iřgi gýdytoja. Tařp kitko, trýs jŭ sŭnŭs gŭvĕna su jaĩs kartŭ. Tetà dařnaĩ sakýdavo ariĕ vyrĕsnjji: „Mŭsŭ sŭnŭs bus lakŭnas“ (lĕtčik).

sŭnŭs – сын, sŭpŭs – сыновья

lakŭnas – лĕтчик

sakýdavo – часто говорила (букв. говаривала)

vyrĕsnŭsis – старший

Прочитайте подписи к фотографиям. Произнесите слова с дифтонгами, дифтонгоидами и двузвучными; выделите их в словах.

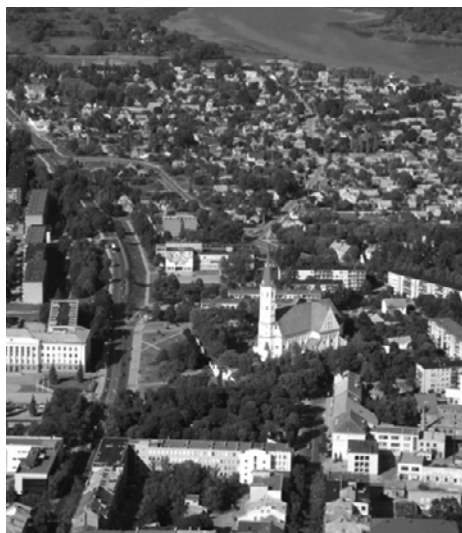
Vilnius. Neriĕs ũpĕ.

Kaŭnas. Nĕmuno ũpĕ

Klaipėda

Šiauliai

Panevėžys

LIETUVIŲ | СОГЛАСНЫЕ KALBOS | ЛИТОВСКОГО PRIEBALSIAI | ЯЗЫКА

Рассмотрите таблицу и прочитайте вместе с преподавателем примеры.

Вы уже знаете, что обозначает графема *i*? Как читаются согласные перед гласными переднего ряда *e* [æ], *ė* [ɛ], *i* [i], *y* [i̯], а также перед *į*, *ie*?

Лит.	Рус.	
p p'	п п'	pādas – pėdà 'подошва' – 'след', taĩpa – teĩpia 'становится' – 'тянет'
b b'	б б'	bātas – bītė 'ботинок' – 'пчела'
t t'	т т'	tàvo – tetà 'твой, твоя' – 'тётя'
d d'	д д'	dainà – dienà 'песня' – 'хлеб'
k k'	к к'	katė – kiaũlė 'кошка' – 'свинья'
g g'	г г'	gāvo – gėras 'получил (-а)' – 'хороший', pabaigà – baigia 'конец' – 'заканчивает'
s s'	с с'	sagà – sėga, siaũgas ('застёжка' – 'застегивает') – 'узкий'
z z'	з з'	zaunà – zėbras 'болтун' – 'зебра'
š š'	ш ш'	šũkauti – šiušėnti 'кричать' – 'шелестеть'
ž ž'	ж	žōdis – žiodyti 'слово' – 'раскрывать рот, пасть'; 'разинуть'
r r'	р р'	rāgas – rėgis 'рог' – 'кажется'
l l'	л л'	lāpas – liāpsusas 'лист' – 'ляпсус'
m m'	м м'	madà – mėdis 'мода' – 'дерево'
n n'	н н'	nūgara – niūrūs 'спина' – 'мрачный', mìna – minià 'мнёт' – 'толпа'
j	Й	jūra 'море'
v v'	в в'	vādas – vėda 'вождь' – 'ведёт'
f f'	ф ф'	fāktas – filosofas 'факт' – 'философ'
ch ch'	х х'	charakteris – chimerà 'характер' – 'химера'
č č'	ч	čáižyti – čiaukšėti 'хлестать' – 'щебетать'
c c'	ц	capt – ceĩtas 'хватать' – 'цент'

Прочитайте примеры. Как обозначаются мягкие согласные литовского языка на письме?

žvùis – žiũri, galù – galiù, šóko – šióks, kódas – jòdas.

рыба – смотрит, концом (тв.п) – могу, танцевал – этакий, такой, код – йод.

Neĩ gérus, neĩ válgius...

Не евши, не пивши...

Прочитайте существительные на –is, –ỹs 3-ого склонения (муж.р. ед.ч., им.п.). Правильно произносите окончания.

–is gen: –io

1) k̃irvis- k̃irvio, k̃iškis – k̃iškio, zuĩkis – zuĩkio,
топор, заяц

s̃úris – s̃úrio, peĩlis – peĩlio, šal̃tis – šal̃čio, įvykis – įvykio, pajúris – pajúrio.

сыр-сыра, нож – ножа, холод – холода, событие-события, приморье – приморья.

stráipsnis – stráipsnio, žemélapis – žemélapio, svõris – svõrio, d̃idvyris – d̃idvyrio.

статья – статьи, карта – карты, вес – веса, герой – героя.

s̃ąsiuvinis – s̃ąsiuvinio, sk̃ėtis – sk̃ėčio, m̃ėdis – m̃ėdžio.

тетрадь – тетради, зонт – зонта, дерево – дерева.

2) arklỹs – árklio, gyvulỹs – gyvùlio, sviedinỹs / kamuolỹs – sviedinio / k̃amuolio.

лошадь (конь) – лошади, животное (gyvas gyvulis) – животного, мяч – мяча.

ryšỹs – rỹšio, k̃ūrinỹs – k̃ūrinio, elgesỹs – eĩlgesio, traukinỹs – tráukinio

связь, произведение, поведение, поезд.

vidurỹs – ṽidurio, narỹs – ñario, mokinỹs – mókinio, žvejỹs – žvējo.

середина – середины, член – члена, ученик – ученика, рыба – рыбака.

Рассмотрите таблицу согласных по способу и месту образования на с. 14. Согласные, заключённые в скобки, встречаются в заимствованных словах.

**Skardieji ir duslieji
priebalsiai**

**Звонкие и глухие
согласные**

Skardieji priebalsiai	b d g z ž h v j l m n r
Duslieji priebalsiai	p t k s š ch f

Прочитайте примеры:

b b'

balà – bèt, bìtė, bylà, blánkas, blizgùs, bokālas,
bùtas, búti, biùras.

лужа – но, пчела, дело, бланк, блестящий, бокал,
квартира, быть, бюро.

Baisì baisì baidỹklė baĩdo baisiřkus baisiukas.

Страшная страшная страшилка страшит страшнящих страшилият.

p p'

pagálvė, pāsaka, pečiaĩ, piřštas, pyrāgas, ríenas.
подушка, сказка, плечи, палец, пирог, молоко.

Pakámpis sù pakámpėm, pakámpis bè pakámpį.

Угол с углами, угол без углов.

Papỹko nuõ kėpto baravỹko.

Рассердился от жареного боровика (съев жареный боровик).

m m'

mamà, mėlas, miėlas, mėlỹnė, minià, mýnė,
mokyklà, mūřis.

мама, ложь, милый, синяк, толпа, мал(и), школа, бой.

l l'

lāpas, liāpsusas, lėdas, lepùs, ligóninė.

лист, ляпсус, лёд, нежный, больница.

lydėti, lydekà, lėřos, líera, lùbos, liūtas, lóva.

проводить, щука, средства, липа, потолок, лев,
кровать.

r r'

rāgana, rasà, rašýti, riaumóti, realùs, rėklė,
rémai, riebuš, ryklỹs, rýtas – ritínis, rópe, rōžė.
ведьма, роса, писать, рычать, реальный, кликуха,
рамка, жирный, акула, утро – утренний, репа, роза.

Rasà rāšalu rāšo, kaĩ paršas paprāšo.

Роса чернилами пишет, когда порося попросит.

n n'

nāgas, naktìs, nēganda, nebylỹs, nišà, nỹkti,
nókti, niókoti, niūrùs, nùgara.
ноготь, ночь, невзгода, немой, ниша, исчезать,
созревать, опустошать, угрюмый, спина.

- Kuõ gāli búti kiekv́ienas žmogùs, tačiaũ niekuomèt nenóri juõ tàpti?
- Seneliù, senelė.
- Кем может быть каждый человек, однако никогда не хочет им стать?
- Стариком, старушкой.

J j

javaĩ, jerubė, jėgà, jėi, jis,
jùdinti, jóti – jója.
злаки, рябчик, сила, если, он,
шевелить, ехать верхом, едет
верхом.

Jáunas dainúoja, sėnas dejúoja.

Молодой поёт, старый стонет.

- Kodėl gañdras pàkelia víenà kóją?
- Jėi jìs pakėltų abì kójas, jìs pargriúttų.
- Почему аист поднимает одну ногу?
- Если бы он поднял обе ноги, он упал бы.

Nuotrauka paimta iš: <http://www.sithunedoaratimisana.ro/wp-content/uploads/2011/03/31.jpg>

v v'

valýti, vādas, vedýbos, véjas, vėlė, Velýkos,
viauksėti, vinis, vóras, vulkānas
чистить, вождь, женитьба, ветер, душа, Пасха,
тявкать, гвоздь, паук, вулкан.

Viřvė virvėlė, virvykštė virvogalis.

Букв. Верёвка верёвочка, верёвища конец верёвки.

Vėlyvo véjo vėliavos.

Vijōklio virpėjimas.

Sakaũ, kažkàs yrà tenaĩ,

kuř sáulė léidžiasi, kuř žýdi

ugniėš žiedaĩs nemātoma girià. (J. Marcinkevičius)

Позднего ветра знамёна. Вьюна

Трепетанье. Говорю, что-то есть там,

где солнце заходит, где цветёт

Огнями цветов невидимая роща.

f f'

fanātas, fenomėnas, filològas, fòkusas, fùtbołas,
fužėras.

Фанат, феномен, филолог, фокус, футбол, фужер.

f f'

dabař, debesìs, dìdelis – dìdelė – didelì – didelėš,
dėdė.

сейчас, облако, большой – большая – большие –
большие (ж.р.), дядя.

t t'

tàvo, tetà, tėvas, tylà, tu, tiùlis.

твой, тётя, отец, тишина, ты, тюль.

Sáulė tekėjo į dėbesį – lis.

Солнце всходило в тучу – дождь будет.

Dìdelė išmintis mažøj galvøj sùtelpa.

Большая мудрость в маленькой голове помещается.

k k'

katė, kiaulė, keturi, kęsti, kėsintis, kinas, kýšoti,
kỹštis.

кошка, свинья, четыре, терпеть, покушаться, кино,
торчать, затычка.

kìštis, kuris, kūnas, kiūrėti, reĩkia, kiáurą.
соватьсь, который, тело, быть дырявым, надо, пустой.

Mįslė:

Kitám kánda, pàts rėkia, kàs? (sʰtʰkʰlʰs)
Другого кусает, сам кричит, кто? (шшцц)

Kābo kabikas, tūpi tupikas.

Kàd kabikas nekabėtu,

Iĩ tupikas netupėtu. (sʰsʰtʰiʰtʰ kʰtʰnʰs)

Висит висящий (букв. то, что висит), сидит (на корточках) сидящий,
Чтобы висящий не висел

И сидящий не сидел. (лжж и оллл)

g g'

gāvo, gēras – gerà – gerì – gēros, gėlė, gìlė, gylė,
gυvėnimas, gudrùs, gūduš.

получил, хороший – (-ая) – хорошие, хорошие (ж.р),
цветок, жёлудь, глубина, жизнь, хитрый, жуткий.

Kaktà síenos nepramušì.

Букв.: лбом стену не прошибёшь.

Gυvėnk sàvo galvà, dìrbk sàvo raĩkom.

Живи своей головой, работай своими руками.

Gėrvė gυrũnė gýrėsi geròj gìrioj sù geraĩs výrais gėrą gìrą gėrusi.

Журавль-хвостун хвастался, что в хорошей роще с хорошими мужами
хороший квас пил.

ch ch'

chalàtas, chėmija, chirùrgas, chòras, chuligānas.

h

hālė, hektāras, heròjus, hėrbas, hìmnas, higienà

[h'ig'ij'enà], honorāras, hùmoras.

Hipototamiùkas ir orangiutangiùkas.

s s'

salà, siaūras, sėnas – seni – sėnos, sōdas, sūnùs,
sūris, siúlas
остров, узкий, старый – старые – старые (ж.р.), сад,
сын, сыр, нить.

– Septyni bró'liai / tūri pō vīeną sė'serį. // Kíe'k iš vīso seserų?
– Vienà'!

– Kà's savė suėda?
– Žvā'kė (свеча).

Jėi jáunas mokĩnsiesi, sėnas maitĩnsiesi.

Если смолоду (букв. молодой) учиться будешь, в старости будет на пропитание.

š š'

šakà, šių, šiapus, šėsuras, šōkis, šėlas, šeši, šioks,
šiáurė, Šiauliaĩ, atašė.

ветка, эту, по эту сторону, свекор, танец, шесть,
какой-то, север, Шяуляй, аташе.

salėlė – šalėlė.

островок – сторонка.

Mįslė:

Mūša mūša, ō niėko neūžmuša, kàs? (sɪpɪʂ)

mūša – бьёт.

– Kadà' sumuštinis nekrìs svėstu žemŷn? //

– Jėi jĩ tvirtai laiký'site. //

– Когда бутерброд не упадёт маслом вниз.

– Если его крепко держать будете.

– Kai'p geriaũ maišýti kãvą ir arbãtą – / kairė's/ aĩ dė'sine rankà? //

– Rekomenduo'tina / maišýti šaukšteliũ'.

– Как лучше перемешивать кофе и чай – левой или правой рукой?

– Рекомендуется – ложечкой.

z – z

zakristijà, zonà, zefỹras, zýlė, zuĩkis.
ризница, зона, зефир, синица, заяц.

Zur zur zur zurzėna zyzlė zvimbuolỹtė
Жужжит жужжалка жужжалочка.

Zuĩkis bėgo prõ spragutę priė pakratỹ.
Заяц бежал через лазейку к подстилке.

Mĩslė:

Kàs sù barzdà gĩmė? (урось – sázьo)
barzdà – борода

ž – ž'

žalà, žãlias – žalià, žavùs, žėmė, žiaurùs, žilas,
žymùs, žolė, žiógas, žuvìs, žiurėti.
зелёный, -ая; очаровательный, земля, жестокий,
седой, известный, трава, кузнечик, рыба, смотреть.

Šiaũšias kaip ežys prieš šù'nį.
Взъерошивается как ёж перед собакой.

Žiũri kaip ežys ĩ kiaušini.
Смотрит как ёж на яйцо.

Senà pata²rlė amžinaĩ nepaseĩs.
Старая пословица век не постарее.

c – c'

caplỹs (varvėklis), cepelinas, cėlė, cypimas,
cìklas, civilizacìja, còkolis, cùkrus, rãcija,
konstitucìja.
сосулька, целелин, келья, писк, цикл, цивилизация,
цоколь, сахар, разумное основание, конституция.

č – č'

ypač, čaižìena (čežena), čadrà, čaižyti, čià,
čigõnas, česnãkas, čiaupas, čionýkštis.
особенно, щепка, чадра, хлестать, здесь, цыган,
чеснок, кран, здешний.

čiuožti, čiúopti, čiùpti, čiulbėti.
скользить, ощущивать, хватать, щебетать.

Kaĩ pō šalnū pradēs žydēt alỹ⁶vos, /
Lakštiņgala negāli nečiulbė¹ti... (S. Nėris)

Когда после заморозков начнёт цвести сирень,
Соловей не может не петь (букв. щебетать).

Aĩ šviėčia mums sáu²lė, / aĩ oraĩ⁶ aptėmė, /
Tù mú⁵sų brangiá⁵usia / prabō²čių šalìs! //
Čià prā²kaitu mú⁵sų / aplái²styta žėmė, /
Čià tíe⁵k atmini⁵mų / atrañ⁵da širdi⁵s! (Maironis)

Светит ли солнце, пасмурно ли,
Это дрожайшая страна предков,
Здесь потом нашим полита земля,
Здесь столько воспоминаний находит сердце!

Mįslė:

Griūčiau, eičiau prō duris,
Kad vėlnio dañtys nelaikýtu. (soqпт)
Падал бы, шёл бы в дверь, если бы чёртовы зубы не держали. (моголоц)

Прочитайте слова, следите за противопоставлением согласных по звонкости глухости.

báltas – páltas ‘белый’ – ‘пальто’, bātas – bādas ‘ботинок’ – ‘голод’
bāsas – pāsas ‘босой’ – ‘паспорт’
dù – tù ‘два’ – ‘ты’
dāro – tavo ‘делает’ – ‘твой’
glaūsti – klāusti ‘прижимать’ – ‘спрашивать’
gēras – kēras ‘хороший’ – ‘чары’ (ед.ч.) (волшебство)
žalià – šalià ‘зелёная’ – ‘рядом’
žiógas – šióks tóks ‘кузнечик’ – ‘такой-сякой’
zujóti – sujóti ‘снова туда-сюда’ – ‘съехаться верхом (в одно место)’.

**Прочитайте слоги и затем слова с мягкими согласными
'd' – 't':**

A) de-te, dè-tè, di-ti

Обратите внимание, что эти звуки произносятся без дополнительных призвуков: ср. рус. **тѣтя** и лит. **tetà**

B)

dėdė, tėtė, tetà, delnà, tegù, dėkóti, dešrà, teĩ, dėti, dėžė, teisýbė.
дядя, отец, тѣтя, ладонь, пусть, благодарить, колбаса, там, класть, ящик, правда.

didelis, tikras, dýdis, didžióji, dienà, tiesà, tíek, dirbti, tiĩpti, dēl.
большой, настоящий, размер, великая, день, правда, столько, работать, таять, из-за.

teãtras, tèkstas, telefònas, temà, téviškė.

театр, текст, телефон, тема, отечество.

**Прочитайте слоги и затем слова с мягкими согласными
'ž' – 'š':**

ža – že žo-žio žu-žiu ša – še šo-šio šu – šiu

šeši, šiš, šiõ, šeškà, šiùkšlė, šỹpsena, širdìs, šíršė, šiušeĩti.

шесть, этот, этого, хорёк, мусор, улыбка, сердце, оса, шелестеть.

žėmas, žėmė, žìno, žiopsóti, žiūrėti

низкий, земля, знает, зевать (быть разиней), смотреть.

Šeši šùnys šokinėja šalià šálto šaltinėlio.

Шесть собак прыгают около холодного родника.

Прочитайте подписи к фотографиям самых известных памятников Литвы. Произнесите слова с дифтонгами, дифтонгоидами и двузвучными; выделите их в словах.

Gedimino pilių bokštas

Krėžėjų kalnas

Trijų krėžėjų kalnas Vilniuje

Trakėjų pilis

Vilniaus katedra

Vilniaus bažnyčios (Bernardinų)

Aušrės vartai

Gaūdrai

- Kó⁵ks gražùs bó⁵kštas! //
- Tai¹p, / gražù¹s. // Iř labai¹nas. //
- Kokià⁵ graži¹ pili⁵s! //
- Tai³p, / labai² graži! Iř labai¹ senà²! //

Etnogrāfija | Этнография

Kaňklės

Skudùčiai

Lietuvių tautiniai drabužiai

Aukštaičiai

Žemaičiai

Suvalkai

Dzūkai

Lietuviški patiekalai | Традиционная кухня Литвы

Прочитайте подписи к фотографиям самых известных блюд литовской кухни. Произнесите слова с дифтонгами, дифтонгоидами и двузвучными; выделите их в словах.

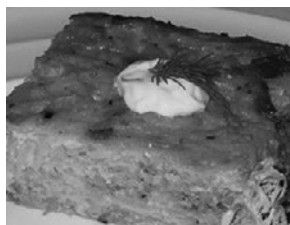
Šakōtis

Sausaiiniai

Cepelinai

Kūgelis

Žemaičių blynai

Šaltibarščiai

Skilandis

Rūkėtas kuņpis

- Ā⁴čiū, / labaī² skanùs / pyrã²gas! //
- Maloniaĩ prã¹šome. // Gál dár³ gabaliùka? //
- Ā¹čiū, / ki²tą kařtą. //

- Kokiẽ⁵ skãnũs cepeli⁵nai! //
- Ō má³n/ labaĩ patiko kù²gelis. // Ař nó²ri paragáuti? //
- Tikraĩ¹ skanù. //

Asimiliacija pagal palatališkumą (minkštumą) | Ассимиляция согласных по мягкости

В литовском языке существует последовательная ассимиляция согласных по мягкости. Рядом могут находиться либо два твёрдых согласных, либо два мягких. Прочитайте примеры, придерживаясь данной произносительной нормы:

(1) báltas – Báltija; kalbà – kalbėti; vılna – vilnìs, Vılnius; meļsvas – meļstis.

белый – Балтия, язык – говорить, шерсть – волна, Вильнюс; голубой (синеватый) – молиться.

saldùs – saldi, kartùs – karti, gardùs – gardi.

сладкий – сладкая, горький – горькая, вкусный – вкусная.

(2) ateljẽ, pakélti, viltis.

ателье, поднять, надежда.

Kaĩp išvir³si, / taĩp ir vál¹gysi. //

Как сварить, так и поешь.

Gyvénk iř žvén²k. //

Живи припеваючи. Букв. хохочи.

Sáulė visiẽ¹ms šviẽčia. //

Солнце всем светит.

Paūkštį gražina plūn³kšnos, / ō žmōgų prō¹tas. //

Птицу красят перья, а человека ум.

Прочитайте слова с согласными на конце слова. Обратите внимание, что в конце слова согласный может быть только твёрдым.

kad, daūg, taīp, kaīp, žydras, meīšvas, žāndas, eik, ýpač, turbūt, dār.
чтобы, много, между, как, голубой, синеватый, щека, иди, особенно, наверное, ещё.

Priebalsiniai dvigarsiai | Сочетания двух согласных

dz – dz'

dzūkas, dzingt dzingulis.
дзук, дзинь, бубенец.

dž – dž'

džaulis, džiāzas, džiaūgsmas, džiauti, džinsai,
džiova, džiuči, džiuvēsis.
джоуль, джаз, радость, сушить, джинсы,
туберкулёз, сохнуть, сухарь.

Patarlės.

Iš bė gai²džio sūlė patekės. //

И без петуха солнце взойдёт.

Prōtas i²šmintį vedžioja.

Ум мудростью управляет.

Galvā³/ vi⁵są žmō⁵gų vedžioja.

Голова всем человеком руководит (букв. ведёт)

ts – c, tš' – č

atsiprašū, pats atėjo, atskirai atsisėdo, atšypo
peilis, atšiaurus vėjas.

сам пришёл, отдельно сел, затупился нож,
суровый ветер.

atsiskaityti, atsiminti, atsigrįžti, atsidūrėti,
atsigauti.

рассчитаться, вспомнить, обернуться, оказаться
(где-то), прийти в себя (ожить).

**Dusliųjų / skardžiųjų
priebalsių asimiliacija** | **Ассимиляция согласных
по звонкости-глухости**

В конце слова звонкие согласные b, d, g, z, ž оглушаются:
kad, tad, niekad, daug, bemaz

Lietuvių bendrinėje kalboje iš dviejų gretimų vienodų priebalsių tariamas tik vienas.

В литовском кодифицированном языке два рядом стоящих одинаковых согласных произносятся как один.

Išlošė – iššoko, švarà – švarraštis.

Если в позиции перед корнем появляется сочетание двух согласных, то произносится только второй согласный.

Прочитайте слова. Обратите внимание на произношение согласных на стыке приставки и корня.

iššókti – iššóka – iššóko, iššálti – iššála – iššálo.

выскочить – выскакивает, выскочил(а), вымерз – вымерзает – вымерз(ла).

užžavėti – užžavėjo, užžėrti – užžėrė, užžėlti – užžėlė, užžiėbti – užžiėbė.

заколовать – заколовал(а), зарasti – заросл(а), зажечь – зажёг (зажгла).

Greta atsidūrę duslieji [p], [t], [k], [s], [š] ir atitinkami skardieji [b], [d], [g], [z], [ž] priebalsiai, dantiniai [s], [s'], [z], [z'] ir alveoliniai [š], [ž], [š'], [ž'] visiškai supanašėja, tampa dviem vienodais priebalsiais, kurių vienas irgi netariamas (A. Pakerys 2003, 78).

Рядом стоящие глухие и соответствующие звонкие согласные, зубные и альвеолярные уподобляются, и один из них не произносится:

Ātdaras, užšoko, išsukti – открытый, запрыгнул, выкрутить.

Прочитайте слова. Обратите внимание на произношение согласных на стыке приставки и корня.

pússeserė, pússkaidris, pússkystis, pússilkinis, pússviesis.

двоюродная сестра, полупрозрачный, полужидкость, полущёлковый, полусветлый

išsiúti, užsiúti, išskristi, užskristi.

вышить, зашить, вылететь, залететь.

priešgulis, priešenātvinis, priešsmūgis, užsienis.

противолежащий, предстарческий, встречный удар, заграница.

Прочитайте слова. Обратите внимание на произношение звонких и глухих согласных.

Звонкие согласные b, d, g, z, ž
перед глухими p, t, k, s, š оглушаются.

b → p, d → t, g → k, z → s, ž → š

darbštūs, geĩbti, dėgti, deĩgti, džiaũgsmas, džiaũgtis, pėdsekỹs, ziĩzti, mėgti, mėgsta

трудолюбивый, уважать, гореть, накрывать, радость, радоваться, следопыт, жужжать, нравиться, нравится.

brėžti, griėžti, kažkàs, kažkóks, ožkà, užkàsti.

чертить, играть (на инструменте), кто-то, какой-то, коза.

Šėšiasdešimt šėšios žąsys sù šėšiasdešimt šėšiaĩs žąsiùkais.

Шестьдесят шесть гусей с шестьюдесятью шестью гусятами.

Прочитайте слова. Обратите внимание на произношение звонких и глухих согласных.

Глухие согласные p, t, k, s, š
перед звонкими b, d, g, z, ž озвончаются.

p → b, t → d, k → g, s → z, š → ž

atbéga, atbégti, išbégti, trùkdo, trukdýti, kasdiēn, išgársinti, išdidùs.
прибегает, прибежать, убежать, мешает, мешать, каждый день, сделать известным, гордый.

Произнесите слово rėgzti 'плести' и объясните правила его произношения.

Прочитайте слова. Обратите внимание на произношение звонких и глухих согласных.

s перед č произносится как š
z перед dž произносится как ž

pėscias, gulšcias, pāvvyzdžiui, pavyzdžiaĩ.
пеший, лежачий, например, примеры.

vabzdỹs – vabzdžiũ – vabzdžiũ.
насекомое – насекомых – насекомым.

- Aĩ galimà nèšti gývą šuniùką tuščiamè maišė³?
- Nė⁶, / nèš jėi šuniùkas maišė³, / jĩs nèrà tù¹ščias. //
- Можно ли нести живого щенка в пустом мешке?
- Нет, потому что если щенок в мешке, то он не пустой.

- Įš kō²kio ińdo negalimà vألgyti? //
- Įš tu¹ščio. //
- Из какой посуды нельзя есть.
- Из пустой.

užsakyti – užsako – užsākė, užšókti – užšóka – užšóko, išžygiuoti – išžygiuoja – išžygiavo.

заказать – заказывает – заказал, запрыгнуть – запрыгивает – запрыгнул, прошествовать – шествует – прошествовал.

Mįslė:

Kàd prašnèkčiau, daũg pasakýčiau;
Kad rankàs turėčiau, vãgį sugáučiau;
Kad atsikėlčiau, daũgų pareĩčiau. (saciãk)

Если бы заговорил, многое бы сказал,
Если бы руки имел, вора поймал бы,
Если бы встал, небо смог бы подпереть. (viodotĩ) чл.л.цц

Mįslė:

Kàs žiẽmą kambaryjè užšãla, ò laukè nè? (langas) (Långro) stiklas)
Что зимой в комнате замерзает, а в поле нет? (okno) (стекло) (эоння) (о)

– Kodėl lãpè vis atsigrẽžia atgal⁴, // kai jã vėjasi šuõ³? //

– Todėl³, / kàd lãpè nũgaroje neturi akiũ¹. //

– Почему лиса все оборачивается, когда за ней гонится пёс.

– Потому что у лисы на спине нет глаз.

Прочитайте местоимения 3 лица ед. и мн. числа. Следите за интонацией в начале слова:

jìs, jì, jái, jám, jiẽ, jõs, jũ, jíems, jóms, juõ, jús, júsq.
он, она, ей, ему, они (муж.р) они (жен.р.), их, им (муж.р), им (жен.р),
его (тв.п), вы, ваш.

J j žodžio pradžioje ir | J j в начале и середине viduryje | слова

Прочитайте слоги, а затем слова на j. Следите за произношением в начале слова:

ja – jo – je – jie – jė – ju – juo

jóti, jója, jójo, jos – ехать верхом, еду верхом...

judėti, jùda, judéjo – двигаться (шевелиться), двигается, двигался

jùdinti – шевелить

javaĩ, jazmĩnas, jerubė, jėgà, jėi, jis, joks, juõkas, júodas, júosta, júra.
зерновые, жасмин, рябчик, сила, если, он, никакой- смех, чёрный, пояс, море

Jis ìma tàvo júodà júostà.

Он берёт твой черный пояс.

Jõnas prijójo júros krañtà.

Йонас подъехал на коне к морскому берегу.

Eĩna kaĩp jote jója.

Идёт как верхом едет.

Tiñginė jaunỹstė – vařšė senãtvė.

Лень в молодости, в бедности старость.

Juõkis iř valiokis!

Хохочи и катайся.

Meškà ìma jėgà, o žmogùs – protù.

Медведь берёт силой, а человек умом.

Prõtas rankàs iř kójas vadúoja.

Ум руками и ногами руководит.

Прочитайте слова с j.

Milijõnas, klajóti, adresúoja, bijóti, reljėfas,

Миллион, бродить, адресует, бояться, рельеф.

Jei kiõskas [k'ijoskas] artì, jõs nupĩrks Juõzui laĩkraštj.

pjáuti, pjáustyti, pjèsė, pjedestãlas.

резать, нарезать (постоянно), пьеса, пьедестал.

Jiẽ pjáuna javùs.

Mįslė:

Kàs kirviù nepėrkertama, kàs peiliù nepėrpraunama? (kirpėdas)
Что топором нельзя разрубить, что ножом нельзя разрезать? (peilė)

Pripjáustyk kuĩ⁴pjo, / skilán⁴džio / iĩ dúo¹nos nepamiĩšk.

Mįslė:

Laibà panėlė toli spjáuna, kàs? (sealpiņęs)
Стойная (тонкая) девица далеко плюёт, что? (ęčajlė)

(1) Слушайте и правильно произносите основные формы глаголов 2 спряжения. (2) Понаблюдайте основы глаголов в данной группе и сделайте вывод о том, какие изменения претерпевают глаголы в форме прошедшего времени.

stovėti – stóvi – stovėjo, sėdėti – sédi – sėdėjo, tupėti – tųpi – tupėjo,
gulėti – gųli – gulėjo.

стоять – стоит – стоял, сидеть – сидит – сидел (человек), сидеть на корточках... (или для животных «сидит кошка»), лежать – лежит – лежал.

Gaĩdras aĩt vienõs kójos stovėjo – bųs lietaųs.
Аист на одной ноге стоял – будет дождь (к дождю).

ie в начале слова читается как [jie]

ieškóti – искать, iėšmas – вертел, íetis – копьё, ievá – черемуха.

– Ievõs žiedaĩ balti³, / o úo⁴gos? //
– Žiedaĩ balti³, / o úogos júo¹dos. //

Lietuvės nacionālinės šveitės | Национальные праздники Литвы

Naujieji mėtai saūsis 1 diēna

Lietuvės valstybės atkūrimo diēna vasārio 16 d.

Lietuvės nepriklausomybės atkūrimo diēna kovo 11 d.

Šv. Velykos

Tarptautinė darbiniųų dieną gegužės 1 d.

Motinos dieną – pirmas gegužės sekmadienis

Joninių dieną birželio 24 d.

Mindaugo karūnavimo dieną liepos 6 d.

Žolinė rugpjūčio 15 d.

Visų šventųjų dieną lapkričio 1 d

Šv. Kalėdos gruodžio 25–26 d.

Priebalsių kaita | Чередование согласных

В литовском языке мягкие согласные **t' d'** чередуются с аффрикатами **č, dž** в позиции перед гласными заднего ряда **u, ū, a, ą, o**.

Прочитайте слова с чередованием согласных в существительных. С выделенными словами составьте словосочетания, воспользовавшись словами из списка.

Daiktāvardis – daiktāvardžiai

martì – **marčìõs** невестка – невестки (род.п)
 patì – **pačìõs, pačių** сама – самой – самих (род.п)
 katė – **kačiùkas**, katės – **kačių** кошка – котёнок, кошки – кошек
 greitis – greičio, **greičiai** – greičių скорость – скорости (род.п), скорости (мн.ч им.п) – скоростей
 brìedis – **brìedžiùkas**, brìedžiai, brìedžių лось – лосёнок, лоси – лосей.
 žòdis – žòdžio, žòdžiai – **žòdžių** слово – слова(род.п), слова (мн.ч им.п) – слов
 mēdis – mēdžio, **mēdžiai** – medžių дерево – дерева(род.п), деревья – деревьев
 spygliuòtis – spygliuòčio, **spygliuòčiai** – хвойные
 lapuòtis – lapuòčio, **lapuòčiai** – лиственные деревья
 a) keičiasi, dainuoja, žaidžia, áuga, bėga, nėra, padaro viską, žydi.
brėdžiai, brėdžių, žòdis – žòdžio, žòdžiai – žòdžių keičiasi

Прочитайте слова с чередованием согласных в прилагательных. Составьте словосочетания.

Būdvardis – būdvardžiai. Príveiksmiai

a) Kóks? Kokià?	b) Kaíp?	
gardùs – gardì	gardžiaĩ	вкусный (-ая) вкусно
saldùs – saldi	saldžiaĩ	сладкий (-ая) сладко
kartùs – kartì	karčiaĩ	горький (-ая) горько
rūgštùs – rūgštì	rūgščiaĩ	кислый (-ая) кисло
sótus – sóti	sóčiai	сытый (-ая) сыто

a) berniukas, pyragas, mergaitė, grietinė, uogienė, obuolys, slyva, pipiras, kava, pienas.

мальчик, пирог, девочка, сметана, варенье, яблоко, слива, перец, кофе, молоко,

b) válgo, šypsosi, gėria, juokauja

ест, улыбается, пьёт, шутит

Прочитайте слова с чередованием согласных в глаголах. Составьте словосочетания с выделенными глаголами в форме настоящего времени 3 л. (формы ед. и мн. числа в литовском языке совпадают). Воспользуйтесь словами из списка а) и б)

Veiksmāžodis – veiksmāžodžiai

- a) jausti, **jaũčia**, jaũtė – чувствовать–чувствует–чувствовал
 veřsti, **veřčia**, veřtė – переводить–переводит–переводил(а)
 řviẽsti, **řviẽčia**, řviẽtė – светить–светит–светил(а)
 keĩsti, **keĩčia**, keĩtė – менять–меняет–менял(а)
 řaiřti, **řaiřčia**, řaiřtė – играть–играет–играл(а)
 spáusti, **spáudžia**, spáudė – жать, сжимать–жмёт, сжимает–жал, сжимал(а)
 skleĩsti, **skleĩdžia**, skleĩdė – распространять–распространяет–распространял(а)
- b) sáulė, vaikaĩ – солнце, дети

Galininko forma (jaučiũ kã?): tẽksta, viẽta, informãcija, raĩka, kvãra.
 Форма вин.п. (чувствую что?): текст, место, информацию, руку, запах.

– Ka²s jũms veřčia tẽksta? //

– Paĩcios veřčiame! //

Veřsti, veřčia, veřtė – переводить, переводит, перевёл (-а)

– Kur² řaiřtė vaikaĩ? //

– Kiemė¹. Jiẽ iř daba¹ř teĩ řaiřdžia. //

Garsų sandūra | Сочетание звуков

Прочитайте слова в каждом ряду. В первом ряду сочетание согласных можно обобщить формулой STR-, где S – это щелевые шумные согласные, T – смычные шумные, R – сонорные. Определите формулу для сочетания согласных в словах второго ряда. Соотнесите их с первым рядом.

- 1) sklaidýti, skraidýti, skvarbùs, spjáuti, stráipsnis, stvárstyti.
рассеивать, летать, пронзительный, плевать, статья, хватать.
- 2) vilks, veřks, kiřps, řiřkř.
будет тащить, будет плакать, будет стричь, будет чирикать.

Прочитайте слова в каждом ряду. Определите формулу для сочетания согласных в каждом слове.

- 1) spalvà, stālas, řpygà, řtaĩ.
цвет, стол, фи́га, во́т.
- 2) bjaurùs, blāké, brangùs, draũgas, dvāras.
отвратительный, клоп, дорогой, друг, двор.
- 3) glamōnė, gnáibyti, grāžtas, gvaldýti, klaidà, kmỹnai, knařkti, kraũjas, kvāpas.
ласка, щипать, бурав, лущить, ошибка, тмин, храпеть, кровь, запах.
- 4) pjáuti, platùs, pradžià, trāřšos, tvānas.
резать, широкий, начало, удобрение, потоп.
- 5) slāptas, snāpas, sráigė, svarbùs, řlāpias, řvarũs.
тайный, клюв, улитка, важный, мокрый, чистый.
- 6) tóks,pàts, řnỹpř.
такой, сам, будет шипеть.
- 7) pilk, neverřk, tařp.
насыпай (наливай), не плачь, между.
- 8) suřāls, visíems, patařs, prikimř.
замёрзнет, всем, посоветует, начинит (напихает)

Прочитайте слова. Определите формулу для сочетания согласных.

alksta, klimsta, gaigždas, veiksmas, liūksmas, vinkšna, liūksta, al̄psta, sīrpsta, nūksta.

голодает, вязнет, галька, плач, весёлый, вяз, склоняется, падает в обморок, зреет (наливается), исчезает

Priebalsių supanašėjimas | Слияние согласных

Прочитайте слоги со слиянием согласных в соответствии с правилом произношения.

kšta kšto kštu kščia kščio kščiuo ščia sčia sčio sčiu
išspja išspjo iššluo išvi užša užšo užša užsa užso užsu

Прочитайте поговорки, пословицы. Объясните правила произношения.

Aštrūs grąžtas pàts leñda ažuolañ. 'Острый нож сам вонзается в дуб'.
Gražumù píodo neužtrínsi. 'Красотой кастрюлю не замажешь'.
Išléist lengvà, tìk uždirbt sunkù. 'Потратить легко, только заработать трудно'.

paūkščiai, tùščias, šnūpščia, pésčias, išspjáuti, iššlúoti, išvirkščioji.
птицы, пустой, шипит, пеший, выплюнуть, выметено, изнанка.

váikščioti, váikščioja, váikščiojo.
ходить, ходит, ходил

Šnūpščia kaip ežys maišè.
Шипит, как ёж в мешке.

Pàts pésčias eina, o fanaberiją vežtè vėža.
Сам пешком идёт, а фанаберия едучи едет.

Ką išspjōvei, tō nebeprarūsi .
Что выплюнул, то (назад)проглотишь.

Tùščia kaip iššlúota.
Пусто как выметено.

Veřsk šiaĩp, veřsk taĩp, ō vīs išvirkščioji pùsè.
Выверни хоть так, хоть эдак, а всё изнаночная сторона.

Dìrbti išvirkščiomìs raĩkomis.
Работать спустя рукава.

Aukščiaũ juosmeĩs neiššóksi.
(букв) Выше пояса не прыгнешь.

Šaukštu júros neišsémisi.
Ложкой моря не вычерпаешь.

Mįslė:

Kaĩp váikščioti, kàd bātai neplýštų? (шосад)
Как ходить, чтобы башмаки не порвались?

Keturkōjai neváikščiodami daũg žmoniũ maitina, kàs? (rejas)
Четырëхногие не ходят и много народу кормят, кто?

Прочитайте прилагательные в сравнительной и превосходной степенях. Обратите внимание на произношение а) стечения согласных, б) на ассимиляцию согласных по мягкости.

aũkřtas – aukřtėsnis – aukřčiaũsias; aukřsta – aukřčiaũ.
высокий – выше – самый высокий; высоко- выше.

aĩkřtas – ankřtėsnis – ankřčiaũ; aĩkřsta – ankřčiaũ.
тесный – теснее – самый тесный; тесно – теснее.

kařřtas – karřtėsnis – karřčiaũ; kařřsta – karřčiaũ.
горячий – горячее – самый горячий; горячо – горячее.

řaltas – řaltėsnis – řalčiaũsias; řalta – řalčiaũ.
холодный – холоднее – самый холодный; холодно – холоднее.

tũkřstantis – tũkřstančiai.
тысяча – тысячи.

Žinià greità, mintis dár greitèsnè.

Žinià – известие

Mįslė:

Kàs greičiáusias pasáulyje? (спрощ)

– Kaiř nusiskinti šakė³lę, / neišgąsdinus paukščiù³ko, / tùpinčio aĩt tøs šakė²lės? //

– Paláu⁴kti, / kõi paukščiùkas nuskrì³s, / iř tik tadà² nuskindi šakėlę. //

– Как сорвать веточку, не испугав птичку, сидящую на этой веточке?

– Подождать, пока птичка улетит, и только тогда сорвать веточку.

Skaičiuòklės

Garnỹs váikščiojo balýtėj

Iř pamātè jìs varlýtę.

Kàs tã varlę mán sugaũs,

Tàs iř bũs garnỹs...

Цапля ходила в болотце

И поймала лягушонка,

Кто ту лягушку мне поймает,

Тот и будет цаплей...

Ėjo kiškis ĩ mokỹklą

Iř užsũko ĩ kirpỹklą.

Sumokėjo tris litũs,

Jám paliko tris plaukus.

Шёл заяц в школу

И завернул в цирюльню.

Заплатил три лита,

ему оставили три волосинки.

Didelė išmintis mažoj galvėj sūtelpa.
 Большая мудрость в малой голове помещается.

Paūkštj plūnksnos grāžina, ō žmógu prōtas.
 Птицу перья красят, а человека ум.

Prōtas išmintj vedžiója.
 Ум мудростью управляет.

Prōtas rankàs iř kójas vadúoja.
 Ум руки и ноги выручает.

Senà patarlė amžinaĩ nepaseĩs.
 Старая пословица век не стареет.

Lietuvos medžiai | Деревья Литвы

aĩksnis [aĩ'ks'n'is]
 ážuolas

Alksniù gĩmes ážuolu neaugsĩ.
 Букв: Родившись ольхой, не будешь расти дубом

alyvà

Pavāsaris –
 Dainúot iĩns alyvà. (S. Nėris)
 Весна – петь начнёт сирень.

bėržas

klėvas

Klėvo sulà skanėsnė negù bėržo.
Сок клёна вкуснее березового.

Áugo sodė klėvas, áugo sodė žálias.
Рос в саду клён, рос в саду зелёный.

drebulė

Kõ drebì kaip drebulėš lāpas?
Что дрожишь, как осиновый лист?

ēglė

Ēglė žalčiū karalīenė.
Ель – королева ужей.

líepa

Añt kreivõs líepos vīsos óžkos līpa.
На кривую липу все козы лезут.

glúosnis
úosis

Pavāsarī bitēs pirmiáusia skreñda į
glúosnius, paskuĩ – į úosis.
Весной пчёлы вначале летят на вербы,
потом – на ясени.

kaštõnas

Pavãsarj kaštõnai pasipuõšia žiedũ žvãkẽmis.
Весной каштаны украшают себя свечами цветов.

kadagỹs

Kãdagio úogos gardžiaĩ kvẽpia.
Ягоды можжевельника вкусно пахнут.

pùtinas

Pùtino úogos raudõnos.
Ягоды калины красные.

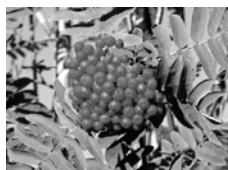
pušis

Kiekvienà pušis sàvo šilui õšia.
Каждая сосна своему бору шумит.

šermùkšnis

Šermùkšniai labai žýdi – bũs derlingi mẽtai.
Рябина обильно цветёт – будет урожайный год.

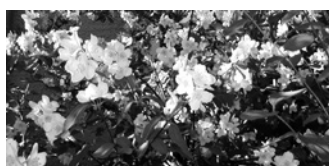

ievà

jazmĩnas

Jazmĩnai, alỹvos iř iẽvos žýdi pavãsarj.
Иевõs žiedai baltì, o úogos júodos.

Vākaras

Vākaras. Nereikia niėko,
tik sedėti ir žiūrėt,
Kaip tà sàulė mūs paliėka,
Ir lėg vākaras žėrėt.
Ir matėt, kaip ùpėj glúosnis
Atsispiñdi ir lankà,
Ir kaip žėmė ìma glóstyt
Šilto vākaro rankà.
Ir girdėt tiės gálva skreñdant
Nepažįstamus paukščiùs,
Ir matėt ĩ nāktį breñdant
Kažkā mūrmančius medžiùs.
Taip sedėti ir žiūrėti
Be jokiøs, jokiøs mintiės
Ir jaũ niėko nenorėti,
Niėko, niėko, nèt mirtiės.

(Henrikas Radauskas)

Вечер. Ничего не нужно
Только сидеть и смотреть.
Как солнце нас оставляет,
И словно вечер сверкать.
И видеть, как в реке ива
Отражается и луг,
и как землю станет гладить,
тёплого вечера рука.
И слышать над головой летящих
Незнакомых птиц,
И видеть, в ночь забредая,
Что-то бубнящие деревья.
Так сидеть и смотреть
Без всякой, всякой мысли,
И уже ничего не хотеть,
Ничего, ничего, даже смерти.

Snaīgių mūzika

Snaīgės baltos ir žemė baltà –
Raĩbsta ākys nuō bálto dangau̯s.
Táu patińka – širdĩs nekaltà,
Snaigè viřst ir jōs ūžesiu gaũst.
Tiēsias viēškelis báltas tolỹn –
Žvĩlgsi snaīgės aĩt mēdžių šakũ.
Nebežvelk tũ daugiaũ praeitiń,
Tegũ gęsta tamsà, jaũ tegũ.
Kỹla sáulė aĩt bálto dangau̯s –
Veřzias džiaũgsmas iš tàvo širdiēs.
Snaīgės krińta ir pràdeda gaũst.
Ir baltám spindulỹ atsišviēst.

(Vytautas Mačernis)

Снежинки белые, и земля белая –
Пестрит в глазах от белого неба.
Тебе нравится – сердце невинно,
Снежинкой стать и её шумом звучать.
Стелится большак белый в даль –
Смотрят снежинки на ветвях деревьев.
Не смотри ты больше в прошлое,
Пусть гаснет темь, пусть уже.
Встаёт солнце на белом небе –
Рвётся радость из твоего сердца.
Снежинки падают и начинают звучать.
И в белом луче отражаться.

Системно-типологический аспект описания

Интонация неизбежно и обязательно присутствует в любом языке и является его звуковым средством. Интонация обладает универсальными, общими для всех языков признаками и одновременно своеобразными фонетическими и функциональными свойствами в каждом языке. При этом интонация в любом языке отличается многообразием вариантов реализаций в живой звучащей речи.

Недаром говорят, что «в идеале» овладеть интонацией чужого языка, передавать и воспринимать многообразие интонационных различий – задача очень сложная и достигается после кропотливой работы.

Наибольшая специфика интонации проявляется на фонетическом уровне, что обычно позволяет говорить о «собственной», «специфической» интонации конкретного языка. Все-таки необходимо отметить, что литовская и русская интонация имеет как достаточно много общих свойств, так и достаточно много различий.

Сходства помогают первоначально, для преодоления различий и устранения акцента требуется кропотливая работа, знание теории и практики интонации.

Задача данного пособия – продвижение от простого – к более сложному миру литовской интонации.

Интонационная система литовского языка

Интонация – звуковое средство языка. Это изменения силы, высоты, длительности, тембра (окраски) голоса. Интонация помогает выразить смысл и чувства в звучащем предложении.

Литовская интонация рассматривается как **система средств**, состоящая из:

- интонационных контуров (ИКЛ);
- передвижения интонационного центра;
- синтагматического членения;
- паузы.

Интонационный контур – это образец произнесения всего короткого предложения целиком или частей предложения (эти части почти всегда разделены паузой). Важнейшим акустическим признаком ИК является **изменение тона** – направление (вверх-вниз) движения тона (голоса) и соотношение уровней тона в составных частях ИК (выше или ниже уровня предцентра). Исходной точкой для сравнения является уровень тона предцентра, индивидуальный для каждого говорящего – обычно выше у женщин и ниже у мужчин (см. схемы ниже).

В каждом интонационной контуре выделяется главное по смыслу слово, ударный слог которого произносится с понижением или повышением, усилением или ослаблением голоса, важными для выражения вопроса, утверждения, требования и других значений. Ударный слог главного по смыслу слова называется **центром ИКЛ**. Центр ИКЛ может находиться в начале, середине или конце предложения, части предложения. В зависимости от количества слов в звучащем предложении интонационный тип может состоять из **разного количества частей**:

только из центра: **Tai¹p**;

из центра и постцентра: *Ji¹s čia mokosi*;

из предцентра и центра: *Jis tave pasiti¹ks*;

из предцентра, центра и постцентра: *Jis čia¹ mokosi*;

Один и тот же интонационный контур может употребляться в разных предложениях. Например, ИКЛ-3 используется при выражении вопроса, переспроса, незавершенности мысли (в неконечных синтагмах повествовательного предложения), просьбы, оценки др. значений высказывания. И наоборот, разные ИКЛ могут употребляться в одном и том же предложении.

Выбор типа интонации и других интонационных средств (места центра, выделение разного количества и длительности синтагм) обусловлено целями высказывания и волей говорящего.

Интонацию можно обозначить и передать двояко: с помощью **схемы** (см. таблицы 1 и 2) и с помощью **интонационной транскрипции**.

Схематическое отражение интонации (интонационных контуров)

Следует отметить, что самое простое представление интонации дается во второй таблице, в которой показано направление движе-

ния тона (восходящее или нисходящее) на гласном интонационном центре и возможно является достаточным на начальном этапе обучения интонации. Тем не менее эти простые схемы требуют дальнейшего развития в соотношении с представленными в «Таблица Nr. 1.» литовскими интонационными контурами разного строения в пределах одного контура, т.е., где показано не только направление движения тона на гласном интонационном центре, но и соотношение уроней тона предцетра-постцетра, что является ведущим различительным признаком при восприятии, сопоставлении и усвоении интонационных контуров как литовского, так и русского языков (см. таблицу Nr. 3).

Таблица 1.

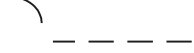
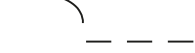
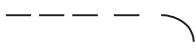

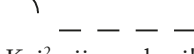

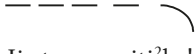

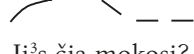
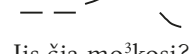
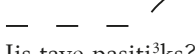

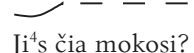
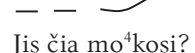
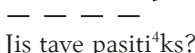

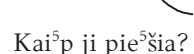

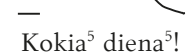

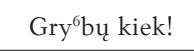
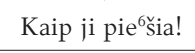
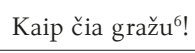

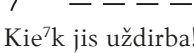
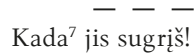
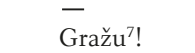
IKL tipas	IKL struktūriniai variantai			
	tik centras	centras pradžioje	centras viduryje	centras gale
IKL-1	 Tai ¹ p.	 Ji ¹ s čia mokosi.	 Jis čia ¹ mokosi.	 Jis tave pasiti ¹ ks.
IKL-2	 Kai ² p?	 Kai ² p jis mokosi!	 Kaip jis mo ² kosi?	 Jis tave pasiti ² ks!
IKL-3	 Tai ³ p?	 Ji ³ s čia mokosi?	 Jis čia mo ³ kosi?	 Jis tave pasiti ³ ks?
IKL-4	 Tai ⁴ p?	 Ji ⁴ s čia mokosi?	 Jis čia mo ⁴ kosi?	 Jis tave pasiti ⁴ ks?
IKL-5	 ---	 Kai ⁵ p ji pie ⁵ šia?	 Kokie ⁵ pavei ⁵ kslai?	 Kokia ⁵ diena ⁵ !
IKL-6	 Tai ⁶ p!	 Gry ⁶ bų kiek!	 Kaip ji pie ⁶ šia!	 Kaip čia gražu ⁶ !
IKL-7	 Ne ⁷ !	 Kie ⁷ k jis uždirba!	 Kada ⁷ jis sugrįš!	 Gražu ⁷ !

Таблица 2.

Intonacinis kontūras (IKL)	Balso (tono) kaitos kryptis
IKL-1	 Taip
IKL-2	 Taip
IKL-3	 Taip?
IKL-4	 Taip?
IKL-5	 Nuostabu!
IKL-6	 Taip!
IKL-7	 Ne!

Intonacinė transkripcija | Интонационная транскрипция (усложненный вариант)

Výtas gývėna iř mókosi Vĩl¹niuje.

Цифра над буквой показывает тип ИКЛ и место его центра. Если предложение состоит из двух или нескольких синтагм (и соответственно интонационных контуров), то используется косая черта /, показывающая паузу и границы членения предложения на ИКЛ:

Výtas gývėna iř mókosi Vĩl⁴niuje, / õ à³š – / Kaunė¹.//

Предложения друг от друга отделяются более долгой паузой, которая обозначается двойной косой чертой //. Более долгая пауза

может быть и внутри предложения при смысловом выделении или противопоставлении:

Vytas gyvena ir mokosi Vil⁴niuje, / o a^{3ž} – // Kaune¹. //

Первый интонационный контур (ИКЛ-1)

ИК-1 звучит в повествовательном предложении при выражении сообщения, завершенности мысли:

Tai¹p. Ji¹s māno draūgas. Ji¹s čià¹ mókosi. Ji¹s tavè pasitì¹ks.

Предцентровая часть в ИКЛ-1 произносится на обычном тоне. На гласном центра тон понижается. На постцентральной части понижение тона продолжается, уровень тона ниже предцентра и центра (см. таблицу). ИКЛ-1 обычно употребляется при завершенности мысли в повествовательном предложении.

Dažniausiai sutinkami kalbėjimo akte atvejai:

Žymint teigimą, tvirtinimą vientisiniuose ir sudėtiniuose sakiniuose:
– *Kuñ tai atsitiko? // – Jū¹roje. – Iš vāl³ties? – Iš vāl¹ties* (J. Grušas).

Antraštiniuose klausiamuosiuose sakiniuose¹ (jų paskirtis – raiškiai pranešti, apie ką kalbama):

„*Kō klỹkia gér¹vės*“ (V. Petkevičius); „*Su kuō vālgyta druskà¹“*; „*Kō nepasākė Laukỹ¹s*“ (J. Baltušis); *Kiek kainuoja šil¹dymas* (Liet. spauda); *Ką galvója vy¹rai* (LNK laida).

Žymi baigtinę mintį vientisinių ir sudėtinių sakinių galinėje sintagmoje:

Laukè seniaĩ sutė¹mo (R. Lankauskas); *Niėkas kitas nežinójo tiėk pā⁴sakų, / kiek senàsis Lā¹pinas* (V. Krėvė); *O gulbė, būdavo <...> ir išskrisdamà užgí¹da; Mokyklà – / naujas gražūs pā¹statas; O pātys – / pō velė¹na; Výtas – / mào geriausias draū¹gas.*

– *Tėte, / tū miegi³? // Áš nóriu su tavimì pasikalbė¹ti.* (LKS f. Maža išpažintis)

Žymi baigtinę mintį galinėse sintagmose, kai nebūtinai sugretinimas, priešprieša ar išskyrimas:

Kalba Vil¹nus. // Skaĩtome vākaro žinià¹s. // Skaĩtė Algimantas Sadū³kas / ir Liudà Tripo¹naitė (Vilniaus radijas); *Sveikì gyvì³, / àš Āgnė Skamarakáitė.* //

¹ „Antraštiniai klausiamieji sakiniai paprastai sudaromi su klausiamaisiais žodžiais. Jie gali neturėti klausiamosios intonacijos ir ją žyminčio klausuko sakinio gale“ (Dabartinės..., 1994:580).

Šiañdien laidojė³ / kaĩ⁶bamė^s / apiė pedagogų ruošĩ¹mą <...>. Ō mąno pašne-
kõ⁶vė / Švietimo iĩ mokslo vicemini³strė / Nerija Putinai¹tė (Žinių radijas).

Lā²bas, / tāmsta dirė¹ktore...

Lā¹bas. // Užėĩ¹k. (LKS f. Maža išpažintis)

IKL-1, kaip *krintanti intonacija*, negalinėse tiesioginių sakinių sintagmose žymi tos pasakymo atkarpos semantinę savarankiškumą, minties užbaigtumą, prasminiu atžvilgiu silpnai siejamą su po jos tariama atkarpa, – priešingai, nei tai atlieka *kylanti intonacija* – IKL-3, IKL-4, IKL-6:

Mo³kslininkai / dalyvauja bendruose proje¹ktuose, / universitetai jun²gia-
si / į bendrus tarptautinius kompetencijos tinklu¹s, / stude³ntams / ku⁶riamos /
jungtinės studijų prográ¹mos (Žinių radijas).

Второй интонационный контур (ИКЛ-2)

ИКЛ-2 наиболее ярко проявляется в вопросительных предложениях с вопросительным словом:

Kai²p? Kai²p jis mokosi? Kaip jis mo²kosi? Kada² jis tave pasitiks? Kada
jis tave pasiti²ks?

Предцентр ИКЛ-2 произносится на обычном тоне говорящего. На гласном центра тон понижается. На постцентральной части понижение тона продолжается. По движению тона ИКЛ-1 и ИКЛ-2 могут быть похожи. Но в отличие от ИКЛ-1 гласный центра ИКЛ-2 произносится более энергично, с усилением словесного ударения.

ИКЛ-2 употребляется не только в вопросительных предложениях, но также и при выражении обращения, восклицания, требования:

Vyt²ai! (обращение); Palau²k! (требование); Ten ravojin²ga! (восклицание).

ИКЛ-2 употребляется также в повествовательном предложении. Но если ИКЛ-1 констатирует, то ИКЛ-2 подчеркивает, противопоставляет. Это значение противопоставления словесно можно выразить так: «именно это», «это, а не то», «Вот, что я хотел сказать!» и др.; например:

Jis mą²no draugas – On moi² drug! (т.е. мой, а не ваш).

Mo³kslininkai / dalyvauja bendruosė proje¹ktuose, / universitetai jun²giasi / į bendrūs tarptautinius kompetėncijos tinklũ¹s, / studė²ntams / ku⁶riamos / jungtinės stũdijũ prográ¹mos (Žinių radijas).

Dažniausiai sutinkami kalbėjimo akte atvejai:

Klausiamuosiuose sakiniuose su klausiamuoju žodžiu kaip klausimo raiškos priemonė:

Kózkios iliustrácijos? // *Kq jūs ten rá²dote?* – *susidomėjo Reginà¹* (J. Mikelinškas); *Kózkios knýgos?*; *Kokià mù²zika?* *Kuĩ² mes bìvom?*;

Liepiamuosiuose sakiniuose:

Rašý²k!; *Pakviėskit gy²dytojq!*; *Gý²dytojq!*; *Baĩ²gti dárba!*; *Išjún²gti šviėsq!*; *Rašý²k!*; *Ganà²!*; *Prašau paródyti bílietq!*

Kreipiniuose:

Vý²rai; Nijò²le! Rò²ma; Neĩ²k ten!; *Ponas dirė²ktočiau!* *Ponas Petraĩ²skai!* *Gerbiamiėji svečiái²!* / *Prašýćiau sė²stis; Labà dienà², / mieliė²ji!* // *Sveikĩ², / malónūs klausý²tojai!* (Žinių radijas).

Tėte, / tu miegĩ³? // *Aš nóriu su tavimì pasikalbė¹ti.*

– *Tė²ve!*

(LKS f. Maža išpažintis)

Lá¹bas. //

Kas čia²?

Kaip jis čia patė²ko?

Aš prašau atsakýti, / kas čia²?

Jūs, matyt, skaĩ²tėt?

Aš skaićiau², / Gúl²binai. // *Aš vė²skq pėřskaićiau.*

(LKS f. Maža išpažintis)

Šis kontūras taip pat yra reiškia skatinimą, pabrėžia pasakymo kategoriškumą, griežtumą, vienareikšmiškumą:

Paláuk čia²! *Sėdėk ramiái²!*; *Jus flmúo²ja!*; *Susitiksime rytó²!* (šnek. kalba); *Tikraĩ²;* *Šaltó²ka;* <...> *jau visái² baĩgiasi sėnis!*

Tiesioginiuose ir klausiamuosiuose sakiniuose kaip prasminio žodžio išskyrimo, prasminio žodžio priešpastatymo, sakinio prasminio tikslinimo priemonė:

– *Aš grĩšiu vakarė², / devin²tq!* (šnek. kalba); *Reikėjo dirbt pĩ²nigus!*; *O dvã³rq valdė / Zuikà², / tijú²nas!* (P. Cvirka); *Daugiaũ kaip prieš metũ²s / bìvo įdiegtà ši naujó¹vė* (Vilniaus radijas);

Kai tik turtiñ³gas, / ir negė²ras!; Kur aš tau pasiduo²siu!;<...> / Net patamsė²jo nuo drėgmės; Ar tikrāi² nieko nērà namie?

Na³, / pónė Večėr²ski, / kuo šis sezònas asmėniškai Júm²s įdomūs, / šitas teātro sezònas?; Euròpą valdýs bel²gas. // Ką tai ròdo? / Ką tai rėi²ška? <...> Rinkimūs jūs vadinate tokiáis kuluā²riniáis <...> Bet čia išrinktas Euròpos vė²das, / kuris reprezentúos vísą Euròpos Sq²jungą <...>; pasirinkti mažesnių²jų Euròpos valstybių atstòvai, / kad nebūtų preteñ²zijų (Žinių radijas).

Третий интонационный контур (ИКЛ-3)

ИКЛ-3 наиболее ярко проявляется в вопросительных предложениях без вопросительного слова:

Tai³p? Jis čia mó³kosi? Jis tave pasiti³ks?

Предцентровая часть ИКЛ-3 произносится на обычном тоне говорящего. На гласном центра тон плавно повышается, а в постцентральной части плавно понижается. Понижение до уровня ниже предцетра охватывает 1-3 слога.

ИКЛ-3 – яркая особенность литовской интонации и вызывает затруднения при ее усвоении у русскоязычных учащихся. Главную трудность вызывает плавное, нерезкое повышение тона в пределах интонационного центра и затем также плавное понижение тона в постцентральной части, в отличие от русского, где понижение тона происходит в пределах одного слога.

ИКЛ-3 употребляется не только в вопросительных предложениях. Так, уже при чтении простых текстов и в простых диалогах ИКЛ-3 используется при выражении незавершенности:

Jis mókėsi Vokietij³oje, / dabaĩ dírba Lietuvoje¹. //

ИКЛ-3 также употребляется при сопоставлении, перечислении:

Marýtė geraĩ kalba lietù³viškai, / o Pé⁴tras – / ángliškai ir prancú¹ziškai. // Kartù su manimì lietùvių kalbós mókosi Jó³nas, / Natá³lija, / Sti³vas / ir Pjè¹ras. //

Dažniausiai sutinkami kalbėjimo akte atvejai:

Klausiamuosiuose sakiniuose be klausimą žyminčių žodžių:

Jūs búsíte rašýtojas Dominýkas Niáu³ra? // Poilsiaúsite čià³? (LTV); Išjùn³gti švòiēšq?; Bai³gti dárbaq?; Jūs manē³s láukēte?; Vanduō šil³tas?; Ro³mà?; Vỳ³rai?; Gy³dytojāq?; Ramu³čia?; Jú³sų bìlietas?; Jūs manē³s láukēte?; Vỳ³tas tàvo draūgas?; Čià šil³tà?

Tètè, tù miegi³? // Àš nóriu sù tavimì pasikalbė¹ti. (LKS f. Mažà išpažintis).

Klausiamuosiuose sakiniuose su klausimą žyminčiais žodžiais:

Bène į kù³nigus eis?; Gal eĩ³nam?

Klausiamuosiuose sakiniuose su klausiamuoju žodžiu (pakartojant klausimą prieš atsakymą):

Kur mes bù³vom? // Vingio pár¹ke. // – Kadà³? Šiañ¹dien.;

Mačiąu Profė¹sorių. /

Kadà²? /

Prieš vá¹landą.

Kadà³?;

Negalinėse sintagmose išreiškiant minties tęstinumą:

O guľ³bė búdavo, /à³tskrenda pas karālių, / sparneliús pà³deda... (l. l. pasaka); O dvā³rą valđė / Zuikà², / tiji²nas! (P. Cvirka); Čià būrý výrai nusikvató³jo / ir riktelėjo kažkàs mán; Kai tik turtiñ³gas, / ir negė²ras!;

Negalinėse sintagmose šis kontūras, žymėdamas nebaigtą mintį, su teikia pasakymui šnekamosios kalbos, paprasto, nepretenzingo bendravimo atspalvį:

Nà³, / póne Večer²ski, / kuo šis sezònas asmėniškai Jù²ms įdomùs, / šitas teā²tro sezònas? // Man ā³smeniškai, / kaip visám kolekty³vui, // įdomùs tuo⁶, / kad toks neeilinis mú⁶sų, / kaip sáko, / septyniasdešimtā³sis / sezó⁴nas, // kurió¹ / septyniasdešimtmečio teātro pamínė³jimas / įvỳ¹ks.;

– Neknárk per pá³mokas, / nes pažādinsi sàvo klásės draugù¹s.

– Nedaryk šiañdien tō³, / kq gāli padarýti rytó³j, / nès gál visai²⁻³ nereikės.

Tiesioginiuose ir skatinamuosiuose sakiniuose šis kontūras naudojamas išreiškiant mandagų, nekategorišką paliepiamą, prašymą:

– Uždary³kite ląngą!; Pakviē³kite dėstytoją!; Atnė³škite sáskaitą!; Pasirašý³kite! (šnek. kalbà)

Четвертый интонационный контур (ИКЛ-4)

ИКЛ-4 наиболее ярко проявляется в вопросительных предложениях со значением сопоставления:

Jonas jau¹ kalba lietuviškai. / O Pe⁴tras? //;

Vakar buvome Jauni¹mo teatre. // O kur šian⁴dien eisim?

Предцентровая часть произносится на обычном тоне говорящего. На гласном центра тон сначала понижается, а затем ровно повышается. Плавное повышение тона продолжается в постцентре.

ИКЛ-4 употребляется и в других предложениях – при выражении незавершенности, сопоставления, перечисления (наряду с ИКЛ-3). Но при этом ИКЛ-4, в отличие от ИКЛ – 3, чаще используется в деловой речи, официальных сообщениях, например, при чтении последних известий по радио и телевидению.

Dažniausiai sutinkami kalbėjimo akte atvejai:

Klausiamuosiuose sakiniuose su dalelyte *o*:

O kàs jĩ⁴ išmókė? (Žemaitė);

Ō tám⁴sta kàs tóks búsi? (R. Lankauskas);

Ō Egi⁴dijus? (Ā. Zurba).

Klausiamuosiuose patikrinamuosiuose sakiniuose, reiškiant minties tęstinumą, šis kontūras yra oficialumo, dalykinio bendravimo raiškos priemonė:

Ō kokià dabarti⁴nė teātro kartà, / jauniáu⁴sioji? (Lietuvės radijas);

Sá⁴koma, / kàd žmogū³s, / kuris išaugino nòrs víeną mē⁶dį, / nevél¹tui pō žēmę váikšto. (Lietuvės radijas).

Klausiamuosiuose patikrinamuosiuose sakiniuose su oficialumo, dalykinio bendravimo atspalviu:

– Júsų pavardė⁴? // – Ži¹gas. // – Var⁴das? // – Dominỹ¹kas. // – Ám⁴žius? // Šėšiasde¹šimt. // – Profė⁴sija? – Jūreĩ¹ois. (J. Grūšas);

Išreiškiant minties tęstinumą (negalinėse sintagmose, sinonimiška su IKL-3, IKL-6):

– Gerai⁴, / duktau⁴, / klausý¹siu (Žemaitė); Mergi³kės, // víena samdý⁴ta, / doi¹ pačiū⁴ dukteřs, / víena dár devintų mē⁶ty – / kerti³kėj / pasižnibždė⁴damos, / pusbalsiu dainā¹vo (Žemaitė).

Klausiamuosiuose (papildomuosiuose) sakiniuose su pamokumuoju, auklėjamuoju atspalviu:

– Kodėl⁴ taip vélaĩ sugrįžai⁴? – Nà⁴, / kã jám⁴ pasakeĩ? (Žemaitė).; (Žemaitė).

Negalinėse sintagmose šis kontūras, žymėdamas nebaigtą mintį, kaip ir klausiamuosiuose patikrinamuosiuose sakiniuose, yra oficialumo, dalykinio bendravimo raiškos priemonė:

Sã⁴koma, / kàd žmogù³s, / kurìs išaugìno nórs víeną mè⁴dį, / nevél²tui pō žēmę váikšto (Lietuvos radijas-1).

Tiesioginiuose sakiniuose kaip papildoma iššūkiu, prieštaravimo raiškos priemonė:

Tù³ nevažiúoji, / iř à⁴š nevažiúosiu.

Liepiamuosiuose sakiniuose su kvietimo, leidimo, pamokymo atspalviu: *Nereĩkia jáu¹dintis. // Na¹, / laisviaũ⁴, laisviaũ⁴* (LKS f. „Raudonmedžio rojus“);

Aplanký⁴k tėtą!

Prašau sé⁴stis;

Netriukšmáu⁴kite, / jũs nebè penktõ⁴kai.

Klausiamuosiuose papildomuosiuose sakiniuose IKL-4 papildomai išreiškia nepasitenkinimą, pamokymą:

–Kodėl⁴ taiř vėlaiř sugrįžaiř?; Kám⁴ tù taiř padareĩ?; Kàs táu léi⁴do?; Iř kō⁴ tù priė manęs kimbi?

Tiesioginiuose sakiniuose IKL-4 yra papildoma iššūkiu, prieštaravimo raiškos priemonė:

Bèt gì jau vėlũ⁴!; Taiř⁴p, / àš žinaũ⁴.

Пятый интонационный контур (ИКЛ-5)

ИКЛ-5 наиболее ярко проявляется при выражении качественной и количественной оценки в предложениях с местоименными словами:

Kaĩp gražũ⁵! Kíe⁵k čià gėliũ⁵! Kuř⁵ táu jìs sustõ⁵s!

Предцентровая часть ИК произносится на обычном тоне говорящего. В ИКЛ-5 два центра: на гласном первого центра тон повышается, на гласном второго центра тон понижается. Понижение тона продолжается на постцентре.

ИКЛ-5 может употребляться и в предложениях без местоименных слов:

Vilnius tikrai⁵ gražũs miẽ⁵stas! // Nuostabi⁵ architektũrà⁵! Nuo⁵stabi⁵ architektũrà⁵!

ИКЛ-5 усиливает оценку:

Àš nebuoau Lietuvosė dėšimt mē¹ty. (констатация факта) – Àš nebuoau Lietuvosė dē⁵šimt mē⁵ty. (т.е. как долго!)

На начальном этапе изучения литовского языка знакомство с ИКЛ-5 необходимо прежде всего для различения вопроса и оценки в предложении:

Kokià² šiañdien dienà? – Kokià⁵ šiañdien dienà⁵!; Kai²p jì dainúoja? – Kai⁵p jì dainúo⁵ja!

Dažniausiai sutinkami kalbėjimo akte atvejai:

Šaukiamuosiuose vertinamuosiuose sakiniuose kaip požymio, savybės, būsenos aukščiausiojo laipsnio raiškos priemonė (funkcionaliausias tada, kai nėra tuos požymius, savybes, būsenas nurodančių žodžių):

Kó⁵kios gē⁵lės! Kó⁵kios iliustrā⁵cijos!; I⁵ ka⁵s pe⁵ nakti⁵s! (Mairónis); Kíe⁵k tų prā⁵šymų mán prirāšė!; Dū⁵ šimtai vir⁵švertės!; Mažai⁵ jìs paíse, / taikà a⁵ kāras! : // Kíe⁵k lai⁵ko jì lai⁵ko àtima iš manęs! (Vilniaus rādijas); – Teisingai, – / suskañta Aūksė. // Kai⁵p àš lau⁵kiau šitų dienų! (Ā. Zurba); Nuo⁵stabù! Ne⁵itikė⁵tina!

Retoriniuose klausiamuosiuose sakiniuose kaip pabrėžtino neigimo, rečiau – teigimo priemonė:

O kó⁵ks tavo paguodi⁵mas! (Žemaitė); Ku⁵r⁵ jūs girdė⁵jote! (P. Cvirka); Kokià⁵ čià bėdà⁵! (Vieniuolis)

Skatinamuosiuose geidžiamuosiuose sakiniuose kaip kalbėtojo noro, pageidavimo, linkėjimo raiškos priemonė:

– Kàd tì⁵k jìe suspė⁵tu! Kàd tìk jìs pasvei⁵ktu!; Kàd taip prie jù⁵ros nuvažiāvus!

Šaukiamuosiuose sakiniuose kaip požymio, savybės, būsenos negalimumo raiškos priemonė:

Íš ku⁵r⁵ tōs cistė⁵nos! – vaikinūkas mósteli rankà (M. Sluckis); Į kìnq kókį kartą nueik! Kadà⁵ dár suláu⁵ksi kitų atostogų! (J. Baltušis); Niėko nežinaū! Kà⁵s čià pe⁵ tvarkà⁵! (P. Cvirka).

Шестой интонационный контур (ИКЛ-6)

ИКЛ-6 наиболее ярко проявляется при выражении качественной и количественной оценки в предложениях без местоименных слов и в предложениях с местоименными словами:

Šál⁶ta šiañdien! = *Kaĩp šiañdien šál⁶ta!* (т.е. сильный мороз);
Miegó⁶siu rytój! = *Kaĩp rytój miegó⁶siu!* (т.е. спать буду долго);
Gražù⁶! = *Kaĩp gražù⁶!* (т.е. очень красиво).

Предцентровая часть ИКЛ-6 произносится на обычном тоне говорящего. На гласном центра тон повышается, высокий уровень тона продолжается и на постцентральной части.

Контур ИКЛ-6 близок к ИКЛ-4. Основное различие – в уровне тона на гласном центра: в ИКЛ-6 выше, чем в ИКЛ-4.

Следует запомнить, что ИКЛ-6 в предложениях с местоименными словами употребляется наряду с ИКЛ-5, но при этом, в отличие от ИКЛ-5, передает бытовой характер ситуации.

Предложения без местоименных слов редко встречаются в текстах художественной литературы, но широко употребляются в устной диалогической речи. В этих предложениях передается значение оценки, которое не следует смешивать со значением удивления. ИКЛ-6 употребляется не только при выражении оценки.

Так, например, ИКЛ-6 широко используется при выражении незавершенности повествовательного предложения, наряду с ИКЛ-3 и ИКЛ-4. Различия между этими интонациями имеют стилистический характер: ИКЛ-3 преобладает в разговорной речи, ИКЛ-4 в официальной, ИКЛ-6 передает торжественность, приподнятость.

На начальном этапе изучения русского языка знакомство с ИКЛ-6 необходимо лишь для различения значений оценки, в отличие от некоторых видов вопроса и требования. Сравним:

Gražù² čìà! (утверждение с подчеркиванием);
Gražù³ čìà? (вопрос)
Gražù⁶ čìà! (оценка: очень красиво);

Kíe²k čìà lietùvių mókosi? (вопрос);
Kíek čìà lietù⁶vių mókosi! (оценка: очень много)

Также следует отметить, что различение ИКЛ-3, ИКЛ-4, ИКЛ-6 при выражении незавершенности хорошо тренирует слух и способствует развитию понимания речи на слух. Например:

Mergi³kės, // viena samdy⁴ta, / duì pačiū⁴ dukteřs, / viena dár devintū mē⁶ty – / kerti³kėj / pasišnibždē⁴damos, / pùsbalsiu dainā¹vo (Žemaitė).

Dažniausiai sutinkami kalbėjimo akte atvejai:

Išreiškiant minties tęstinumą, neužbaigtumą (sinonimiška su IKL-3, IKL-4), pasakymui teikia pakilumo, žvalumo atspalvį:

Girdėjote žinių laĩ⁶dą / „Respublika šiañ¹dien“; Kár⁶povo sáskaitoje / penkì¹ taškaĩ; Režisiē⁶rius / Póvilas Gaidý¹s (Lietuvos radijas); Mēs dirbsime Euròpai ginklùs iř pã⁶raką – / tegù jiē teĩ plē²sosi; Vienas kitas susikalė pastógė gy⁶vùliui, / ò pã⁶tys – / pō velė¹na (P. Cvirka).

Šaukiamuosiuose vertinamuosiuose sakiniuose kaip požymio, savybės, būsenos aukščiausiojo laipsnio raiškos priemonė (funkcionaliausias tada, kai nėra tuos požymius, savybes, būsenas nurodančių žodžių):

Kàd prà⁶dedam skaitýti! (Žemaitė); Kóks tū v̄sas puř⁶vinas!; Kaiř čià jaukù⁶! Kaiř jĩ gĩria Gum⁶bakis! (Žemaitė).

Tiesioginiuose šaukiamuosiuose sakiniuose kaip požymio, savybės, būsenos aukščiausiojo laipsnio raiškos priemonė:

Tylì⁶ tadà káime! (J. Baltušis); Tókį teĩ padĩrbau bil⁶desį! (Žemaitė); Vaikaĩ išáugo! Čià taiř šil⁶ta! Ramù⁶!

Klausiamuosiuose sakiniuose kaip nustebimo, nusistebėjimo, abejonės raiškos priemonė:

Kuř⁶ jìs dabař gyvėna?; Kadà⁶ jìs grĩžta iš atóstogu?; Kuř⁶ àš pasidėjau àkinius? Iř kaiř⁶ jiē čià atsirādo? Iř kò⁶ jìs teĩ ėjo?

Седьмой интонационный контур (ИКЛ-7)

ИКЛ-7 ярко проявляется при выражении экспрессивного несогласия и отрицания в предложениях с местоименными словами:

Kadà⁷ jìs atvažiuòs! (т.е. он не придет);

Kuĩ⁷ jìs prisipažĩns! (т.е. он не признается);
Kó⁷ks jìs teĩ gražuólis! (т.е. он не красавец);
Kaĩ⁷p čìa beatsisakysi! (т.е. нельзя отказаться).

Предцентровая часть ИКЛ-7 произносится на обычном тоне говорящего, на гласном центра тон резко повышается, как в ИКЛ-3; но в отличие от ИКЛ-3 в ИКЛ-7 гласный центра заканчивается **смычкой голосовых связок** (чаще всего смычка голосовых связок на слух воспринимается как перерыв в звучании).

Отметим, что на начальном этапе изучения литовского языка нет необходимости овладевать этой интонацией в обязательном порядке. Достаточно различать вопрос и отрицание, несогласие, невозможность в предложениях с местоименными словами:

Kadà² taĩ bìvo? Kíek jìs teĩ uždirba? (вопрос) – *Kadà⁷ taĩ bìvo! Kíe⁷k jìs teĩ uždirba!* (отрицание);

Dažniausiai sutinkami kalbėjimo akte atvejai:

Įvairiuose modalinių sakinių tipuose IKL-7 pasireiškia kaip pabrėžtinio, išraiškaus (ekspresyvaus) neigimo, rečiau – ekspresyvaus, išraiškaus teigimo priemonė:

Tiesioginiuose šaukiamuosiuose (ekspresyvus teigimas):

Rã⁷do apiẽ kã kalbėti! Bèt rã⁷štas jõ bjaurùs!; Bèt vòs jám vė⁷jai galvojė! (Žemaitė);

– *Dir⁷bi! Kã tokiamè institutè gãli dir²bti!* (M. Sluckis);
 – *Gerì⁷ javaĩ! Pa⁷ts / mē⁷tas / pjáu⁷ti!; Nepa⁷prastà!; Gražù⁷ bìvo!;*
 – *Barometrasne³ žãda lietaũs? – Nè!* (Vilniaus radijas);
 – *Privažiú⁷oja čìa visókių;*
 – *Gė⁷lbėtojai... / pã⁷ts suprantì!* (LKS f. „Maža išpažintis“)
Gražù⁷! Keistuó⁷lis! Ša⁷ltà!

Klausiamuosiuose žymi pabrėžtiną (ekspresyvų) neigimą:

Kadà⁷ jìs sugrĩš! Tegù pasiliẽ¹ka. // Kó⁷ks jìs pašalìnis! (M. Sluckis).

Liepiamuosiuose sakiniuose IKL-7 reiškia pabrėžtiną skatinimą, liepimą:

Važiúo⁷k greičiaũ! Rašý⁷k! Tylė⁷k!

Tipologiniai intonacinių vienetų lietuviškųjų intonacinių kontūrų (IKL) ir rusiškųjų intonacinių konstrukcijų (ИК) fonetinės raiškos ypatumai

Типологические особенности проявления фонетических реализаций интонационных единиц – интонационных контуров (ИКЛ) – литовского языка и интонационных конструкций (ИК) – русского языка

Анализ различительных признаков интонационных единиц осуществляется с учетом особенностей звукового строя конкретного языка, которые определяют фонетическое своеобразие реализаций этих единиц в потоке речи.

Итак, для описания и сопоставления *фонетических характеристик интонационных конструкций* необходимо установить их различительные признаки. В обоих языках ими являются определенные соотношения акустических компонентов интонации, с помощью которых один тип интонационной конструкции противопоставляется другому. В итоге сопоставления установлено, что, как в русском, так и в литовском языке различительные признаки интонационных конструкций могут быть существенными для всех или только для двух типов ИКЛ или ИК. Так, например, направление тона в гласном центре и соотношение уровней тона предцентра-центра-постцентра существенны для всех типов ИКЛ и ИК, а усиление словесного ударения в центре – только для ИКЛ-2 и ИК-2, по отношению к ИКЛ-1 и ИК-1. Наиболее полно различительные признаки проявляются в конструкциях, имеющих предцентр-центр-постцентр.

Сопоставление выявило, что ИК и ИКЛ, имеющие аналогичное употребление в речи, могут совпадать по *различительным признакам* (например, по направлению тона в центре, соотношению уровней предцентра-центра-постцентра и др., см. ниже Таблицу 3), но в таких случаях сохраняется фонетическое своеобразие русских и литовских интонационных конструкций, проявляющееся в ритмической структуре и в типах варьирования.

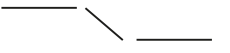

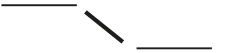

Это обусловлено тем, что в русском языке ударный гласный в слове выделяет длительность и напряженность артикуляции, безударные же гласные произносятся кратко и вяло (при этом гласные неверхнего подъема меняют качество), поэтому в русском языке возможны разные сочетания ударных – безударных слогов, в том числе и большие скопления безударных (такие как: **Вы**ключили магнитофон?). Далее,

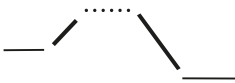
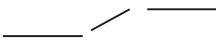

резкое повышение–понижение тона в слоге и в составных частях ИК приводит к контрастному выделению интонационного центра.

В литовском языке наиболее значимым признаком словесного ударения является интенсивность в сочетании с основным тоном; в безударных слогах отсутствует качественная и незначительна количественная редукция, таким образом, в них сохраняется и напряженность артикуляции, и различия длительности кратких–долгих гласных, дифтонгов, дифтонгических сочетаний, составляющих основу слога в литовском языке: поэтому ритмическую структуру ИКЛ отличает равномерное чередование кратких и долгих слогов. Далее, плавность движения тона в составных частях ИКЛ приводит к нерезкому выделению интонационного центра; на плавность движения тона влияет и тип слогового акцента: «почти во всех случаях гласные, следующие **за ударными слогами под восходящим акцентом**, произносятся на несколько более высоком уровне тона, чем соответствующие звуки в словах с нисходящим акцентом» (Пакерис, 1983:32).

Эта обязательная повторяемость повышений, относительная равномерность длительностей создает большую плавность, сонорность (звучность) литовской интонации, по сравнению с русской.

Таблица 3.

Lietuvių kalbos IKL	Rusų kalbos ИК	IKL ir IK skirtumai
Aš gyvenu Vil ¹ niuje. 	Я живу в Ви ¹ льнюсе. 	IKL-1 skiriasi nuo IK-1 ne tokiu staigiu ir giliu kryčiu centre, siauresniu prieškirtinės ir pokirtinės dalių tono intervalu.
Kada tu ² išvažiuoji? 	Когда ты ² уезжаешь? 	IKL-2 skiriasi nuo IK-2 ne tokiu staigiu ir giliu tono krypčiu centre, lietuvių kalbos tono intervalas centre ir pokirtinėje dalyje yra mažesnis.
Jūs čia dir ³ bate? 	Вы здесь рабо ³ таете? 	IKL-3 skiriasi nuo IK-3 kylančiu–krintančiu tonu centre, tonas žemiau už prieškirtinės dalies lygį, nusileidžia tik antrame ar trečiame pokirtinės dalies skiemenyje; visų trijų dalių tono intervalai mažesni nei IK-3.

O jeigu pa ⁴ vakare? 	А если ве ⁴ чером? 	IKL-4 skiriasi nuo IK-4 krintančiu-kylančiu tonu centre, žemesniu tono aukščiu pokirtinėje dalyje, mažesniu prieškirtinės ir pokirtinės dalių tono intervalu.
Kokie ⁵ paveiksłai! 	Каки ⁵ е картины! 	IKL-5 skiriasi nuo IK-5 ne tokiu staigiu tono kilimu pirmame ir kirtimu antrame centre; prieškirtinės ir pokirtinės dalių tono intervalai mažesni.
Kaip Jūs pasi ⁶ keitėte! 	Как вы измени ⁶ лись! 	IKL-6 skiriasi nuo IK-6 mažesniais tono intervalais centre bei prieškirtinėje ir pokirtinėje dalyse.
Kada ⁷ jis sugrįš! 	Когда ⁷ он вернётся! 	IKL-7 skiriasi nuo IK-7 kylančiu-krintančiu tonu centre, glotalizacija lietuvių kalboje dažniausiai yra tik dalinė; prieškirtinės ir pokirtinės dalių tono intervalas mažesnis negu rusų kalboje.

Akivaizdu, kad kalbos akte tuo pat metu artikuliuojami garsai ir intonacija (garsų ir intonacijos artikuliacija yra neskaidomas procesas), tai gi akustiniai sakininės kalbos išraiškos požymiai (tono kaita, tembras, trukmė, intensyvumas) yra bendri jos segmentiniu ir supersegmentiniu lygmeniu; tačiau reikia patikslinti, kad vienos jų savybės ir pokyčiai yra svarbesni segmentinio (garsų) lygmens vienetams, kiti – intonacijai.

Kaip ryškiausias ar pagrindinis intonacijos komponentas visų be išimties tyrėjų visose kalbose yra nurodoma melodija (pagrindinio tono moduliacija), tono kaita, kaitos ypatumai (kylantis, krintantis, krintantis-kylantis, kylantis-krintantis ir t. t.) intonaciniame centre ir sudėtinėse intonacinių vienetų dalyse (tono intervalai), nors svarbūs yra ir kiti akustiniai požymiai, kaip trukmė, intensyvumas ir tembras.

Pagrindinio tono (melodijos) kaita yra pagrindinis intonacinio kontūro akustinis požymis. Pagrindinio tono pokyčiai skiria komunikacinį sakinio tipą, emocinę ir neemocinę pasakymo semantiką.

Tembras, kaip intonacijos akustinis požymis, yra kintamas, suprantamas kaip daugiau ar mažiau aiškus, turintis vienokį ar kitokį atspal-

vį. Prasminis žodžio pabrėžimas ir išskyrimas frazėje suvokiamas kaip to žodžio kirčiuoto skiemens aiškesnis ar ryškesnis tembras; priklausomai nuo kalbančiojo emocinės būsenos, jo balso tembras taip pat kinta, „nuspalvina“ visą sakinį (frazę) ar jo dalį ir yra viena iš emocijų raiškos priemonių².

Svarbios yra ir intensyvumo charakteristikos – intensyvumo ir tono dėmė sąlygoja garso stiprumo suvokimą: to paties intensyvumo aukštesni garsai fiksuojami kaip garsesni ir atvirkščiai.

Kiekvieno garso trukmė (sintagmoje) labiausiai priklauso nuo jo kokybės ir padėties kirčiuoto skiemens atžvilgiu, tiksliau, kaip konkrečioje kalboje pasireiškia redukcija, kokia yra tos kalbos žodžio ritmika ir frazės ritminė struktūra.

Kiekvienos kalbos ritmikai svarbūs yra dar tokie fonetinės sandaros ypatumai, kaip skiemens struktūra, žodžio kirčio prigimtis, artikuliacinis kontrastas (didesnis ar mažesnis kalbos padargų įtempimo laipsnis), taip pat balsingumas (sonoringumas), tolygumas ir kt. Svarbus yra ir tono pokyčių diapazonas, tono konfigūracija ir intonacinių kontūrų intervalai.

Kaip pastebi A. Pakerys, „Intonacija yra viena universaliausių raiškos priemonių, nedaug tepriklausanti nuo konkrečios kalbos“ (Pakerys, 2003:235). Šis universalumas pasireiškia ir funkcinio, ir fonetinio atžvilgiu, bet, skirtingai nuo funkcinės, fonetinė–akustinė kiekvienos kalbos raiškos specifika, jos „nesutapimas“, lyginant su kitos kalbos (negimtosios) intonacija, pastebimas ypač greitai.

Įvairių kalbų intonaciniai kontūrai, kuriuose dažniausiai svarbiausias akustinis požymis yra tonas, jo judėjimo kryptis, turi daug analogiškų bruožų (kylantis arba krintantis tonas, pokirtinėje kontūro dalyje tono lygmuo aukščiau arba žemiau jo aukščio priešskirtinėje dalyje), taigi pasižymi universalumu; vadinasi minėtieji kalbos fonetinės sandaros ypatumai kaip tik ir suformuoja tą tikrąją kiekvienos kalbos intonacijos specifiką, tuos balso moduliacijų niansus, kurie suvokiami kaip išskirtiniai kiekvienos kalbos intonacijos požymiai.

Čia būtina pabrėžti lietuvių kalbos ritmikos ypatumus – kirčiuoti skiemenys žodyje gali turėti mažesnę trukmę nei nekirčiuoti (kaip ir into-

² Dėl tokių tembro galimybių A. Pakerys abejoja: „Tiesą sakant, ne visada ir aišku, ar tam tikras tembras yra kalbinė raiškos priemonė, ar tiesiog kalbėtojo psichinės būsenos rodiklis“ (Pakerys, 2003:234).

nacinis centras sintagmoje, lyginant su priešskirtinės ar pokirtinės dalies skiemenų trukme), skirtingai nei kitose kalbose, kuriose nėra fonologinės ilgųjų ir trumpųjų balsių priešpriešos, o žodžio kirčio pagrindinis skiriamasis požymis yra trukmė.

Įvairūs akustinių požymių deriniai (skirtingi pirmiausia kiekybine komponentų išraiška) formuoja fonetines intonacines priešpriešas, kurių kiekviena yra frazės dalykinio, emocinio turinio, taip pat ir stilistinių atspalvių raiškos priemonės.

Kaip buvo minėta, svarbiausias, centrinis kalbos intonacinės sistemos elementas yra **intonacinis kontūras**³, jį galima apibūdinti ne tik funkciniu, bet ir fonetiniu bei fonologiniu aspektais. Jis yra suvokiamas kaip intonacinis vienetas, kartu sudėtinė sistemos dalis, bendros struktūros svarbiausias komponentas.

Intonacinis kontūras, kaip fonologinis supersegmentinis vienetas, yra akustinių komponentų junginys, charakterizuojamas perceptyviai suvokiamais diferenciniais fonetiniais požymiais.

Kalbos sraute kiekvienam intonaciniam kontūrai būdinga pasakymo variantų įvairovė. Vienais atvejais jų realizacijos gali būti suvokiamos kaip neutrali, neemocinė intonacija, kitais – akustinių požymių ypatumai suvokiami jau kaip emocinė intonacija.

Intonacinių vienetų (kontūrų, konstrukcijų) fonetinius požymius nesudėtinga ištirti šiuolaikiniais eksperimentinės fonetikos būdais. Galima labai tiksliai nustatyti konkretaus intonacinio kontūro realizacijos fizinės-akustinės išraiškos parametrus. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad kontūro, intonacinio fonologinio vieneto skiriamaisiais požymiais šie parametrai gali būti tik tada, kai atlieka reprezentacinę funkciją ir diferencijuoja intelektines (dalykines) turinio reikšmes.

Šioje knygoje pateikiami beveik vien tik neemocinių pasakymo variantų fonetiniai požymiai, nors nėra abejonių, kad bet kurio intonacinio kontūro, kaip fonologinio elemento, „atvaizdą“ sukuria ir reprezentuoja visų – neutralių (neemocinių) ir emocinių – pasakymo variantų visuma. Visi to paties kontūro variantai savo fonetine raiška skiriasi, bet funkciškai yra sinonimiški.

³ „Intonacinio kontūro“ terminas labiau motyvuotai atspindi pagrindinio intonacinės sistemos elemento – intonacinio kontūro ir jo svarbiausiojo relevantinio požymio – pagrindinio tono žymėjimą schemose ir grafikuose; kiti intonacijos elementai (trukmė, intensyvumas, tembras) tik kartais atlieka papildomų skiriamųjų požymių vaidmenį.

Lietuvių kalbos intonacijos kontūrai darbe nagrinėjami atsižvelgiant į jų struktūrą (pagal intonacinio centro vietą kontūro viduje) ir pagrindinių bei papildomųjų skiriamųjų požymių distribuciją.

Tyrimu metu nustatyta, kad lietuvių kalbos intonacinį kontūrą (IKL) gali sudaryti 4 struktūriniai variantai:

- a) vien tik intonacinis centras (kai sintagma – vienskiemenis žodis);
- b) centras sintagmos pradžioje;
- c) centras sintagmos viduryje;
- d) centras sintagmos gale.

Pagrindinis diferencinis intonacinio tipo **požymis** yra tonas. Svarbiausia yra jo judėjimo kryptis (kylantis ar krintantis) intonaciniame centre, taip pat tono lygis ir intervalas pokirtinėje sintagmos dalyje – aukščiau ar žemiau vidutinio tono, kuriuo paprastai ištariama priešskirtinė sintagmos dalis.

Kiti komponentai – trukmė, intensyvumas, tembras – pasireiškia tik kaip **papildomi skiriamieji požymiai**. Jie tampa relevantiškais tuomet, kai sutampa dviejų kurių nors intonacinių kontūrų tono kreivės, pvz.: IKL-1 ir IKL-2, IKL-3 ir IKL-7, IKL-3 ir IKL-6 (variantas, kai kontūre nėra pokirtinės kontūro dalies).

Intonacinių kontūrų (konstrukcijų) skiriamieji požymiai geriausiai suvokiami bei analizuojami tuo atveju, kai yra visos trys kontūro sudėtinės dalys ir centras sintagmos viduryje (žr. schemas lentelėje Nr. 1).

Intonacinis tipas turi savo struktūrą bei diferencinius požymius.

Lietuvių ir rusų kalbos intonacinių kontūrų ir intonacinių konstrukcijų fonetinių požymių gretinimas pateikiamas pagal tokį modelį: lyginami jų pagrindiniai ir papildomi diferenciniai požymiai, aptariami lietuvių kalbos kontūrų fonetinių požymių ypatumai –pasakymo variantai, pasireiškiantys kalbos akto metu, nurodomi dažniausiai kalbėjimo akte pasitaikantys atvejai.

Lietuvių ir rusų kalbų intonacijos kontūrų nuoseklus gretinamasis tyrimas parodė, kad abiejose kalbose fonologinių intonacinių vienetų (kontūrų ir konstrukcijų) vartoseną kalbos akte ir fonetinė išraiška gali būti įvertinta kaip ekvivalentiškaar bent labai panaši.

Pavyzdžiui, IKL-3 ir IK-3 intonacija klausiamajame sakinyje be klausiamojo žodžio dažniausiai yra klausimo raiškos priemonė. Be to, šie vienetai taip pat žymi minties tęstinumą, tiesioginiame sakinyje reiškia mandagų prašymą, tiesioginiuose (šaukiamuosiuose) sakiniuose – aukš-

tesnį požymio, savybės, būsenos laipsnį, pvz.: *Aš tai³p pavargau!* Tačiau šis kontūrai abiejose kalbose gerokai skiriasi akustine išraiška, nors pagal panaudojimo kalboje atvejus ir sutampa.

IKL-2 (kaip ir IK-2) yra tipiniai intonaciniai vienetai klausiamajame sakinyje su klausiamuoju žodžiu, kreipinyje, liepiamuosiuose, skatinaamuosiuose sakiniuose, tiesioginiuose ir klausiamuosiuose sakiniuose kaip prasminio žodžio išskyrimo, priešpriešos, sakinio prasminio tikslinimo priemonė, pvz.: *Aš grįšiu vakarė², / devin²tą!*

Akivaizdu, kad abiejų kalbų intonaciniai kontūrai ir konstrukcijos turi panašią fonologinių diferencinių požymių išraišką: intonacinio centro tonas – kylantis arba krintantis, pokirtinės dalies kontūro tonoaukštis – aukščiau arba žemiau prieškirtinės dalies tono lygio. Kaip labiau besiskiriančius vienetus galima nurodyti IKL-3 ir IK-3, IKL-7 ir IK-7, kaip panašesnius – IKL-1 ir IK-1, IKL-6 ir IK-6 (žr. 3 lentelę).

Tačiau visais atvejais neabejotinai išlieka klausia suvokiamas vienos kurios nors kalbos intonacinės išraiškos arfonetinių požymių savitumas, nulemtas jos segmentinio (savaiminės prozodijos) ir supersegmentinio (funkcinės prozodijos) lygmens fonetinių požymių sąveikos specifikos.

Kalbos sraute kiekvienam intonacijos kontūrai būdinga pasakymo variantų įvairovė, variantai vienas nuo kito skiriasi fonetinių komponentų išraiška **pagrindiniame tipiniame** kontūre (intonaciniame „invariante“).

Vienų variantų realizacijos gali būti suvokiamos kaip neutrali, neemocinė intonacija, kitų variantų akustinių požymių realizacijų ypatumai, atvirkščiai, fiksuojami jau kaip emocinė intonacija, konkrečių jausmų raiškos priemonės. Svarbu atkreipti dėmesį, kad bet kurio intonacijos kontūro, kaip fonologinio elemento, atvaizdą sukuria ir kalbos akte prezentuoja **pasakymo variantų visuma**.

Visi to paties kontūro variantai funkcionaliai yra sinonimiški, nors savo fonetine raiška ir skiriasi. Įsidėmėtina ir dar viena aplinkybė: kalbos sraute dviejų skirtingų kontūrų neutralių, neemocinių variantų realizacijų kai kurie akustiniai požymiai savo akustinėmis savybėmis gali būti labai panašūs ar net dalinai sutapti – tokiais atvejais jie žymimi kaip tarpiniai, pereinamieji, pvz., IKL-1² IKL Svarbu žinoti, kad kiekvienas tipinis, „bazinis“ intonacinis kontūras, nagrinėjas kaip intonacinis vienetą, yra daugelio (dešimčių ar šimtų) neemocinių ir emocinių pasakymo variantų (realizacijų, turinčių skirtingą akustinę išraišką) visuma, suminis apibendrintas kiekvieno kontūro „paveikslas“. Kiekvienas intonacinis

kontūras kalbos akte turi daugiau ar mažiau tokių realizacijų (pasakymo variantų).

Lietuvių kalboje didžiausiu pasakymo realizacijų kiekiu išsiskiria IKL-3, mažiausiu – IKL-7.

Įsidėmėtina ir dar viena aplinkybė: riba tarp neutralumo ir emocinumo, tarp emocijos ir neemocijos yra labai trapi tiek suvokimo, tiek ir raiškos priemonių nustatymo požiūriu.

Kaip pasakymo variantai suvokiamos, pavyzdžiui, pasakymo realizacijos, turinčio skirtingą tono aukštį priešskirtinės ir (arba) pokirtinės dalies diapazone, tono kitimo (kylančiojo arba krintančiojo) didesnę ar mažesnę staigumą bei intervalą intonaciniame centre. Kaip pasakymo variantai suvokiami ir kitų akustinių požymių – trukmės, intensyvumo – pokyčiai intonacinio kontūro centre ir kitose jo sudėtinėse dalyse.

Vienos realizacijų gali turėti aiškesnius, ryškesnius tipinių kontūrų požymius, kitose tie požymiai yra silpniau išreikšti ir diferencijuoti, arba vieno kurio kontūro konkrečios realizacijos akustiniai požymiai įgyja bendrų savybių su kito kontūro realizacijomis, taip pat jau pastebimai nutolusiomis nuo tipinio to (kito) kontūro realizacijos varianto.

Tokių realizacijų kai kurie fonetiniai požymiai, savo akustinėmis savybėmis gali būti labai panašūs ar net dalinai sutapti; jos nagrinėjamos kaip tarpinės, pereinamosios, o kontūrai, kuriuos jos prezentuoja – kaip tarpiniai, pereinamieji (žymimi kaip IKL-1², IKL-2¹, IKL-2⁵, IKL-3⁶, IKL-4⁶ ir t. t.).

Lietuvių kalboje dar nėra tokių intonacinių kontūrų aprašo. Kaip pavyzdį panagrinėsime mažiausiai sudėtingus pereinamųjų intonacinių kontūrų požymius: IKL-1² ir IKL-2¹.

IKL-1², kaip tarpinės dviejų kontūrų realizacijos pagrindą sudaro tipiniai IKL-1 požymiai: tolygus tono žemėjimas intonaciniame centre; pokirtinėje kontūro dalyje tono aukštis žemesnis nei priešskirtinėje dalyje ir intonaciniame centre. Papildomas požymis – didesnis, nei tipiniame IKL-1 kontūre, intonacinio centro intensyvumas ir didesnė trukmė (iki 50 %).

IKL-2¹, kaip tarpinės dviejų kontūrų realizacijos pagrindą sudaro tipiniai IKL-2 požymiai: krintantis tonas intonaciniame centre (pradinis tono aukštis intonaciniame centre didesnis, lyginant su IKL-1), pokirtinėje kontūro dalyje tono lygis žemesnis nei priešskirtinėje. Tačiau šios realizacijos intonaciniame centre nepakankamai (iki 50 %) išreikšti diferenciniai IKL-2 požymiai, lyginant su IKL-1 – didesnis centro intensyvumas bei trukmė.

Tarpinių, pereinamųjų intonacinių kontūrų realizacijos kalbos akte suformuoja ir išreiškia papildomus, dažniausiai dar nežymius, vos suvokiamus pasakymo semantikos emocinius atspalvius, šių atspalvių pustonius.

Intonacinės sistemos elementų sąveikos ypatumai ir realizacija sakininėje kalboje (tekstų intonacinės transkripcijos pavyzdžiai)

Особенности взаимодействия и реализации интонационных средств в литовской звучащей речи (примеры интонационной транскрипции)

Bendrosios ir individualiosios raiškos ypatumai

Pasitelkus daug labiau tikslesnę intonacinę transkripciją (antrąjį variantą), galima palyginti skirtingus lietuvių sakininės kalbos tekstus ir jų intonacijos pavyzdžius, intonacinės sistemos elementų sąveiką ir turinio raiškos įpatumus įvairiuose sakininės kalbos tekstuose.

1. Dalykinio pobūdžio tekstuose intonacija tik nežymiai daugiau ar mažiau paryškina leksinėmis-sintaksinėmis kalbos priemonėmis išreikštą teksto turinį, tam daugiausia panaudojamos bendrosios, „standartinės“ intonacinės raiškos priemonės: sakinio teksto skaida sutampa su logine-gramatine sakinio struktūra, taigi ir skyrybos ženklais; sintagmos pasakomos su baziniais intonaciniais kontūrais; pereinamieji kontūrų variantai pasitaiko retai; intonacinio kontūro centro vieta įprastinė (paskutinio sintagmo žodžio kirčiuotas skiemuo); kalbėjimo tempas ir registras vidutinis.

Tokiame tekste (tekstuose) sintagmų trukmė didelė, jas gali sudaryti net iki 10 žodžių; papildoma sintagminė skaida beveik nenaudojama, intonacinių kontūrų realizacijos standartinės, emociškai neutralios, pvz., Lietuvos radijo žinių intonacinė transkripcija

Amerikiėčiai vėrą būvo įtraukę į galimū teroristų duomenū bán³ką, / tačiaū sùteikė kaltinamjam Jungtinių Amėrikos Valstijų vī¹zq. // Kaūno rōtušėje reñgiamas jubiliē³jinis, / dvidešimtā³sis, / Kalėdinis vā¹karas / iř mēno kūrinīų aukciō¹nas. // Šiēmet sūrinktos lėšos būs skiriamos tuberkuliozē sėrgantiems vaikāms parem¹ti. // Taiř pat būs nupiřkti iř padovanōti klausōs aparātai keturiōlikai vaikū¹. // (Lietuvos radijas-1)

Europarlamento rinkī³mai / biržėlio tryliktą diē¹nq. // Iš vīso būs ren⁶kamā / trylika atstōvų iš Lietuō¹s. // Socialdemokrātai nei¹gia /

konservatorių kál³tinimus, / nevà bankrutāvusio koncèrno EBSV vadō²vai / dārė ĩ³taką / nuō devýniasdešimt antrū³jų / Lítuvą valđžiusiai eldėdėpė². // („Žinių radijas“)

2. Ženkliai didesnę intonacinių raiškos priemonių įvairovę stebime radio interviu, tiesioginiame eteryje, kai nėra rašytinio pagrindo, kuris „įgarsinamas“. Pateikiame improvizuotame, kaip įprasta šiai pokalbių laidai, kurią veda žurnalistas Ginas Dabašinskas.

Leksinių-sintaksinių teksto pagrindą sudaro aiški ir tiksli leksika, intonacinėmis-garsinėmis priemonėmis kuriama draugiško, bičiuliško, pokalbio nuotaika: papildomosios sintagminės skaidos pagalba pasakymo semantika maksimaliai tiksliai suskaidyta – sintagmos trumpos (dažnai vos vienas žodis), pasirenkami įvairūs intonaciniai kontūrai ir taip pat įvairūs jų realizacijų variantai.

Linksma, džiugi pokalbio pradžios nuotaika kuriama besikaitaliojančių IKL-3, IKL-6 ir jų tarpinių variantų IKL-3⁶, kurių dar labiau sustiprina „kilstelėtas“ kalbėjimo registras (aukštesnis už vidutinį). Gino Dabašinsko įvadiniame monologe prasminiai akcentai sudėlioti tiksliai ir santūriai – tik du kartus panaudotas IKL-2 kontūras, papildomai pabrėžiantis, sustiprinantis teiginį, kitose sintagmose laidos vedėjas reikalingą pabrėžti semantiką nurodo pereinamosiomis IKL-2⁻¹ realizacijomis, o dvi sintagmos / leidė⁴jas, / dviejų vaikų tė⁴vas, /, pasakytos su IKL-4 kontūru, pokalbį papildo nuširdžios pagarbos atspalviu:

– Sveikì gyvì²⁻¹, / šiañdien sù mumì⁶s / Mariùs Jò²vaiša, / veř³slininkas, / fotogrã²⁻¹fas, / leidė⁴jas, / dviejų vaikų tė⁴vas, / tai¹p, / žemaĩtis iš Lietuvō³s, / iš Vil³⁻²niaus...// Ā²⁻¹, / tiesã³, / medãlio „Ūž núopelnus Lìe³⁻⁶tuvai“ / laiký¹tojas...// nà nesvarbù²⁻¹dabař, / svarbù³, / nòrs gál tà³⁻⁶ps kadà, / ái²⁻¹šku, / kadà nór²s, // bė³t, kàs yrà svarbiáusia, / projèkto „Neregėta Lietuvà“ áu⁶torius, / viešòsios ĩ⁶staigos / „Lietuvà³ – / Báltijos širdĩ⁶s“ / vadōvas ir komunikãcijos ekspèr¹tas. („Žinių radijas“)

3. Emociškai spalvingas tekstas (dialogas), panaudotos beveik visos pagrindinės ir svarbiausios intonacinės raiškos priemonės – baziniai ir pereinamieji, išskyrus ketvirtąjį (IKL-4), intonaciniai kontūrai, intonacinių kontūrų sinonimija, papildomoji intonacinė skaida, įvairuoja pauzių trukmė, kaitaliojamas ir kalbėjimo tempas bei balso tembras, kalbėjimo registrai, s emocijų kaita, pvz.:

Pirmasis: – $Nà^2$, / $kaĩp\ kruti^3$, / $kaĩp\ sē^3kasi?$ // (balse užslėpta nekant-rumo emocija, kuo greičiau, laukiamas atsakymas, kurią išreiškia greitas pasakymo tempas ir truputį aukštesnis registras)

Antrasis: – $Ā^2$ čiū, / $neblogai^3$. // $Ō\ kaĩp\ pà^6ts?$ // : (sintagmoje // *O kaĩp pà^6ts?* // IKL- 6 išreiškia reakciją į neįprastą pašnekovo būseną bei susidomėjimą ir smalsumą; šioje pozicijoje – šnekamojoje kalboje įprastinis ir neutralus yra IKL-3 kontūras, taip pat IKL-4, suteikiantis rimto dalykiško bendravimo stilistinį atspalvį).

P.: – $Nà\ àš\ àš\ àš^3$, / $taĩp\ sã^3kant$, / $kaĩp\ žir^2nis\ prie\ kēlio...$ // $Suprantĩ^3$, / $Albi^2nai$, / $àš\ tãu\ skam^3binu$ / $nē\ bē\ reĩ^1kalo$. //

A.: – $Ō^2$, / $kóks\ trã^5giškas\ balsas!$ // $Kã^2$, / $pakliuvaĩ\ ĩ\ bē^3dq?$ // $Nà\ kló^2k$, / $nesivaržý^3k$. //

(šioje atkarpoje emocinį turinį, išreikštą leksiniu-sintaksiniu pagrindu „koks tragiškas balsas“ dar labiau pabrėžia ir sustiprina IKL-5 kontūras. Neutrali intonacija būtų tokia: „ $Ō$, / $kóks\ trãgiškas\ balsas!$ “)

P.: – $Nóriu\ tavęs\ paprašýti$ // $paprašýti\ vienos$ / $nedidelęs\ paslaugōs$. //

A.: – $Nà\ mielaĩ$, / $jėi\ tik\ mãno\ vãlio...$ // : papildomą ekspresiją – ryžtingą patvirtinimą čia žymi IKL-7 kontūras, vietoje įprastinio ramaus atsakymo „ $Nà\ mielaĩ$ “ /.

P.: – $Aĩ\ negalētum\ mán\ paiĩti$ / $lagamĩnq?$ //

A.: – $Galėčiau$. / $Kodėl\ nē?$ //

– $Galė^3čiau$. – čia IKL-3 kontūras išreiškia ekspresyvų sutikimą, kurį patvirtina ir kalbos kontekstas – *Kodėl ne??*)

(Lietuvos radijo teatras. V. Žilinskaitė. „Lagaminas ir tretysis“).

LEU rektorius A. Gaižučio kalba, pasakyta jo knygos pristatyme LMA 2009 03 31 d.

$Nà^{2-1}$, / $míelas\ kole1gà$: $Romuál^{1-2}dai$, / $mán\ ištikrųjų\ malonù\ išgiĩrsti\ kaĩp\ kiekvienám^3$ / $nà^{3-6}$ / $pagiriamúo^3sius$: $žodžiũs$: $ĩr^{3-6}$: $taĩ\ iš\ tikrũjũjũ$ / $visadà\ yrà^1$: $džiũgu^1$. // $Ĩr\ àš\ norėčiau\ pasakyti^3$: $tiktãĩ\ galbũt^{3-6}$ / $kēletq\ įvadi^3niũ$, / $nē\ nē\ frã^2ziũ$, / $bēt\ kaĩp\ gĩmsta\ knyga^{3-6}$, / $juō\ labiaũ$, $kàd\ čià^3$, / $mũsũ\ tárpe\ yrà\ ĩr^3$ / $gamtōs\ mōkslũ\ atstōvai$, $labaĩ\ žĩnomi$: $profēsoriai$, / $ĩr\ humanitã^{2-1}rai$, / $nà\ ĩr\ gerbiamas\ profēsorius\ Romuál^3das$: $pažymėljũ$, / $kàd\ taĩsi\ yrà\ daũg\ mãno\ tō^1$, / $kaĩp\ pasaky^3ti$, / $daũg\ produktyvũ^2mo$. //

$Bēt\ àš\ nó^3riu$ / $štãĩ^2\ kq$: $ĩstar^{1-2}ti$. // $Mán\ atródo$, $kà^3d$ / $knỹgos\ rãšymas\ ĩr\ tàs\ produktyvũ^3mas$: $kar^{3-6}taĩs$ / $atsirañda\ iš\ tám\ tikrō^6s$:

nègi neviltiè²s. // Kadán³gi / nè víen² tik / iš įkvèpìmo ir džiau²gsmo. // Juõ labiaũ, kà³d / vis³dèlto, / tókios pã³⁻⁶reigos / administrã²cinès / labai²⁻¹dèlès, / kuriõs prasìdeda diènã³⁻⁶, / baĩgiasi vèl²⁻¹gi ÷ diènã visgi nèt nè sù dár³bo / valando³⁻⁶mìs, / tai³ rèktorius dárbas ištikrų³jų yrà / pakañ⁶kamai / monotò³⁻²niškas, / ã²⁻¹linantis, / jis sùveda sù daugýbe veidũ⁶, / daugýbe problèmų³⁻², / bèt jis visdèlto labai³ išsuñkia žmó¹⁻²gy. // Ir³ / jéigu pasidúo³ti / tám rì⁶tmui, / tai³ iš tikrų³jų / galétum tà¹pti / šiek tiek niurzgus tó³⁻⁶ks ÷ administrã²⁻¹torius, / kuri³s ÷ pýksta aĩt pasáu³⁻²lio, / aĩt savèš patiè³⁻⁶s, ir / kàd tókiu neta⁶pti, / tai³ va¹t ÷ ir ir pràdedi savè³⁻⁶, / galimà sakýt kar³taĩs, / prikálti priè rã⁵⁻²šomojo stálo, / tai³p kàd jaũstumeis vèlgi ir lai³svas / ir pilnave²⁻¹tis žmogùs, / galũ galè¹, ÷ tai³p kai³p tũ³⁻⁶ / įsivaizduó²⁻¹ji, ÷ kã norì rašý¹ti. //

Kalbos akustika tolygi (tono ir intensyvumo intervalai nedideli), bet išraiškinga. Pradžioje balse juntami lengvo jaudulio atspalviai (registrų kaita, balso tembro pokyčiai), sąlygoti aplinkos emocinio ir kalbinio bendravimo konteksto bei tiesiog kalbos akte kuriamo proginės kalbos teksto žanro.

Kalbos tekste dominuoja dalykinis-prasminis turinio komponentas (knygos atsiradimo prielaidos, aplinkybės, svarbios situacijos), kurį kalbėtojas originaliai sintagmiškai suskaido ir semantiškai sugrupuoja papildomosios sintagminės skaidos priemonėmis. skirtingos trukmės pauzėmis – dažnos labai trumpomis, ribinėmis pauzėmis.

Tokią teksto skaidą ir tokias skaidos priemones vertėtų pažymėti kaip individualiosios intonacinės raiškos pavyzdį. Kaip dar vieną individualiosios A. Gaižučio intonacinės raiškos priemonę reikia išskirti pasakymo negalinėse (dažniausiai trumpose, atskirtomis ribine pauze) sintagmose panaudojamus IKL-1, IKL-²⁻¹ kontūrus: tokias teksto atkarpas suvokiame kaip labiau semantiškai savarankiškas; paprastai krintantis, žemėjančias tonas žymi viso pasakymo (minties raiškos) pabaigą, tad šie kontūrai, daugiausia IKL-1, paprastai yra naudojami galinėse sintagmose.

Kalbos emocinį turinį papildo ir A. Gaižučio teksto fonostilistiką galutinai suformuoja jo naudojamos individualiosios raiškos priemonės – specifiskai segmentuotas kalbos srautas (trumpos ir ilgos sintagmos, pauzių tarp sintagmų trukmės gama), savitos intonacinių kontūrų realizacijos (pasakymo variantai) bei jų sekos darna ir kompozicija. Teksto garsinę išraišką suvokiame kaip pokalbį-dialogą su klausytojais,

kolegomis, draugais ir pažįstamais: tekste nenaudojamas ketvirtasis intonacinis kontūras, kuris paprastai būdingas dalykiniam (kartais prilyginamam biurokratiniam) ar paskaitiniam kalbėjimo stiliui, o vyrauja pirmas-trečias ir šeštas kontūrai bei jų tarpiniai, pereinamieji variantai, suvokiami kaip pakankamai įvairi ir santūriai emociinga dalykinio turinio raiška.

Antrasis tekstas – LEU rektorius A. Gaižučio kalba, pasakyta 2009 02 19 d. LMA, akademiko R. Grigo knygos pristatyme – daug labiau emociingesnis. Nors išlieka ir pirmam tekstui būdingi sintagminė skaidos ypatumai, bet kalbos akustika ryškesnė ir perceptyviai kontrastingė (tono ir ypač intensyvumo intervalai ženkliai didesni), didesnė taip pat intonacinių kontūrų bei jų realizacijų įvairovė. Tekste pakankamai dažnai naudojami antrasis ir penktasis baziniai intonaciniai kontūrai ir tarpiniai jų variantai kaip sustiprinto teigimo, teigiamo ir neigiamo ekspresyvaus vertinimo, retorinio klausimo raiškos priemonės, kurios derinamos su trečio ir šešto kontūrų baziniais bei pereinamaisiais variantais. Tai kalbai-monologui suteikia papildomus nerimo, rūpesčio, atjautos ir liūdesio atspalvius:

Ger²⁻⁵biamōsios ir gerbiamieji! // Iš tikrū³jų, / žiūr³rint :i̇ Jūsų vėi⁶odus, / kyla labai³ dau³g / šviesiū ir gražiū mīnčiū¹. // Tai yrà³⁻⁶ tà³s, : saky¹kim, / susirink³mas / žmoniū³, / kuriē³⁻⁶: dējo pāgrindus nau²jqjai / lai²⁻¹svai̇ / švietimo sistē³mai, / kuriē yrà labai³⁻⁶ dau³⁻⁶g / ir labai³⁻⁶ atsakingi / už tòi, ³⁻⁶ : kàs vỹksta dabar¹. //

Àš norėčiau pradē³ti : savo tó¹kį / trūmpą pasisā²⁻¹kymą : nuō vėenos mintiē¹s. // Kai pagalvó¹ji : apiē tuōs dvėdesimt mē³⁻⁴ty, / ištikrųjų tai yrà³: didelis laiko tar¹pas / ir ned³⁻⁶delis / mą²⁻¹stant / apiē apskritaĩ lai²ką. // Vi²stiktai, / aĩ yrà pasie²ktā : kažkàs tai iškilau⁵s ir reikšmīngo? // Tū³rim / turbū²⁻¹t / visi³ / nuoširdžiaĩ prisipažin¹ti, / kād per tuōs dvėdesimt mē³ty / yrà¹ / pasiektā dau²g / esm⁴nių laimėjimų / mūsų švietime¹. // Àš turiū galvoj³⁻⁶, / vỹkstant sociālinio gyvėnimo lū³⁻²žiui, / sán⁵tvarkę kaĩtai, / vi³sdėlo: yra¹: pasiektā dau²g, / nē vėen³ tiktaĩ, / galimā¹ / saky²⁻¹ti, / kažkuriuosē tai mo²ksluosē, / dē²styme, / bē³t / visōj mūsų sistē²moj, / galū galē³:žmogaūs mą²⁻¹styme : ir jō laiky¹senoj. // Iĩ kártu³: vėl³gi / kar²⁻¹taĩs / ateĩna ir liūdno¹kos miĩntys: // nē visadā³⁻² / mēs sūgebame įsiklausyti i̇ vieni kitū³⁻⁶ / argumentū³⁻⁶s, / teĩ³ginius, / nei⁴ginius, / nó³rus, / siekimu³⁻⁶s. //

*Manė³, / kaip rė³ktorių / šiuo²⁻¹ ātveju / labiau³⁻²siai : dōmina likimas
bū³tent / mō²kytojo, / pedagō²go, / kaip pa⁵čio pagrindinio / šito⁶s sakýkim, /
didelės sistė²mos / nē eleme⁵⁻²nto, / bēt pagrindų⁵ pagrindo. //*

*Ir³ / sū dideliu liūdesiu visdėlto turiū pasakýti, kàd³⁻⁶ / kīe⁵k bìvo / be-
kalbėta apiē tai³, : kaip pakėl³t / žmogaū¹s : pedagō²go : sociālinį stātusą
mūsų šalý ir visúomenėj, / kīe²⁻¹k/ vis⁵⁻² dēltō / diskū²sijų, / rėi³škia /
konferėn⁵cijų / bū³vo / ir bū¹vo / ir⁶ / šių daly³kų / mēs vistik dár¹ /
nesugebė²⁻¹jom : peř dvīdešimt mē³ty / šiektiek kī³lstelėti / ĩ rei¹kiamą : ir
būting lý³gi. //*

Kai kurie emocinės raiškos ypatumai

Būtina pastebėti, kad emocijų raiška pagrindiniai, tipiniai intonaciniais kontūrais, neemocinėmis jų realizacijomis yra tik viena tokios raiškos priemonė. Kita raiškos priemonė yra emocinės intonacinių kontūrų realizacijos. Nuo tipinių neemocinių jos skiriasi konkrečiais akustinės išraiškos ypatumais, akustinių požymių charakteristikų deriniais, kurie perceptyviai suvokiami kaip vienos konkrečios, o dažniau kaip keletu, dviejų ar trijų vienu metu išreiškiamų, emocijų, signalai. Visi to paties kontūro variantai funkcionaliai yra sinonimiški, nors savo fonetine raiška ir skiriasi.

Vienas išraiškiausių ir svarbiausių akustinių–intonacinių emocionalumo raiškos ir emocinės intonacijos požymių yra tembras, taip pat svarbus yra kalbėjimo tempas, ritmas bei registras (viso kontūro pasakymas aukštesniame arba žemesniame lygyje, lyginant su įprastu vidutiniu). Registras gali būti pusiau aukštas ir aukštas bei pusiau žemas ir žemas. Tam tikru registru gali būti pasakoma visa didesnė ar mažesnė teksto atkarpa, taip pat tik ir viena teksto atkarpa (sintagma). Tembros ir kalbėjimo tempo pokyčiai, kaip ir registras, priklausomai nuo kalbančiojo valios ir pasakymo tikslų, pasireiškia skirtingos trukmės sakytinės kalbos (garsinio teksto) atkarpose.

Svarbu žinoti, kad emocionalumo raiškoje daugiau ar mažiau (priklausomai nuo konkrečios situacijos), be jau paminėtų, dalyvauja ir kitos, apibendrintai pavadintos garsinėmis–intonacinėmis, priemonės, specifiniai artikuliacijos ypatumai. Kalbėjimo tembras priklauso nuo balsių labializacijos (lūpinimo) laipsnio, balsių ir priebalsių ilginimo, ar atvirkščiai, trumpinimo, šie pokyčiai lemia tokių ryškių ir kontrastuo-

jančių emocijų, kaip meilumas ir pyktis, pakili ir liūna nuotaika ir t. t. ir pan., intonacinę raišką ir suvokimą.

Žemiau pateikiamas logopedės ir paciento-berniuko dialogas iš kino filmo „Kolekcionierė“. Dialoge, kuriame logopedė moko, o berniukas mokosi emocinės intonacijos, emocijų raiškoje panaudoti ne tik tipiniai intonaciniai kontūrai, atliekantys „antrinę“ funkciją, bet ir tarpiniai, pereinamieji jų realizacijų variantai bei kitos intonacinės-garsinės priemonės (nurodytos skliausteliuose).

Logopedė: – *Ō daba⁶⁻³ // pasakýsime paprastai¹. // Tai³p, / prišimename kvėpã⁶vimq, / rì⁶tmq: // Lã¹bas, / čià à¹š..* (neemocinė intonacija)

Berniukas: – *Lã¹bas, / čià à¹š.* (neemocinė intonacija)

L: – *Ō daba³ // pasakýsime labai linksmai¹: // – Lã³bas, / čià à²⁻³š.*

B: – *Lã³bas, / čià à²⁻³š.* (berniukas teisingai – linksma intonacija – pakartoja)

L: – *Ō jėigu dá³r linksmiaū?*

B: – *Lã³⁻⁶bas, / čià à³⁻²š.*

L: – *Geraĩ¹. // Ō daba³ labai piktai²⁻¹... // Nėtgi galimà susiraū²⁻³kti.* (greitas kalbėjimo tempas, nedidelis balsių lūpinimas ir ilginimas; logopedės intonacija – balso tembras – meilus ir žaismingas)

L: – *Lã²bas, / čià à²š!* („pikta intonacija“ – greitesnis, nei vidutinis, pasakymo tempas, priebalsių ilginimas, balsių delabializacija ir trumpinimas, didesnis nei paprastai intonacinio centro IKL-2 intensyvumas, žemesnis pasakymo tonas; balsas (intonacija) skamba piktai:

B: – *Lã²bas, / čià à²š!* (*gana sėkmingai pakartoja*)

L: – *Ō², / labai² geraĩ! // Su³per! Ō daba³ dár² pikčiaū, / kaip tàs dē²dē / toksai!³⁻².. //* (paskutinę sintagmą logopedė ištaria vėl greitesniu tempu, žemesniu tonu (registru) lūpindama ir ilgindama balsius, balsas (intonacija) meilus ir įtaigus.

B: – *Lã²bas, / čià à²š.* (berniukas ištaria dar truputį pikčiau)

L: – *Ō daba³ liūdnaĩ², / labai²⁻¹ liūdnaĩ: //*

L: – *Lã¹bas, / čià à²⁻¹š.*

B: – *Lã⁶bas, / čià à²⁻¹š.*

L: – *Tù šaunuō³lis, / vėškq labai²⁻⁵ geraĩ dareĩ! // Šaunuō³lis, / šaunuō³lis! // Kaip visada³, / tù nusipelneĩ pri¹⁻²zo. //* (greitas tempas, skiriamieji intonacinių kontūrų požymiai pirmojo sakinio abiejose sintagmose silpnai išreikšti, pagyrimo-paskatinimo semantikoje dominuoja leksinis-

sintaksinis pagrindas – „šaunuolis“, „labai gerai“, intonacija ją tik šiek tiek sustiprina (IKL-3) ir paryškina (IKL-2⁵).

Antrame sakinyje abi sintagmos pasakomos jau greitai ir garsiau, nei prieš tai buvusiose, o pagyrimo ir palaikymo semantika papildomai sustiprinama ir pabrėžiama IKL-3 (realizacija su didesnio intensyvumo centru, kuriame tonas staiga ir aukštai pakyla, taip pat staiga ir žemėja; tokia realizacija gali bi būti įvertinta kaip tarpinė IKL-3⁷). Trečiasis sakiny pasakomas kaip ir pirmasis, greitai tempu, intonacinių kontūrų akustinių požymių raiška tolygi ir nekontrastinga.

L: – *Ō dabař ař jįngsiu mikrofo³nq / štai šito vā magnetofō¹⁻²no / iř tū mán papā³sakosi, / kq dareĩ šiañdien pē pē¹traukq. // Gerai³?*

B: ... (ilga pauzė, berniukas tyli)

L: – *Nā gī kās atsiti³ko, / kq²?*

B: ... (vėl pauzė, berniukas tyli)

L: – *Ō kō gī tū nesinōri kalbēti ĩ mikrofo³nq? // Jūk mēs jau įrašinė³jome, / jūk vīsai nebaisi¹⁻², / kq³? //* Paskutinišios trys klausiamosios frazės pasakytos su švelniu rūpesčiu ir raminančiai – tempas tik truputį greitesnis, o registras tik šiek tiek aukštesnis nei įprastinis, pasakymo semantiką didesne dalimi išreiškia tembras, nulemtas balsių ilgimo ir labializacijos.

(Kino f. „Kolekcionierė“)

Lietuvių kalbos intonacijos raiška rašytiniame tekste

Реализация литовской интонации в письменном тексте

Rašytinėje kalboje lietuvių autoriai naudoja specialias priemones ir būdus (dažniausia žodinius komentarus, veikėjų reakcijų charakteristiką, įvairius pasakymus), tikslinančius konkrečios intonacijos suvokimą. Tiesa, skirtingi autoriai rašytiniame grožinės literatūros tekste nevienodai jautriai, dėmesingai ir tiksliai naudojasi intonacine kūrinio turinio reikšmių ir jų atspalvių įvairove, natūraliai būdinga sakytiniam tekstui.

Lietuvių kalbos intonacijos raiškos galimybės būtina analizuoti ir tikslinti ne vien sakytinėje, bet ir rašytinėje kalboje, grožinės literatūros tekstuose. Sakytinė ar rašytinė komunikacija, nesvarbu, kokia forma vyktų šis procesas, neįmanoma be intonacijos, nepaisant, kaip ir kiek iš tikro intonacija busgirdima, jaučiama, suvokiama, gal būt grafiškai „matoma“ ir, galiausiai, nagrinėjama – siaurai, diletantiškai ar kaip galima

plačiau, nelygu kokie yra tyrimo tikslai ir uždaviniai ir (ar) komunikacijos akto dalyvių tikslai, patirtis ir galimybės.

Rašytinės kalbos intonacija daugiau yra tyrinėta ir aprašyta literatūrologiniu aspektu – *kaip* poetinės eiliuotosios kalbos fizinė–ritminė–melodinė–dinaminė–foninė prigimtis, kaip eilėraščio būties pagrindas, ir kartu estetinė jos funkcija, sąveikaujanti su žodžio semantika. Kaip pažymi J. Girdzijauskas, „intonacija, jutimiškai išreiškdamą dvasinį turinį, grožinėje literatūroje pavirsta konkrečiąja kūrinio forma, betarpiška jo realybe“ (Literatūros..., 1979:123). Būtina patikslinti, kad literatūrologinis intonacijos analizės aspektas, pagrįstas jausminiu, jutiminiu eiliuoto teksto suvokimu, teksto, kuris nėra realiai įgarsintas (arba užrašytas) variantas, yra tik papildoma, pagalbinė, viena iš galimų kūrinio interpretacijos priemonių).

Rašytinio grožinės (prozos) literatūros kūrinio intonacija gali būti įvairiomis priemonėmis fiksuota, dokumentuota – tiek, kiek tai nurodo pats kūrinio autorius. Kita vertus, skaitytojui (ar skaitovui) visada lieka (ar autoriaus intuityviai yra rezervuojama) galimybė turinį suvokti ir interpretuoti individualiai.

Kalbėtojas ir skaitytojas intonaciją suvokia ir analizuoja pirmiausia kaip sakinės kalbos reiškinį. Net ir mintimis, vidine kalba skaitymo *sau* metu tekstas yra nevalingai įgarsinamas, kiekviena teksto atkarpa „išstariama“ su tam tikra, būdinga tai situacijai intonacija, sąlygojama pasakymo tikslų ir kalbančiojo valios.

Akivaizdu, kad grožinėje literatūroje randame didžiausias intonacijos, kaip turinio raiškos priemones, galimybes, čia jos vaidmuo labai reikšmingas.

Intonacija sustiprina žodžių reikšmę ir dažnai pasako daugiau negu patys žodžiai. Todėl veikėjų replikų, dialogų ir monologų pasakymo būdą autoriai nurodo arba specialiais ženklais, arba papildo žodiniiais komentarais, arba abiem būdais iškart, kai būtina patikslinti sakinio ar konkrečios teksto atkarpos pasakymo („įgarsinimo“) ypatybes, drauge garantuoti turinio suvokimo niuansus, pvz.:

– *Norėjau tik nusižudyt... nebebūt... diūgti iš čià... miřt... miřt... miřt, – Larisa prapliūpo gomurinių rujančios katės balsu, kūpinu pasibaisėtinos aistrės, juodo nebūtės geismo, susinaikinimo katarsio* (Ivanauskaitė, 2005:21).

Tokios papildomos rašytojo (autoriaus) žodinės ar kitokios nuorodos, ką ir **kaip dar** (žymiai daugiau, nei pasakyta žodžiais ir patikslinta gra-

finėmis priemonėmis) skaitytojas turi suvokti, pajauti, yra sąlygotos ribotomis rašytinio teksto galimybėmis parodyti tai, kas sakytiniame tekste realiai yra išreiškiamą tiesiog pasakant.

Būtina pastebėti, kad intonacijos raiška įvairių autorių tekstuose gali būti labai skirtinga. Tai taikytina ir pačios raiškos apimčiai, ir jos priemonių įvairovei, kuri priklauso nuo to, kaip apskritai rašytojas suvokia intonaciją – tik kaip balso (tono) moduliaciją ar plačiau – kaip garsinių (prozodinių) kalbos priemonių visumą, sąlygojančią funkcinių jos galimybių įvairovę. Tokie komentarai, kaip „pasakė“, „paklause“, „prabilo“, „tarė“ naujos informacijos skaitytojui nesuteikia, o kartais tekste net šiek tiek klaidina, pvz.:

– *Užsisagstyk! – nepasūkdamas galvės tārė Rolándas. – Tavė pėrpūs ir vėl atgūsi. Jau nebešalta?* (Gavelis, 1982:32).

Šauktukas sakinio gale orientuoja išgirsti bent jau liepimo, nuorodos gaidėles, stipresnį nei paprastai garsą.

Kitu atveju pasakymo charakteristika „*skaudžia intonacija*“ nurodo kalbėtojo būseną, pakankamai lengvai suvokiamą, turinčią akustinį pavyzdį kiekvieno iš mūsų pasamoneje, pvz.:

Nórs iki dvariūko ėjo kalbėdami, tačiau toji kalba buvo tokià dirbtinė ir nenatūrali, kàd visi tai jaūtė ir varžėsi. Naujokaitis kažkaip iš netyčių užkliudė Onytė ir tuojau atsiprašė. Tàs atsiprašymas ir Onytės mėstas žodis „niėkis“ paskambėjo tokià skaudžia intonācija, kàd visiems pasidārė dār nesmagiaū (Vienuolis, 1972).

Visiškai kitaip tenka vertinti tokius palyginimus, kaip „ištarė (pasakė) su keista intonacija“, „specifine intonacija“ ir pan., atrodo, kad ir pats autorius nežino, ką tokia intonacija turėtų reikšti. Taigi tokia nekonkreti, abstrakti nuoroda palieka visišką laisvę skaitytojo interpretacijai.

Tolesnėje šio tyrimo eigoje sąvoka „intonacija“ su jos projekcija rašytiniame grožinės literatūros tekste bus suprantama plačiau, nei iki šiol yra įprasta lituanistikoje (dėl nepakankamo intonacijos ištirtumo), ir jos funkciniu, ir fonetiniu aspektu; visų pirma, jai priskiriamų elementų skaičiumi, įskaitant sintagmos kirtį ir sintagminę skaidą, pauzę (taip pat ir jos trukmę), balso-tono akustines charakteristikas – tembro, trukmės, intensyvumo (balso stiprumo), registrą (bendrą toną ir tembro paaukštinimą ar pažeminimą), kalbėjimo tempą ir kt.

Nesunku pastebėti, kad grožinės literatūros tekste autoriai intonaciją nurodo skirtingais būdais. Natūralu, kad ne visi jie ir vienodai dažnai tai

daro. Kai kurie iš jų intonaciją beveik visiškai ignoruoja, kiti „girdi“ ir pažymi pačius ryškiausias ir universaliausias jos etalonus. Treti intonaciją komentuoja retai, bet labai subtiliai, na o dar kiti – maksimaliai tiksliai nurodo beveik kiekvieno „išstarto“ sakinio pasakymo būdą, pažymėdami ne tik svarbias autoriui reikšmes, emocijas, jų derinius ir atspalvius, bet ir konkrečias raiškos priemones. Savaimė suprantama, kad intonacija autoriui tenka pasinaudoti tada, kada tai būtina kūrinii suvokti, o informacija kitomis (leksinėmis ir gramatinėmis) kalbos priemonėmis yra neišreiškiami visai arba išreiškiami nepakankamai. Tokiu atveju intonacija ne tik papildo pagrindinę žodžio ar sakinio reikšmę, bet gali suteikti jam visai kitą, net priešingą atspalvį.

Pradėtas intonacijos žymėjimo lietuvių grožinės literatūros tekstuose tyrimas atskleidžia dideles jos, kaip turinio raiškos priemones, galimybes ne tik sakytinėje, bet ir rašytinėje kalboje. Šioje mokomojoje knygoje parodyta tik menka dalis funkcinų intonacijos galimybių, galimų panaudoti ir realiai panaudotų lietuvių autorių tekstuose. Tačiau jau galima daryti išvadą, kad lietuvių autoriai naudoja specialias priemones ir būdus (dažniausiai žodinius komentarus, veikėjų reakcijų charakteristiką, įvairius posakius), tikslinančius konkrečios intonacijos suvokimą. Tiesa, skirtingi autoriai rašytiniame grožinės literatūros tekste nevienodai jautriai, dėmesingai ir tiksliai naudojasi intonacine kūrinio turinio reikšmių ir jų atspalvių įvairove, natūraliai būdinga sakytiniam tekstui.

Intonacijos raiškos priemonės lietuvių autorių grožinės literatūros tekstuose

Labiausiai tarp lietuvių rašytojų paplitęs intonacijos nuorodos būdas – autoriaus komentaras, paaiškinimas, kaip, koku *balsu, tonu* personažas pasakė konkretų sakinį ar didesnę teksto atkarpą.

Terminą „intonacija“ lietuvių autoriai naudoja palyginti retai, dažniausiai tada, kai pasakyme informacijos dalis, tenkanti intonacijai, yra nepakankamai konkreti, apibendrinta, pvz.:

Kartais autoriai, panašiais atvejais apibūdindami pasakymą, paprasčiausiai pakeičia arba praleidžia nepakankamai aiškų, tik numanomą terminą.

Taigi grožinės literatūros tekstuose vietoj platesnės ir abstraktesnės sąvokos „intonacija“ autoriai kaip jos sinonimą dažniausiai naudoja žodžius „balsas“, rečiau „tonas“ ar „tembras“, kurie gali išreikšti (nusakyti) tikslesnę viso teksto ar jo atkarpos (dalies) pasakymo charakteristiką:

tonas – mandagus, oficialus, šiurkštus, ironiškas, paslaugus ir kt. Sąvoką „tonas“ autoriai paprastai naudoja tada, kai reikia parodyti santykių, visų pirma socialinių, priešpriešą tarp personažų. Tačiau praktiškai beveik visada „toną“ gali pakeisti „balsas“.

Lietuvių kalbos intonacijos raiškos grožinės literatūros tekstuose pavyzdžiai

Средства выражения интонации в текстах художественной литературы литовских авторов

Прочитайте фрагменты текстов художественной литературы и укажите, как писатели передают интонацию персонажей.

Начните так: Lietuvių rašytojai grožinės literatūros tekste veikėjų intonaciją nurodo ....:

Выберите соответствующие формулировки ответов:

a) panaudodami specifinę leksiką ar gramatinę struktūrą, sąlygojančią tam tikros intonacijos „atsiradimą“: b) kaip pašnekovo reakciją į kalbėtojo balsą; c) panaudodami grafines priemones (kursyvą, intervalus tarp raidžių, daugtaškį ir kt.): d) autoriaus komentaruose:

1)

– *Ją reikia vèžt ligóninèn. Gãli búti smegenų sutrenkìmas. Nenustèbčiau, jèi dár kóks káulas lúžo, –pagaliaũ prabilo Lìnas labai retai iš jø gelmiũ išlèndančio sutrikusio žmogaũs balsù* (Ivanauskaitè, 2005:21);

2)

– *Kuĩ tièk užtrukai, mielàsis? – saldžiù balseliu užklausè vÿrq. Põnq dirèktorių tokis balso tembras visuomèt gãsdindavo, nèš iš patyrimo žinójo, kàd jìs pranašáuja artéjančią aũdrq. Bèt šĩ kartq neàtkreipè ĩ tai neĩ mažiáusio dèmesio beĩ susirúpinimo. Nèt nesusilaikè žingsniáves...* (Krèvè, 1965:23);

Abì sesèlès iki pàt gãlo išlaikè mandagių vaišingų šeiminiñkių tònq ir nè víenu žodžiù, nè vienà balso intonãcija neišdavè tð, kq jaūtè sielos gelmèsè (Vienuolis, 1972);

3)

– *Nà teguĩ dabaĩ pasivalchioja pð giriàs! – kalbèjo týčiodamasi baltaplaũkis* (Pietaris, 1904 (1989:22);

– *Sakiaũ, kàd negalimà! – piktaĩ, pakéltu balsù pakartójo põnas Alksnìnis* (Krèvè, 1965:12);

– *Paláuk, àš táu nè panèlè, kuriq̃ tũ galì užgaulióti. Àš tavè pamókysiu, gyvùlį neraliúotq̃, – gráso jám referèntas* (Krèvè, 1965:13);

– *Neródyk pirštù! – subarèjq̃ výras* (Cvirka, 1965: 74);

4)

– *Malonèkite péreiti pèr kambarį, – režisièrius maldáuja, – jũs skùbate, ò čià užvirè kavà... Sakýkim, kòks nòrs vyriškis...*

– *Kq̃-q? Jì pasi piktinusi* (Sluckis, 1980: 7);

– *Juruk, – pagaliaũ neĩskentè, kq̃sdamà pusiáu žodžiùs, – m-mán baĩsiai nè-negeraĩ* (Cvirka, 1965: 82).

5)

– *Kám tiè àktai... – pràtarè Linas jaũ įprastà, padètiès šeiminiško intonàcija iř įbrùko vèpliuì j̃ délnq̃ banknòtq̃* (Ivanauskaitè, 2005:22);

6)

Prièjaũ iř tiesdamà jái báltq̃, rausvù kaspinèliu pèrrištq̃ rōžq̃, klausiamà intonàcija ištariau:

– *Lābas, Larisa?* (Ivanauskaitè, 2005:25).

7)

(– *Àš táu nesakiaũ, Migliut...*)

– *Kq̃? Búk gèras, uždèk elèktrą iř páltą nusivìlk!*

Grynos, žaismingos gaidos. Plèkšteli pèr jò ištiestą rañkq̃, pažerdamà nemátomas kibirkštis. Kokiè pèrėjimai! (Sluckis, 1980:18);

Mán jìs naujòkas, – Romuáldq̃ érzina pagarbios gaidèlès (Sluckis, 1980:6).

8)

– *Taĩ và, nudėjau tq̃ bèstijq̃, – pèrgalingu tonù paréiskia jì. – Mātot?* (Lankauskas, 1986:52);

– *Kaĩp išdrįsaĩ uždraũsti steĩgiamojo seĩmo nāriui kalbèti? – kláusia māņes ministeris tókiu balsù, jóg negaliù atspèti, aĩ jìs pýksta, aĩ nè* (Krèvè, 1965:38);

– *Yrà kuò dométis! Kažkòks pùsgalvis nièkų prirāšè, ò tũ čià nešiósi visókioms ministerienèms. Sakiaũ táu, kàd nereikèjo lándžioti! –pakélè balsq̃, sušùkq̃s aĩt žmonòs* (Krèvè, 1965:268).

Tyrimo medžiaga rodo, kad dažniau sutinkamos *balso* charakteristikos, kadangi šis žodis akumuliuoja savyje daugiausia fonetinių požymių,

susijusių ne tik su emocine būseną, bet ir su tiesiogine fizine (akustine) pasakymo išraiška – stiprus, silpnas, garsus, tylus, aukštas, žemas, duslus, skardus, aiškus, prikimęs, skaidrus, malonus, nemalonus, geležinis, plieninis, veriantis ir t. t. *Balsas* gali būti siejamas su *tembru*– malonus, nemalonus, šiurkštus, švelnus *balsas* (balso tembras). Tembras – kaip papildoma balso charakteristika.

Прочитайте фрагменты текстов художественной литературы и укажите, как писатели передают акустические и артикуляционные свойства голоса персонажей.

Начните так: *Bal̃so savýbės tikslinamos, nuródant...*

Формулировки для выбора ответа: **1) mímiką, gestùs, reãkçijas ð pasãkymã; 2) bal̃so stiprùmã; 3) teĩbro savýbes; 4) ritmikã, ritmiškùmã; 5) kalbėjimo teĩpã, sklandùmã; 6) emocingùmã**

1)

– *Bútum mãtęs, Romuãldai, – mótinos bal̃sas plaũkia iš kito pasãulio, tẽnai kitokia akustika, kitokie žmoniũ sãntykiai ir rũpesciai. – Gavaũ tokiũ gražiũ gvazdikũ!* (Sluckis, 1980:51);

– *Kaĩ biednas, taĩ ir kvaillas! – dejãvo Tarutienė* (Cvirka, 1965:185);

– *Kàs galėtũ pamanýti, – mãsliai nũtęsė kãsininkė* (Gavelis, 1982:20);

– *Aĩ pažįstat Larisã Koškinaite?*

– *Nė, – skubiaĩ atsóviau, nės Koškinaite skambėjo taĩp rýškiai ir kòmiškiai, kàd Larisos àš tiesióg nenugirdaũ* (Ivanauskaitė, 2005:37);

2)

– *Pabandyk tik! – rikelėjo tėvas. – Sėdėk ir tylėk kaip pelė pò šluota;*

– *Grįšim, brangióji, – týliai atsãkė jái Marýtė, ir abì sesėlės susikabinusios žiņgnis pò žiņgnio sugrįžo trobõn;*

– *Nà ir dienėlė! – áidi smagùs jò bal̃sas* (Zurba, 1984:46);

– *Taĩ àš, Mindaugas, sãko jìs, bevėik rėkdamas, šiañdien skaĩbinote mán* (Lankauskas, 1986:70);

– *Gerbiamì piliėčiai ir gerbiama komisija! – stipriaĩ susijãudinęs, skerliodamas, nerãsdamas viėtos raĩnkoms, garsiaũ negũ reikėjo pradėjo naujakurýs* (Cvirka, 1965, p. 49);

3)

– *Nà, tiėsq kalbì, – atsãkė jìs kurciaĩ* (Pietaris, 1904 (1989:48);

– *Sũ šituo fotošautovu... Nenusingãsk, taĩp kvaillaĩ prospektė pavadinantas!* Romuãldo *bal̃sas duslùs ir drėba* (Sluckis, 1980:17);

– *Gìnte, – sténgiuosi, kàd m̀ano b̀alsas skambéty kuõ tvirčiaũ.* – *Tù vistiek nóri mán kažkã pasakýti* (Zurba, 1984:73);

– *Kõ jùms? – šiurkštùs nepaténkintas b̀alsas* (Sluckis, 1980:226);

Jũs ėsat káltinamas, kàd įžeidėt m̀ano asmenýbę, pavadindamas chamù, taip pàt visókių nepagrįstų skuñdų rãšymu, – prabilo jìs šiurkščiù balsù iř kelìs kartùs gařsiai pabarbėno į stãlq storaìs pajuõdusiais pirštais... (Lan-
kauskas, 1986:127);

Kiemė trėkštelėjo vartėliai šalià didžiųjų vařtų. Uršulė nebesijuokė, šaukė, prikurtinusi b̀alsq:

– *Ař pasiutai? Iř dár šviesõj, visiems m̀atant?! (Baltušis, 1979:13–14);*

4)

– *Táu atidėjo egzãminq?*

– *Bijai, kàd pavãrė? – Miglė atsãko dusdamà; nesudėrinta, supãiniota vidaũs klaviatūrà. Klausýtumeis – neatsiklausytumei, jėigu nè rūpesčiai* (Sluckis, 1980:18);

– *Uždėk šviėsq, – jì paprãšo ramiai, jaukiù kvėpãvimo ritmù žadėdama taìq iř šilumq.* – *Batùkų nerandù* (Sluckis, 1980:18);

5)

– *Mán jìs naujõkas, – Romuáldq erzina pagarbios gaidėlės* (Sluckis, 1980:6);

– *Malonėkite pėreiti pėř kambarį, – režisiėrius maldáuja, – jũs skùbate, õ čià užvairė kavà...* (Sluckis, 1980:7);

– *Tù nè priėš? Pakviėsiu! – Viñco ãkys apsimigloja prisiminimaìs, b̀alsas godùs šilto, kvėpúojančio mótėrs kúno* (Sluckis, 1980:224);

– *Tai kàs dabar b̀us? – áiktelėjo Mockienė.*

– *B̀us kolchòzai, – niũriai paáiškinò Mocka.* – *Srėbsime iš víeno kãtilo* (Mačiukevičius, 1985:26);

– *Sakiaũ, kàd negalimà! – piktai, pakėltu balsù pakartójo põnas Alksnìnis* (Krėvė, 1965:12);

– *Martynukai, kũdiki, – pagúodos pilnu balsù prašnėko jì į vaìkq.* – *Kã tù čià darai? Eĩkš, eisiva nãmo* (Simonaitytė, 1971:9);

– *Mės taip didžiaĩ mokinti nėsame, kaip... tù, Anelė, – staciaĩ įžeĩdžiamai jì atsakė.* (Simonaitytė, 1971:22);

– *Kãtrė žino, kàd mán sakýtojai nè taip jau lãbai priė širdiės, – šaltaĩ jì pãstėbi* (Simonaitytė, 1971:22);

– *Tai! – bevilingai nusuokdama prãtarė žmonà aĩt šito, palikdamà Vĩrpsõs parėmijimq bė atsãkymo* (Pietaris, 1904 (1989:50);

6)

– *Mán jìs naujòkas, – Romuáldą érzina pagařbios gaidėlės.*

– *Visì mės televìzijoje naujòkai! Jì **trèpteli** kaip užsispýrusi mergýte*
(Sluckis, 1980:6);

Romuáldas nusìima aparátą, pasiguádo aňt bāro lentòs <...> Slidùs tařsi kárpis vedėjas vaiřina kavà iř konjakėliu <...>

– *Peňkiasdeřimt, – Romuáldas **pirštù ródò bùtelį** sù melsvò gruziniška etiketè* (Sluckis, 1980:7).

TEKSTAI | ТЕКСТЫ

**Artikuliacija, intonacija,
leksika ir gramatika
eiliuotuose ir prozos
tekstuose**

**Артикуляция, интонация,
лексика и грамматика
в стихотворных и
прозаических текстах**

Liaudies dainos | Народные песни

Vìjo lizdą peléda

Vìjo lizdą peléda.
Vìjo lizdą peléda.
Vìjo, vijo, vijo, vijo,
Vìjo lizdą peléda.
Vėdė vaikùs peléda.
Vėdė vaikùs peléda
Vėdė, vėdė, vėdė, vėdė,
Vėdė vaikùs peléda.
Juodì vaikaĩ pelédos.
Juodì vaikaĩ pelédos.
Juodì, juodì, juodì, juodì,
Juodì vaikaĩ pelédos.
Praūsė vaikùs peléda.
Praūsė vaikùs peléda.
Praūsė, praūsė, praūsė, praūsė,
Praūsė vaikùs peléda.
Švārūs vaikaĩ pelédos.
Švārūs vaikaĩ pelédos.
Švārūs, švārūs, švārūs, švārūs,
Švārūs vaikaĩ pelédos.

peléda – сова
lizdas – гнездо
vyti, vėja, vijo – вить
vesti, vėda, vėdė – вести
praūsti, praūsia, praūsė – мыть,
умывать
švarūs – чистый
vaikas – дитя, ребёнок

Pas šaltą šaltinėlj

Pàs šaltą šaltinėlj,
Pàs gėrių dunojėlj,
Taĩ teĩ velėjo jaunóji mergėle
Plónas, báltas drobėlės. (2x2)
Atjójo bernužėlis:

– Padėkdiev, mergužėle,
Ói, padėk diėve, jaunóji mergele,
Plonų dróbių velėti. (2x2)
Pamažù, mergužėle,
Pamažù, lelijėle,
Kàd įpùltai šaltañ vandenėlin,
Giliamė dunojėlin. (2x2)
– Jėi àš jaunà įpùlsiu,
Gál àš jaunà prapùlsiu,
Bėt išplaũks išplaũks plónos drobėlės
Iř rūtų vainikėlis. (2x2)

šaltas – холодный
šaltinėlis – родничок
drobė – полотно
bernužėlis – паренёк
velėti – стирать, колотить
бельевым вальком.
įpùlti – упасть
gilus – глубокий
prapùlti – пропасть,
plaũkti – плыть
vainikas, vainikėlis –
веночек, веночек

Oi, už maružių

Òi, už maružių,
Už mèlynų,
Ārė bernėlis
Pūdymėlj,
Nėšė motùlė

Motùlės nėšta
Neválgysiu,
Palšų jautėlių
Nestabdýsiu,
Palšų jautėlių
Nestabdýsiu,
Žalion girėlėn
Neganýsiu.
Žalion girėlėn

Neganýsiu
Stravion upēlèn
Negirdysiu.
Oi, už maružių,
Už mėlynų,
Ārė bernėlis
Pūdymėlį.
Nėšė sesùlė
Pusrytėlį.
Sesùlės nėšta
Nevalgysiu,
Palšų jautėlių
Nestabdýsiu,
Palšų jautėlių
Nestabdýsiu,
Žalion girėlèn
Neganýsiu.
Žalion girėlèn
Neganýsiu
Stravion upēlèn
Negirdysiu.
Oi, už maružių,
Už mėlynų,
Ārė bernėlis
Pūdymėlį.
Arė bernėlis
Pūdymėlį,
Nėšė brolėlis
Pusrytėlį.
Brolėlio nėšta
Nevalgýsiu,
Palšų jautėlių
Nestabdýsiu.
Palšų jautėlių
Nestabdýsiu,
Žalion girėlèn
Neganýsiu.

Žalion girėlėn
 Neganýsiu,
 Stravion upėlėn
 Negirdysiu.
 Oi, už maružių,
 Už mėlynų,
 Arė bernėlis
 Pūdymėlį.
 Arė bernėlis
 Pūdymėlį,
 Nėšė mergėlė
 Pusrytėlį.
 Mergėlės nėšta
 Tai vālgysiu,
 Palšus jauteliūs
 Tai stabdýsiu.
 Palšus jauteliūs
 Tai stabdýsiu,
 Žalion girėlėn
 Paganýsiu.
 Žalion girėlėn
 Paganýsiu,
 Stravion upėlėn
 Pagirdysiu.

rúdymas – паровое поле
 rūsryčiai – завтрак
 vakariėnė – ужин
 piėtūs – обед
 vālgyti- есть
 gėrti – пить
 girdyti – поить
 pālšas jáutis – светло-серый бык
 ganýti – пасти
 stabdýti – останавливать
 stravi (srauni) upė – быстрая (бурная) река

Eišim, broliėliai, namō, namō

Eišim, broliėliai, namō, namō,
 Jaunėji broliėliai, namō, namō!
 – Ràsım tėvėlį beláukiantį,
 Rañkoje diržėlį belaĩkantį.
 Eišim, sesėlės, namō, namō,
 Jáunosios sesėlės, namō, namō!
 – Ràsım močiūtę beláukiančią,
 Rañkoje rykštėlę belaĩkančią.

eiti, eina, ėjo, eišim – идти,
 идёт, шёл, пойдём
 namō – домой
 rasti – найти
 (be)láuokiantis – ожидающий
 diržėlis – ремешок
 (be)laĩkantis – держащий
 rykštė – прут

Añt kálno mūrai (Iš: <http://dainutekstai.lt/r678/ant-kalno-murai.htm>)

Añt kálno mūrai – jója lietùviai, (2)

Jója, jója lietuváičiai

Něša, něša, jaunikáičiai

Vainìką rūtų, vainìką rūtų

Štaĩ ir prijójo úošvės dvarėlį, (2)

Kėlkis, kėlkis mergužėle,

Baltà gražì lelijėle,

žirgėlių girdyt, žirgėlių girdyt. (2)

Dár nesikėlsiu, dár nè dienėlė (2)

Mán močiūtė taĩp išakė

Sù bernėliais nekalbėti,

Močiūtės klausau, širdėlės klausau. (2)

kálnas – гора

mūras – каменное строение

jaunikáičiai – мóлодцы

vainìkas – венок

kėltis – вставать

žirgas, žirgėliai – конь,

коньки (ласк.)

įsakýti – приказать

Dù broliùkai kunigaĩ

Dù broliùkai kunigaĩ,

Dù broliùkai urėdai,

Tìk aš vienà vařgo diėnà,

Grėbiau lankòj šienėlį.

Mán šienėlį begrėbiant,

Kirtimėlį bėkertant,

Iř nulúžo grėblėlis,

Žalio klėvo kotėlis.

kùnigas – ксендз

urėdas – лесничий

vařgas – беда

grėbti – грести

lankà – заливной луг

šienas – сено

kirtimėlį – сруб

kĩrsti – срубить

nulúžti – сломать

grėblis – грабли

kótas – черенок

Kaĩ aš mážas buvaũ

Kaĩ aš mážas buvaũ,

Šilė kárves ganiaũ.

Atsisėdęs añt kalnėlio

Pinigėlius skaičiaũ.

– Kám tiė pinigėliai?

– Dalgėliui pĩkti.

– Ó kám tàs dalgėlis?

– Šienėliui pjáuti.

– Ō kám tàs šienėlis?	
– Karvėlėms šėrti.	
– Ō kám tōs karvėlėš?	
– Pienėliui dúoti.	
– Ō kām tas pienėlis?	
– Piemenìms gėrti.	
– O kam tie piemenėliai?	
– Kiaulėms ganýti.	šilas – бор
– O kam tos kiaulėš?	ganýti – пасти
– Aukštíems kalnámms knìsti.	skaičiúoti – считать
– O kam tiė aukštì kalnaĩ?	daĩgis – коса
– Miežėliams sėti.	šėrti – кормить (животных)
– O kam tiė miežėliai?	piemuō – пастух
– Žąsėlėms lėsti.	knìsti – рыть (подкапывать)
– O kam tōs žąsėlėš?	miėžiai – ячмень
– Plunksnėlėms plėšti.	lėsti – клевать
– O kam tōs plunksnėlėš?	plėšti – рвать (зд. щипать)
– Patalėliams pilti.	plūnksna – перо
– O kam tiė patalėliai?	pātalus pilti – постель насыпать (перьями)
– Užsiklót, pasiklót,	klóti – стелить (užsi-klót, pasi-klót)
Saldžiaĩ gardžiaĩ pamiegót.	miegóti – спать

Gražùs mūsų jaunimėlis

- Gražùs mūsų jaunimėlis
 Šiañdien susiriñko.
 Sėdi mūsų šeiminiñkas (gaspadorius)
 Už stalėlio liñksmas.
 Sù rankėlėm
 Pliáuķt pliáuķt,
 Sù kojėlėm
 Táuķt táuķt.
 Lābas rýtas jùms, jùms,
 Vakarėlis mùms, mùms. 2x
- susiriñkti – собраться
 šeiminiñkas – хозяин

Añt mairių krantėlio

– Añt mairių krantėlio
 Statýčiau laivėlj,
 Añt mairių krantėlio
 Statýčiau laivėlj:
 Vilióčiau mergėlę
 Trylikos metėlių,
 Vilióčiau mergėlę
 Trylikos metėlių.
 – Neviliók, bernėli,
 Báltas dobilėli,
 Neviliók, bernėli,
 Báltas dobilėli,
 Dúok mán jáunai áugti
 Pàs sàvo močiutę,

Dúok mán jáunai áugti
 Pàs sàvo močiutę.
 – Bepìg tau, mergėle,
 Pas močiutę áugti,
 Bepìg tau, mergėle,
 Pas močiutę áugti:
 Vařgas man, bernėliui,
 Svetimøj šalėlėj,
 Vařgas mán, bernėliui,
 Svetimøj šalėlėj.

laĩvas – корабль
 vilióti – увлекать, соблазнять
 dóbilas – клевер
 bepìg tau – зд.: легко тебе (букв. Дешево)
 vařgas – горе
 svėtimas – чужой

Pelėda, pelėda

Aš mačiaũ, girdėjau,
 Malūnė naujieną girdėjau.
 Tam̃ malūnė ežys mālė,
 Ėžio vaikaĩ gĩrnas kālė,
 Kaĩ jĩems ākys uždulkėjo,
 Ākinius jĩ užsidėjo.
 ō jà, ō jà jà,
 Ākinius jĩ užsidėjo.

girdėti – слышать
 malūnas – мельница
 naujiena – новость
 málti – молоть
 gĩrnos – жернова
 kálti – долбить
 uždulkėti – запылилась
 akiniaĩ – очки

Pelėda, pelėda,
 Sugāvo žuvėlę pelėda.
 Tà pelėda tã žuvėlę
 Pasikiñkė ĩ rogelės,
 Gātvėmis jì važinėjo
 Džiaūgėsi, kàd nebildėjo.
 ō jà, ō jà jà,
 Džiaūgėsi, kàd nebildėjo.

sugáuti, sugáuna, sugāvo – поймать,
 ловит, поймала
 žuvìs – рыба
 pasikiñkti – запрячься
 rogėlės – санки.
 gātvė – улица
 važinėti – ездить
 džiaūgtis – радоваться
 bildėti – тарыхтеть

Ói, àš pjáunu rugeliùs

Ói, àš pjáunu rugeliùs
 An kalnėlio, an áukštojo.
 Atjójo bernėlis,
 Báltas gražùs dobilėlis
 – Padėk Dieve, mergelė,
 Rugeliùs pjáuti, rugeliùs pjáuti.
 Ói, àš tavė, mergelė,
 Nepamiřšiu, atsimiñsiu.
 Kaĩ tų pjáusi rugeliùs,
 Lygiám laukė pūdymėlin.
 – Kaĩ àš pjáusiu rugeliùs,
 Taĩ nė víena, taĩ nė víena.
 Pjaūs mànò martėlės,
 Taĩ devýnios, taĩ devýnios.
 Ō àš jaunà jũ mošėlė
 Taĩ dešimtà, taĩ dešimtà.
 – Ói, àš tavė, mergelė,
 Nepamiřšiu, atsimiñsiu,
 Kaĩ tų grėbsi šienėlį,
 Lygiøj lankøj dobilėlį.
 – Nor àš grėbsiu šienėlį,
 Bèt nė víena, bèt nė víena.
 Grėbs mànò brolėliai,
 Taĩ devynì, taĩ devynì
 Ō àš jaunà jũ sesulė
 Taĩ dešimtà, taĩ dešimtà.

pjáuti – резать, зд.: косить
 pamiřšti – забыть
 atsimiñti – помнить
 rugiaĩ – рожь; rugėliai –
 уменьшит. от «рожь»
 pūdymas – паровое поле
 lýgus – ровный

Áugo gĩrioj ažuolēlis

Áugo gĩrioj ažuolēlis,
 Pàs tēvēlī sunaitēlis.
 Rúpinosi tevuzēlis,
 Kād jō māžas sunaitēlis.
 Nesirúpink, tevuzēli,
 Užaūgs tavo sunaitēlis.
 Užaūgs tavo sunaitēlis,
 Būs Lietuvōs kareivēlis.
 Mán nereĩkia kareivēlio,
 Tĩk mán reĩkia artojēlio.

Nepabūvēs kareivēliu,
 Nebūs gēras artojēlis.

Áugo kiemē liepužēlē,
 Pàs močiutē – dukterēlē,
 Rúpinosi motinēlē,
 Kād jōs mažā dukterēlē.
 Nesirúpink, motinēle,
 Užaugs tavo dukterēlē.
 Užaugs tavo dukterēlē,
 Būs drobēliu audejēlē.

rúpintis – заботиться
 kareĩvis – солдат
 artójas – пахарь
 kiēmas – двор
 audēja – ткачиха

Ējo sēnis

Ējo sēnis laũko árti
 Pasiēmēs pýpkē kárčĩa.
 Pried.: Ói lylia, ói lylia
 Dainúok linksmaĩ.
 Ējo bóba tuō keleliu,
 Rādo pýpkē aĩt kelmēlio.
 Eĩ tũ, bóba, nekvailióki,
 Mán pýpkēle atidúoki.

laũkas – поле
 árti – пахать
 pýpkē – трубка
 kartũs – горький (-ая)
 dainúoti – петь
 linksmaĩ – весело
 rāsti, raĩda, gādo – найти,
 находит, нашел
 kélmas – пеня
 kvailióti – глупить
 atidúoti – отдать

Māno pýpkè kukavìnè,
Õ cibùkas misingìnis.
Suraizgýta, sumaizgýta -
Kuř àš gáusiu tókią kità.

kukavìnè – вересковая
cibùkas – чубук
misingìnis – латунный
suraizgýta – сплетенная
sumaizgýta – связанная

Močiùtè, motinèlè

Močiùte, motinèle,
močiùte sengalvèle,
ganà pailsaĩ,
ganà nuvargaĩ,
kol manè užauginaĩ.

Kol manè užauginaĩ,
kol manè užauklènaĩ,
tù prarymójai
báltas rankelès
aĩt baltų priegalvèlių.

Dienèlè aĩt rankèlių,
naktèlè priè lopšèlio,
tù pražiūrėjai
šviesiàs akelès,
ĩ manè žiūrédama.

sengalvèle – старая головушка
paiĩsti – утомиться
nuvargti – устать
užauginti – вырастить
áuklèti – воспитывать
prarymóti – сидеть подпершись
priegalvèlè – подушечка
lopšys – колыбель
žiūrèti – смотреть, žiūrédama – глядя

Poezijos ir dainų
kaleidoskopas

Калейдоскоп
поэзии и песен

Ói leņgva piēšti rudenį...

Ói leņgva piēšti rudenį:
Rudaĩ medžiùs nurùdini,
Rudaĩ iř kriáušes nudažaĩ.
O jéi rudùmo dár mažaĩ -
Taĩ pieštukù rudù
Rudaĩ rašaĩ – Ruduõ !

(A. Matutis)

leņgva – лёгко
piēšti – зисовать
rudaĩ – коричневым цветом
nurùdinti – покрасить в
коричневый цвет
rudùmas – коричневый цвет
(-ùmas = -ость)
kriáušë – груша
nudažýti – покрасить,
dár – ещё
mažaĩ – мало

Dvi šalnòs

Deņgiasi šalnóm lankà.
Aš paglóstau já rankà.
Šiurkštùs tië gaurai baltì
Iř labai, labai šaltì.
Štai močiùtë senyvà...
Su šalnà iř jòs galvà.
Ístiesiau mažýti délnà
Ir paglósčiau šitą... šálnà.

Nòrs močiùtë iř senà -
Jòs švelnì, šiltà šalnà.

(A. Matutis)

deņgtis – покрываться
šalnà – изморозь, заморозки;
šarmà, šeřkšnas- иней
lankà – заливной луг.
paglóstyti – погладить
šiurkštùs, šiurkštùs шероховатый,
шершавый
gaurai – космы, лохматые волосы
labai – очень
šáltas, šaltì – холодный, холодные
štai – вот
močiùtë – бабушка
senyvà – преклонная, пожилая
galvà – голова
ištiësti – вытянуть
mažýtis – маленький
délnas – ладонь
paglóstyti – погладить
nòrs – хотя
švelnì – нежная
šiltà – теплая

Giedu dainėlė (Kalnai ant kalnų)

Giedu dainėlę, savo giesmėlę
 Apiė rūpesčius, vargeliūs
 Lietuvōs krāšto, nē kaip iš rāšto,
 Giedu senūjū žodeliūs.
 Kálnai aīt kalnū, ō aīt tū kalnū
 Kálnai iř maži kalnėliai.
 Tenai Lietuvà peř ámžius bŭvo,
 Kaĩp sāko mŭsŭ senŕoliai.
 Teñ miřkaĩ snáudė, teñ meřkàs gáudė
 Kasdiėn lietŭviai iš sėno.
 Ūžė, brařkéjo mėdžiai nuŕ vėjo
 Teñ, kuř lietŭviai gyvėno.

Aīt piliākalnių, aīt smėliākalnių
 Ažuolaĩ šventi kerŕojo
 Iř tiė dievāiciai, kuriuŕ žemaĩčiai,
 Kuriuŕ lietŭviai turėjo.

Iř labaĩ bŭvo platì Lietuvà,
 Daũg anà žėmių įgijo.
 Žmŕnėn laimingi, bŭvo turtingi,
 Niėkur nebŭvo vergijŕs.

(Vytautas Kernagis)

giedoti – петь
 dainà – песня
 giesmė – песнь
 rūpesčiai – забота
 vargas – горе, беда
 krāštas – край
 rāštai – письмена
 ámžius – век
 snáusti – дремать
 meřkà – медведь
 gáudyti – ловить
 ūžti – гудеть
 brařkéti – трещать
 vėjas – ветер
 piliākalnis – городище
 smėliākalnis – песочная
 насыпь
 kerŕoti – разрастаться
 įgiti – приобрести
 laimingas – счастливый
 turtingas – богатый
 vergija – рабство

Žėmėj Lietuvōs ažuolaĩ žaliuŕs

Kaĩp brangi esì, žemė tŭ gimtà.
 Nŕrs bŭnŭ toli, táu širdỹ vietà.

Prėdainis:

Žėmėj Lietuvōs ažuolaĩ žaliuŕs,
 Ažuolaĩ žaliuŕs, žėmėj Lietuvōs...

Nŕrs esì maža, bėt esì didi,
 Nėmuno vagà – taiř tavà širdis.

vagà – зд.: русло
 uřtėkti – хватить

Aĩ dienà žiemŕs, aĩ naktis rudeñs,
 Tàvo šilumŕs mán uřtėks gyvėnt. (K. Vasiliauskas)

Tyli naktis

Tyli naktis, šventà naktis,
 Viskas miēga, tik dár vis
 Motinėlė teñ budi víena,
 Kūdikis sù meilià šypsena,
 Īlsisi miēga ramiaĩ,
 Īlsisi miēga ramiaĩ.

Tyli naktis, šventà naktis,
 Pildos diēviška mintis.
 Viēšpats tãpęs mažù vaikeliù
 Žãda sieloms malonių gausiũ
 Sãvo šventù gimimù,
 Sãvo šventù gimimù.

Tyli naktis, šventà naktis,
 Vỹksta méilės paslaptis.
 Angelų giesmė skaĩba nakčiaĩ,
 Nešdamà piemenims žinià šiã:
 Jaũ Išganýtojas čià!
 Jaũ Išganýtojas čià.

Mãno žemė gimtõji,
 Šiã truĩpã iř šilãtã
 Pavãsario nãktį
 Pailsėk,
 Nõrs beĩt kiek pamiegõk.
 Už tavė pabudėsiu...
 Pailsėk, –
 Tiėk darbũ čià dár láukia tavėš...
 Àš pasãugosiu tavõ sapnũ....

(E. Matuzevičius)

budėti – бдить, дежурить
 kūdikis – младенец
 šypsenà – улыбка
 ĩlsėtis – отдыхать
 ramiaĩ – спокойно
 pĩldytis – исполняться
 Viēšpats – Господь
 tãpęs – ставший
 siela – душа
 gausiũ – щедрых, обильных
 vỹkti, vỹksta, vỹko –
 свершается, происходит
 paslaptis – тайна
 žinià – весть
 Išganýtojas – Спаситель.

gimtõji – родная
 truĩpas – короткий
 pailsėti – отдохнуть
 sãugoti – беречь, оберегать

Peizāžas

Laūkas, kēlias, píeva, kr̥žius,
Šílo júosta mēlynà
Debesėlių tánkus įžas
Iř graudì, graudì dainà.

Béga kēlias, iř beržėliai
Liñksta véjo pučiami;
Samanótas stógas žalias
Iř šuñs bałsas prietemỹ.

Ō toliaũ paskeñdęs káimas,
Tìk žirgėliai tařp klevũ –
Šlāma líepos tókia láime,
Tókiu liũdesiu savù.

Tik sukr̥kš kaip gėrvė svirtis,
Sušlamėš dainà klevuōs...
Gėra čia gyvėnt iř miřtì
Gėra vařgt čia, Liėtuvoj
(Jōnas Aistis)

laūkas – поле
píeva – дуг
kr̥žius – крест
júosta – лента
debesėlis – облачко
tánkus – густой
įžas – шуга (ледок перед
замерзанием водоёма)
graudì – печальная
liñksta – гнется, гнутся
pučiami – одуваемые
samanótas – мшистый
stógas – крыша
bałsas – голос
prietema – сумерки
tolì – далеко
paskeñdęs – затонувший
káimas – деревня
šlāma – шелестит
liũdesys – грусть
sukr̥kšti – вскрикнуть (радостно)
gėrvė – журавль
svirtis – журавль (колодца)

Taĩ gražiaĩ manė augino...

Taĩ gražiaĩ manė augino
laūkas, píeva, kēlias, úpė,
taĩ gražiaĩ už rañkos vėdė
vāsaros dienà ilgà.

Taĩ gražiaĩ lingāvo gĩrios,
úogų iř gegùčių pìlnos,
taĩ gražiaĩ saulùte léidos,
atilsėlį nešdamà.

Taĩ gražiaĩ skambėjo žōdžiai:
laūkas, píeva, kēlias, úpė.
Taĩ gražiaĩ iš jų išaugo
vėnas žōdis: Lietuvà.

(Justinas Marcinkevičius)

lingúoti – колыхаться
léistis – опускаться
atilsėlis – покой
skambėti – звучать, звенеть

xxx

Vieniems tu didvyrių paláiminta žėmė,
 Kitiems – tu nykštùkų vargìnga tėvỹnė,
 O mán tu – kaip mótina, láukianti kryžkelėj
 Su méile, pagúoda, globà iř nakvỹne. (V. Mykoláitis-Pùtinas)

dìdvyris – герой
 paláiminti – благословить
 nykštùkas – гном
 láukti – ждать
 kryžkelė – перекрёсток
 pagúoda – утешение
 globà – забота
 nakvỹnė – ночлег

xxx

Sapnaváũ: žydėjo vỹšnios,
 Visà žėmė – báltas sòdas.
 Mės – žiedáĩ, žieduòs paskeñde,
 Iř pavásaris mùms leñkias. (S. Nėris)

sãpnas – сон
 sapnúoti – видеть сон
 žydėti – цвести
 žiedas – цветок
 paskęsti – утонуть
 leñktis – склониться

xxx

Kaĩ pražỹs alỹvų mélynos šakėlės,
 Kaĩ baltų narcizų glóstys aromãtas,
 Tù ateiki vėlei – iš svajõnių krãšto,
 Saulétoms godelėms àš jaunáĩ pražýsiu. (S. Nėris)

pražỹs – здесь: зацветёт
 šakėlė – ветка, веточка
 glóstys – будет гладить:
 glostyti, glosto, glostė
 vėlei – вёл
 svajõnė – мечта
 krãštas – край

xxx

Ō, àš žinaũ, kaip jūrą tų myli,
Jūrą audringą, šėlstančią, baįsią,
Dár labiaũ myli rāmią, svajįngą. (S. Nėris)

audringas – бурный
šėlstantis – беснующийся
baįsus – страшный
labiaũ – более, сильнее
mylėti – любить
ramùs – спокойный
svajįngas – мечтательный

xxx

Ōi, ateiki, ateik, kaip saulutė tekės,
Kaip rasùžė spindės našlaitėlių žieduōs!
Táu čiulbėsiu gražiūs stebuklingus sapnùs,
Táu suriñksiu gražiausius pasáulio garsùs.
Māno džiaūgsmo žiedai
Táu paliñks nekaltai. (S. Nėris)

tekėti – восходить
spindėti – сиять
našlaitėlė – незабудка
čiulbėti – щебетать
stebuklingas – волшебный
suriñkti – собрать
pasáulis – мир
gařsas – звук
džiaūgsmas – радость
paliñkti – склониться
nekaltai – невинно

Gražùs tās žēmės laikymas peř amžius:
darbų žydėjimas, lietaūs laukìmas,
žiūrėjimas į saulę. Arbà vėl –
tās paēmìmas ařtìmo už rañkos.
Iř neišveřksi, iř neišdainúosi,
gál tiktaĩ ištylėsi tą gerumą

priēš sàvo véidà vīenas. Ō borūžei
gál sušnibždési; diēvo vabalēli,
paiṃk manē ģ daṅgų sù žemē. (J. Marcinkevičius)

laikýti – держать, хранить
žydėti – цвести
láukti – ждать
žiūrėti – смотреть
ařtimas – близкий
veřkti – плакать
tylėti – молчать
borūžė – божья коровка
šnibždėti – шептать
vābalas – жук

Nāmas

Tàs nāmas vāsaraḡ
linksmaĩ skambėjo.
Kažkām labaĩ ģis bũvo reikalĩngas.
Kàs vākaràḡ
Visaĩs langaĩs švytėjo
Toksai jaukũs iř tóks svetĩngas,
Nès bũvo vāsara tadà,
Pušýnais kvėpianti, karštà.
Nès tiesė naktimĩs kažkàs
Ģ méileḡ, Ģ žvaigždės rankàs,
Nès dėgė lúpos, kaĩp liepsnà,
Tiēs bálta láimės krūtĩnė.
Nès bũvo vāsara...
Paskuĩ nutĩlo
Iř ūžraktai, iř žiņgsniai, iř balsaĩ.
Nugriņzdo nāmas ģ vienātveḡ ġilià.
Ruduõ.
Iř šnāra tik lietaũs lašaĩ...

(E. Matuzevičius)

linksmaĩ – весело
skambėti – звенеть.
kažkàs – кто-то, что-то
reikalĩngas – нужен,
необходим
švytėti – сиять
jaukũs – уютный
svetĩngas – гостиприимный
kvėpėti – пахнуть
dėgti – гореть
liepsnà – пламя
krūtĩnė – грудь
nutĩlti – смолкнуть
ūžraktas – замóк, запор
žiņgsniai – шаги
balsaĩ – голоса

„Kupiškio piliakalnis“ iš:http://pasakukampelis.eu/lt/?Lietuviu_liaudies_padavimai/Kupiskio_piliakalnis

KŪPIŠKIO PILIĀKALNIS

Aukštupėnų káimo sėniai, priė kōrtų susėdė, kalbėjo:

– Seniaĩ seniaĩ gyvėno dū milžinaĩ: vėnas Paketurių káime, kėtas Aukštupėnų káime. Juōs abū skýrė Lėveņs ūpė ir slėnis. Jiė mėgdavo pypkiuodami pasikalbėti. Jū pýpkės bŭvo ilgos ir susisėkdavo tōj viėtoj, kuř dabař piliakalnis. Kadà abū milžinaĩ baėgdavo pypkiúoti, tadà jiė pėlenus iškratýdavo teņ, kuř jū pýpkės susisėkdavo. Jiė tiėk ilgai gyvėno, kad ilgainiui iš pýpkė pelenų susidārė kálnas – Kūpiškio piliākalnis.

áukštupys – верховье реки
káimas – деревня
susėsti – усесться
kalbėti – говорить
milžinas – великан
skirti – зд. разделять
slėnis – долина
mėgti – нравиться
pypkiúoti – курить трубку
ilgas – длинный

susisėkti – соединяться, соприкасаться
viėta – место
kálnas – гора
piliakalnis – курган, насыпь
baėgti – кончить
pelenai – пепел
iškratýti – вытряхнуть
ilgainiui – с течением времени
susidarýti – образоваться

MILŽINO PRĪVERKTAS ĖŽERAS

Mirusi vėno milžino mótina. Milžino toli gyvėnta. Jiš ėjėš sàvo mótinos láidoti. Beeĩnant prisisėmė jō klūmpės smėlio ir žėmių. Milžinas iškrātė sàvo klūmpes – ir pasidārė Girnėkų kálnas. Dabař jis atsisėdėš pagal tã kálnã ir pradėjėš graūdžiai veřkti. Iš milžino ašarų pasidārė Bulėnų ėžeras.

mirti – умереть
láidoti – хоронить
prisisemti – зачерпнуть, наполнить
klūmpės – клумпы, деревянные башмаки
smėlis – песок

dabař – сейчас
pradėti – начать
graūdžiai – жалобно, горько
veřkti – плакать
ašara – слеза

LEGENDÀ APIĒ KAŪŅÀ

Vienos medžioklēs metù lietùviai ģ mīško tankumýnà ģvārē Lietuvōs ģirių valdōvā – taūrā. Nēmuno iř Nēries sántakoje taūras bũvo nudūrtas. Medžiotojai pastebējo, kàd tařp sumedžioto taūro ragų yrà iš mēdžio šakų sudarýtas krýžius. Išsigaņdę lietùviai paaukōjo dievāms sudēģindami ģirių karālių. Šiojē viētoje dabař įsikūręs Kaūnas, ō taūras sù krýžiumi aņt galvōs – tai miēsto hērbas.

medžioklē – охота	nudūrti – проткнуть
medžiotojas – охотник	pastebēti – заметить
tuo metù – тем временем	rāgas – рог
tankumýnas – чаша	krýžius – крест
ģvarýti – вогнать	iřsigāsti – испугаться
valdōvas – властитель	paaukōti – пожертвовать
taūras – тур	sudēģinti – сжечь
sántaka – слияние	įsikūrti – зд. основаться, поселиться, устроиться

VAGILĒ

Kitadōs ģyvēno ūkininkas, pāvarde Skruzdelē. Ĵis bũvo labai darbštūs, dirbdavo nuō aušrōs iki sutemų, norēdamas, kàd pàs Ĵi vīskas bũtų ģeriāusia iř gražiāusia, ō klúone iř svirnē – kuō daugiaū visókių ģerýbių. Pagaliaū pradējo iš sàvo kaimýnų vōgti javūs, šiēnā, vīskā, kàs tik pasitāikydavo pō rankà. Keņtē kaimýnai iř niēko nesākē tikēdamiesi, kàd Skruzdelē susipràs iř liāusis vagiliāvęs.

Bēt Skruzdelē juō toliaū, tuō labiaū ģžūlējo. Pagaliaū Ĵis sugalvōjo pasistatýti nāmā, kuris bũtų puošnēsnis ūž visų kaimýnų iř nēt ūž dvāro rúmus. Dabař Ĵis niēko nepaisýdamas griēbē kàs tik pō rankà pakliūdavo iř vilko ģ sàvo statýbas.

Įsipyko žmonēms tóks kaimýno elgesýs iř nuējo pàs Diēvā skųstis. Išklaūsē Diēvas žmoniių skundūs iř pàvertē Skruzdelē mažū vabzdžiū, nuōlat dirbančiu, krūtančiu iř vīskā teĵpiančiu ģ sàvo kiēmā. Nēt sàvo nāmā stāto lābai didelį, vīs negalēdamas baĴgti statýbos.

darbštūs – трудолюбивый	pagaliaū – наконец
sutemà – сумерки	puošnūs – роскошный, нарядный
klúonas – гумно	rúmai – дворец
sviřnas – амбар	nepaisýti – не обращать внимания
ģerýbē – благо	griēbti – схватить

pagaliau – наконец	pakliūti – попадаться
kaimynas – сосед	vilkti – волочь
vogti – воровать	įsipỹkti – разозлились
javaĩ – зерновые	elgesỹs – поведение
šienas – сено	skųstis – жаловаться
pasitáikyti – попадаться	skuñdas – жалоба
kentėti – терпеть	páversti – превратить
tikėtis – верить	vabzdỹs – букашка
susiprąsti – опомниться	nuolat – постоянно
liáutis – перестать	krutėti – шевелиться
vagiliauti – воровать (постоянно)	tempti – тащить
įžulėti – наглеть	

PAVIŖTO GEGUTĖ

Vienamė káime gyvėno úkininkas, kuris turėjo jáuną iř labai grąžią žmóną. Tačiau neilgaĩ júodu laimingai gyvėno. Ğimė jiems duktė, bėt mótina mirė gimdydama; liko výras iř maža našlátė dukrėlė.

Mirdamė výrui įsąkė nevėsti kitos móters, kád dukrėlei nereikėtu priė pąmotės áugti.

Výras dāvė pąžadą, labai žmónos liūdėjo iř gražiaĩ augino dukrėlę.

Sliñko mėtai. Dukrėlė áugo kaip darželio gėlėlė. Tėvas džiaugėsi iř didžiávosi dukrelė, bėt viėną kartą išvýdo labai grąžią merginą iř jō širdis suvirpėjo. Patiko jám tà merginą iř nusprėndė ją vėsti, nežinódamas, kád tà merginą rągana, visókiaus kerus mókanti darýti.

Kadà juodu susituokė iř rągana pradėjo gyvėnti výro namuose, nuō pát pirmos dienos ėmė nekėsti pódukros, nės ši buvo už ją daũg kartų dailėsnė. Neapkęsdamė ėmė pódukra pėsekioti, visókiais būdais já kamúoti, nuolat tėvui skųsti. Nórs pódukra diėną náktį dirbo, vis negėrai iř negėrai, tingine vadino iř piktus žodžiūs mėtė. Pąmotės pakúrstyta iř tėvas ją pradėjo bárti, gėro žodžio neprátarė.

Vařgo, vařgo mergáitė iř viėną vąkarą nuėjo priė mótinos kápo paveĩkti, sàvo vargėlių papásakoti.

Sėdi šalià kápo iř gailiaĩ raudà.

Páverkė, pasiskundė iř širdžiai lengviaũ pasidārė.

Añtrą vąkarą vėl teñ nubėgo. Iř taip įpràto, kád negalėjo kitaip gyvėnti: kàs vakarėlį mótinos kápa lañkė, jái sàvo vargùs pásakojo, ašarėles láistė.

Sužinójo apiė tai pąmotė rągana iř nusprėndė pódukra pražudýti. Staiga tåpo labai meilė, ródos, kád ją kitù žmogumi kàs būtų pakeitęs. Pradėjo

pódukra praūsti, kasàs ņukúoti, gárdžiai valgydinti ir meiliàis žodžiais kàlbinti, nès noréjo, kàd mergáitè jà pasitikétų kaip sàvo motinèlè.

Šitaip meiliai elgdamasi èmè klausinèti, kuř jì vakaraìs váikščioja, kuř taìp ilgai užsibūna.

Ō mergáitè, klastòs nenujausdamà, vìskà jái išpàsakojo.

– Taì gál nóri, kàd tàvo mamà ì tavè prabìltų, táu meìlų žodèlį pasakýtų? – klàusia mergáitès.

– Labai nóriu, labai. – sušuko ši.

– Ō ar nebijósi?

– Kodèl àš turiu motinèlès bijóti? Àš jà labai mýliu, ō jì – manè.

– Nà, gerai. Dabař gegužès ménuo, kadà visi burtai geriàusiai veikia. Nueik vidurý naktiès priè mótinos kàpo, prisiriñk rasòs lašèlių iš tų žolynèlių, kuriè áuga añt kàpo, ir tà rasà nusiprausk. O paskui atsisèsk priè kàpo ir pradék veikti. Tuomèt tàvo mótina prabiłs ì tavè.

Kaip pàmotè pàtarè, taìp pódukra ir padàrè. Kai tik nusiprausè gailià rasà, kai tik pravirkò graudžiaìs žodžiais, pavirto ráibu paukšteliu – gegutè.

Taìp ir lakiója gegutèlè-našlaitèlè vìsà pavàsari, verkdamà ir sàvo vergus rokúodama.

gimdýti – рожать

našláiitè – сирота

įsakýti – приказать

vèsti – жениться

pàmotè – мачеха

pódukra – падчерица

pàžadadas – обещание

liūdèti – грустить

sliñkti, sliñko mètai – (медленно)

шли годы

daržèlis – садик

džiaūgtis – радоваться

didžiúotis – гордиться

išvýsti – увидеть

suvirpèti – затрепетать

patìkti – понравиться

nusprèsti – решить

rāgana – ведьма

kèras – колдовство, чары

susituòkti – бракосочетаться

veikti – плакать

kāpas – могила

raudà – рыдание

įprásti – привыкнуть

lankýti – посещать

láistyti – поливать

pražudýti – погубить

pakeìsti – менять

praūsti – мыть

ņukúoti – причёсывать

gárdžiai – вкусно

pasitikèti – довериться

klausinèti – расспрашивать

klastà – коварство

jaūsti – чувствовать

prabìlti – молвить, заговорить

sušùkti – воскликнуть

bijóti – бояться

burtas – колдовство

veikti – действовать

nekęsti – ненавидеть

dailūs – красивый, изящный

pérsekioti – преследовать

būdas – способ, характер

kamúoti – мучить

tìnginè – ленивица

mèsti – бросить

pakùrstyti – зд.подстрекать

bárti – ругать

pràtarti – промолвить

vaĩgti – бедствовать

lāšas – капля

paskuĩ – потом

tuomèt – в то время, в тот момент

pataĩti – советовать

gailùs – жалобный

graudùs – жалобный

ráibas – рябой, пестрый

lakíója – метаться

rokíoti – диал. рассказывать,

перечислять

LĀPĖ, STRAZDĖLIS IR VÁRNA

Viduryjè miško, eglèlèje, susikrovè strazdèlis sáu gūžtèlę iĩ sudėjo penkis kiaušiniùs. Ò iš jū išperėjo penkis strazdziukùs.

Atbègo lāpè iĩ sàko:

– Strazdèli, strazdèl, vèskis sàvo vaikeliùs, kiĩsiu eglèlę.

– Lāpe, lapùte, nekiĩsk, – prāšo strazdèlis.

– Mèsk mán viena vaikèlį, tai nekiĩsiu.

Strazdèlis išmetè viena vaikèlį, ò lāpè sùgriebè iĩ nusinešè. Paskuĩ atbègo iĩ vèl pradėjo gāsdinti strazdèlį, iĩ tās išmetè jái kitą vaikèlį. Taiĩp strazdèlis išmètè visùs vaikeliùs, iš penkių tik vienas beliko.

Nusinèšus lāpei ketvirių vaikèlį, strazdèlis labai gailiai veĩkè. Atskrido varnèlè iĩ kláusia:

– Strazdèl, strazdèl, kò tũ taiĩp verkĩ?

– Kaiĩp neveĩksiu, – sàko strazdèlis, – kàd lāpè baĩgia mào vaikeliùs nešiòti.

– Ò kám tũ jái dúodi? – kláusia varnèlè.

– Jéi nedúosiu, žàda kiĩsti eglèlę.

– Tũ jái taiĩp pasakýk: kiĩsk sáu, tik sũ kuò tũ kiĩsi?

Šitaip pamókiasi, varnèlè nuskrìdo. Atbègo lāpè iĩ sàko:

– Strazdèl, strazdèl, vèskis vaikeliùs, kiĩsiu eglèlę.

– Kiĩsk sáu, – sàko strazdèlis, – pažiurèsiu, kuò gĩ tũ nukĩrsi.

Lāpè pliáuķt pliáuķt kèletą kartų sũ úodega peĩ mēdį, bèt mào, kàd strazdèlis nebijo, taiĩ paklausè, kàs jĩ taiĩp pamókè.

– Varnèlè, gerà žmonèlè, – atsàkè iš gūžtos strazdèlis.

Ùzvire lāpei širdis aĩt varnos, nusprèdè jái nedovanóti. Nubègo jĩ pamiške, kuĩ varnos skraidýdavo, atsìgulè aukštìelninka iĩ apsìmetè

negyvà. Pamãchiusi negývà žvėrį, várna tuøj atskrido iř pradėjo kapóti. Lãpė çapt jã nutvėrė iř jaũ ketino suėsti, bėt varnėlė ėmė prařýti:

- Kã darýsi, tã darýk, tik nedarýk taíp, kaip senėlis bobùtei dãrė.
- Ő kaipgi jìs dãrė? – klãusia lãpė.

– Őgi pãemė nuō šiukřlýno statinãitę bė dũgno, įsodino bobùtę iř tøl vežiójo, kól jős káulai subyrėjo.

Lãpė, norėdama išbarstýti várnai káulus, įkiřo jã statinãitėn bė dũgno, ō várna tik pũrpt iř išskrido.

vidurýs – середина

susikràuti – сложить, сложить (гнездо)

strãzdas – дрозд

várna – ворона

gũžtà – гнездо (lizdas – гнездо,

gũžtėlė – гнėздышко)

sudėti – сложить, снести

kiauřinis – яйцо

iřperėti – вывести

vėstis – вести, зд.: уводи

kiřsti – рубить

prařýti – просить

mėsti – бросить

sugriėbti – схватить (в охãпкy)

pradėti – начать

gãsdinti – пугать

likti – остаться

skristi – лететь

skraidýti – летать

klãusti – спрашивать

baigtì – кончить

žadėti – обещать

ramókyti – поучать

pažiūrėti – посмотреть

uodegà – хвост

matýti – видеть

bijóti – бояться

paklãusti – спросить

mókyti – учить

užvirti – закипеть

sprėsti – решить

pamiřkė – опушка леса

atsigułti – лечь

nutvėrti – схватить

žmonėlė – жėнушка

dovanóti – зд.: простить

aukřtiėlninka – навзничь

apsimėsti – притвориться

kapóti – рубить

ketinti – намереваться

šiukřlýnas – мусор

statinãitė – бочонок

dũgnas – дно

káulas – кость

subyrėti – рассыпаться

iřbarstýti – рассыпать

(в пространстве)

VIŠTÝTÈ IŘ GAIDŽIÙKAS

Bũvo senėlis iř bobùtė, turėjo viřtýtę iř gaidžiùkã. Pasiũvo bobùtė gaidžiùkui naujãs kelnýtes, ō viřtýtei sijonėlį iř išlėido abũ rieřutãuti. Gaidžiùkas įlipo į lazdynã iř rãřko rieřutus. Viřtýtė bėginėja aplink iř kařkia:

– Kař kař kař kař! Mėsk iř mán beñt kekėlę! Kaĩ tik mėtė gaidžiùkas rieřutũ kekėlę – iř řmuřė viřtýtei akėlę.

Gaidžiukas vėl rāško ríešutus, o vištýtė, bėginėdama apliūk, kažkia:
 – Kař kař kař kař! Iř mán beñt kekėlė!
 Kai tik mėtė gaidžiukas kekėlė – iř išmušė vištýtei kità akėlė.
 Dabař vištýtė parbégo rėkdama nāmo iř pasisākė bobùtei, kàd gai-
 džiukas jái akelės išmušė. Bobùtė pradėjo bárti gaidžiuką:
 – Gaidžiuk, gaidžiuk, kám tù vištýtei akýtes išmušei?
 – Ō kám lazdynas mán kelnytes pérplėšė!
 – Lazdyne, lazdyne, kám tù gaidžiukui kelnytes pérplėšei?
 – Ō kám manė óžka pagráužė!
 – Ožkà, ožkà, kám tù lazdyną pagráužei?
 – Ō kodėl māņes piemuō negānė!
 – Piemeniė, piemeniė, kodėl tù ožkōs neganeĩ?
 – Ō kodėl šeimininkė mán bandėlės nepàkepė!
 – Šeimininkė, šeimininkė, kodėl tù píemeniui bandėlės nepàkepei?
 – Kàd kiaulė tėšlą surižo!
 – Kiaulė, kiaulė, kám tù tėšlą surijaĩ?
 – Ō kám vilkas māno paršėlį nūnešė!
 – Vilkė, vilkė, kám tù kiaulės paršėlį nūnešei?
 – Māno gerklė nè grąžtū grąžtā, nè káltu kaltā. Ammm! – pàgriebė paskutinį pařšą iř nubėgo į mišką.

vištýtė – курочка
 gaidžiukas – петушок
 turėti – иметь
 pasiūti – сшить
 sijonėlis – юбочка
 kėlnės – штаны
 léisti – зд.:отпустить
 ríešutáuti – собирать орехи
 įlipti (į lazdyną) – влезть (в орешник)
 ríešutas – орех
 rāškyti – щелкать
 apliūk – вокруг
 kekėlė – гроздь
 išmūšti – выбить
 rėkti – кричать
 bárti – ругать, бранить
 pérplėšti – порвать

lazdynas – орешник
 óžka – коза
 pagráužti – погрызть
 piemuō – пастух
 ganýti – пасти
 bandėlė – булочка
 kėpti – печь
 kiaulė – свинья
 tėšlà – тесто
 surýti – сожрать
 vilkas – волк
 paršėlis – поросёнок
 gerklė – горло
 grąžtas – сверло
 káltas – долото
 kálti – забивать, ковать
 paskutinis – последний

LAIMĪNGAS ŽMOGŪS

Vienas karālius nuolatōs sirgo liūdesio ligā. Jokiē vāistai jām negēlbējo. Kaŗtā jīs susīkvietē visūs išminčīūs iŗ prižadējo pūšē karalystēs tām, kās jī išgūdys nuō tōs ligōs.

Išmiņčīai, atējē pās karāliū, galvōjo galvōjo iŗ nemokējo pasakūti, kokiā ligā. Jiē negalējo atrīņkti iŗ vāistū, kuriē ligōniui pagēlbētū. Taiŗ jīems begalvōjant, vīenas iŗ sāko:

– Reīkia suieškōti tikraī laimīngā žmogū, nuviļkti jō mārškinius iŗ jaīs apviļkti seŗgantī karāliū. Pamatýsite, kaŗp jīs tuojaū išgis iŗ dār gyveņš daūģ mētū.

Karālius, išgirdēs tōkī pasākymā, labaī apsīdziaugē iŗ, niēko nelāukdamas, išsiuntē sāvō pirmūosius pāsiuntinius ī pasāulī ieškōti laimīngo žmogaūs.

Pasiuntiniai iškeliāvē īlgā laīķā klajōjo pō visōkias karalystēs, bēt laimīngo žmogaūs jīē nesutīko. Beklāidžiodami pasāulyje, rādo daūģ visōkiū žmoniū: vīenas turtingas, sāvō tuŗtū gālo nežīno, gyvēna taiŗ, kād jī mātant, rōdos, nebērā laimingēsnio; ō paklausūs apiē lāimeŗ, pasisāko ēsas labaī nelaimīngas – dejūoja neturīs sveikātos, stiprybēs. Kās tūri sveikātā, tās varģingas arbā kitosē nelāimēse paskeņdēs. Didelēs šeimōs tēvas dejūoja neištenķas sāvō vaikāms dūonos, ō bevaīkiai tēvai norētū turēti nōrs vīenā vaikēļj. Pasiuntiniai taiŗ iŗ grīžo atgalī, nesurādē laimīngo žmogaūs iŗ jō marškiniū.

Karālius, išklaūšēs pāsiuntinius, dār labiaū susiŗgo. Jaū niēkas jām nebegalējo padēti.

Vīenā kaŗtā vēļū vākarā išējo karāliaus sūnūs pasivāikščioti. Liūdņas jīs nukeliāvo toli nuō sāvō namū iŗ vīs galvōjo, kaŗp čīa pagēlbēti seŗgančiam tēvui. Taiŗ eīdamas prō vīenā aplūžusīā trobēļē, girdi vidujē tāriant šiuōs žodžiūs:

– Ō, kaŗp geraī! Laimīngai pābaigiau šīōs dienōs dārbus, pavālgiau, atsigēriau iŗ laimīngas einū miegōti.

Karalāitis labaī apsīdziaugē, surādēs laimīngā žmogū.

Tuojaū tēkinas parbēgo nāmo, pasiēmē kelīs výrus iŗ greīt sugrīžo priē tōs trobēļēs. Atsistōjēs priē durū, karalāitis liēpē tarnāms jēiti vidun, nuviļkti tām žmogui mārškinius iŗ sumokēti tiēk, kīek jīs prašýs, nōrs taiŗ būtū iŗ maišas auksīniū.

Tarnaĩ, jėjė trobėlėn, pasisvėikino iř pasākė, kō nōrj. Dabař tās žmogėlis, kuřĩ karalaitis mănė ėsant iř tikrųjų laimingą, pasisākė netūrj neĩ vienų marškinių iř negalėjo jų karaliui atiduoti.

nuolatōs – постоянно	rōdos – кажется
siřgti – болеть	laimė – счастье
ligà – болезнь	dejúoti – стонать, жаловаться
váistas – лекарство	sveikatà – здоровье
liūdesys – грусть, тоска	stiprýbė – крепость
liūdnas – грустный	vargingas – бедствующий
gėlbėti – спасать	laimė – счастье
susikviesti – созвать	paskėsti – утонуть
iřmiñcius – мудрец	ištėkti – хватать, быть достаточным
prižadėti – пообещать	neiřtenkas – не достающий чего-либо
iřgýdyti – вылечить	grįžti – вернуться
atriñkti – отобрать	aplúžti – обломиться
ligónis – больной	trobėlė – избушка
pagėlbėti – спасти	tėkinas parbėgo – бегом прибежал,
nuvĩlkti – снять, раздеть	спеша прибежал
marškiniã – рубашка	dũrys – двери
iřgýti – выздороветь	liėpti – велеть
siųsti – отправлять	tařnas – слуга
pasiuntinys – посол	vidún – в середину
klajóti – бродить	sumokėti – заплатить
sutikti – встретить	maĩsas – мешок
rãsti – найти	auksinių – золотых
turtingas – богатый	pasivėikinti – поздороваться
tuřtas – богатство, имущество	

KAIP DÁRBUS DĪRBTI

Sėnas senėlis (taĩ bũvo pàts Põnas Diėvas) ėjo keliu iř pamãtė artóją sũ jaučiais, jĩs ãrė vėnã vãgã peř vĩa laũkã, ō atgã nėšė tũščiaĩ árkla. Senėlis pamókė artóją, jóg reĩkia pritaisýti priė árklo verstuvã iř árti diřvã iř abiejų laũko pusių. Artójas pamėgino iř lãbai apsidžiaugė, kãd dárbas palengvėjo.

Kiek paėjėsen senėlis užsũko ĩ vėnus namũs, kuř rãdo mergėlę. Jĩ áudė. Áudė jĩ bė šaudýklės, ō siúlã kišo rañkomis; taĩ àtėmė daũg laĩko. Senėlis pamókė jã prisitaisýti šaudýklę iř audĩmas dvigubai paspartėjo.

Prasliñkus kėletui dienų, senėlis vėl keliãvo šiomis viėtomis. Pamãtė artóją iř klãusia:

– Pasakýk, vaikėli, kàs gì tavè išmókè taíp gražiaĩ árti?

Artójas atsākė:

– Aną dien tóks senėlis čià ėjo iř manè pamókė, kaíp árti. Àš jám labaĩ dėkingas už patarimą.

Senėlis nusišypsójo iř sáko:

– Geraĩ vaikėli! Daūg đirbi, bėt turėsi iř átilsį.

Ėidamas toliaū užsùko į namùs, kuriuosė audėjas ėdė jo priė stąklių iř gražiausiaū áudeklą áudė. Senėlis iř kláusia:

– Pasakýk, vaikėli, kàs tavè išmókė taíp gražiaĩ áusti?

– Kàs čià manè mókys! Àš patì išmókau, – atšovė merginà.

Senėlis pakraipė gálvą iř atsākė:

– Gėrai, vaikėli! Đirbsi đirbsi, ò átilsio neturėsi.

Taip iř liko iki šių dienų. Výrai suńkiai đirba, bėt surańda laiko átilsiui, ò móterys darbų gálo nemáto.

árti – пахать

artójas – пахарь

árklas – плуг

jáutis – бык

vagà – борозда

tùščias – пустой

pritaisýti – приделать, примастерить

verstùvas – отвал (часть плуга)

đirvà – нива, почва

laũkas – поле

ramėginti – попытаться

palengvéti – полегчать

užsùkti – завернуть, зд. зашёл

áusti – ткать

audimas – ткачество

áudeklas – ткань

šaudýklė – челнок

siúlas – нить

kįšti – просовывать

atiĩmti – отнять

prisitaisýti – приделать

dvigubai – в два раза

raspartėti – ускориться

prasliĩkti – зд. прошли годы

kėletas – несколько

keliáuti – путешествовать

dėkingas – благодарный

patarimas – совет

nusišypsóti – улыбнуться

átilsis – покой, отдых

stąklės – станок

atšovė – отрезала, резко сказала

merginà – девица, девушка

pakraipýti – покачал (головой)

gálas – конец

PIRŠLÝBOS

(Kazys Borūta „BALTARAGIO MALŪNAS“ ištrauka)

Uršulė žiūri – piršliai prō malūną kaip tik pās juōs sūka.

– Aĩ nepaklydo? – apsidžiaugė Uršulė, nēs būvo amžinaĩ užsirūstinusi aĩt piršliū, kàd nē kar̄to pàs jā sū jaunikiū nebūvo atvažiāvē.

Bèt tuō metū, kai žiopsójo nustēbusi Uršulė iĩ džiaūgēsi, kàd piršliaĩ paklydo, júodbėriai žirgai ĩlėkė ĩ kiēmą iĩ paausúota karietą sustójo priė rūtų daržėlio.

– Kàs gĩ čià dabaĩ? – nèt nutiĩpo visà Uršulė.

Ō iĩ kariėtos išlipo tóks rimtas sū žilà barzdà pōnas iĩ jáunas ponáitis sū prašmatnià skrybėlaite. Nusilenkė abūdu Uršulei, iĩ kláusia tàs senàsis:

– Aĩ nē čià būs pōno Baltaragio garsūsis dvāras?

– Nē pōno, – sāko apmirdamà Uršulė, – tiktaĩ Baltaragio, iĩ nē dvāras, bèt malūnas.

– Taĩ mūms jō kaip tik iĩ reĩkia, – sāko tàs žilabaĩr̄zdis iĩ dár žemiaū leĩkiasi. – Aĩ priiĩsite pakeleivĩngus svečiūs?

– Labaĩ prašome, – atsākė iš malūno atsirādėš Baltaragis. – Sėniai mielū svetėliū láukiame.

Nusivedė tadà Baltaragis nepàprastus svečiūs ĩ seklỹčia, ō Uršulė kamāroje pasislėpė, baisiai nerimáudama. Aĩgi čià būtų pagaliaū jōs atvažiāvēš karaláitis?

Ō tuō tárpu žilabaĩr̄zdis piršlỹs, vōs ĩžėngėš ĩ seklỹčia, dārgi neprisėdėš, stāčias priė durų pradėjo sàvo orāciją:

– Važiavaū paežerėmĩs, prō pėlkes, radaū antinėlj – sāko. – Antinėlis krỹkščia, nerimáuja, íeško raibōs antėlės... Aĩ kartaĩs jōs čià nesuràsime?

– Ō kaipgi, – atsākė Baltaragis iĩ atsivedė Uršulė iš kamāros. – Aĩ nē šitos íeškote?

– Kaip tik tōs pačiōs, – atsākė patėnkintas piršlỹs, ō jaunikis iš tō džiaūgsmo kaip aĩtinas sũkrykštė, sũkdamas apliĩkui rāta.

Tadà Uršulė nukaĩto kaip aguonà iĩ žodžio pratar̄ti negāli. Žvilgtelėjo akiū kampeliū – jaunikis gražūs neapsākomai. Suspurdėjo širdis, ō pati vōs bepastóvinti aĩt kójų, akysė kažkokiē raibūliai.

piršlỹs – сват

malūnas – мельница

sũkti – зд. заворачивать

keleivĩngas svėčias – гость-путник

atsirasti – найтись

seklỹcia – светėлка

(pa)klýsti – заблудиться	pasislépti – спрятаться
amžinaĩ – вечно	baĩsiai – страшно
užsirústinti – здесь: затаить злобу; разгневаться	nerimáuti – беспокоиться
jaunìkis – жених	pagaliaũ – гаконец
žiopsóti – зевать, быть зевакой	įžeñgti – войти, шагнуть
nustėbti – удивиться	stãcias – стоящий, прямой
žìrgas – конь	pėlkės – болото
júodbėris – тёмно-гнедая	ràsti – найти
įlėkti – влететь, примчаться	antinėlis – селезень
(pa)auksúotas – (по)золочёный	sukrỹkšti – вскрикнул, зд. крякнул
rūtų daržėlis – палисадник с рутой	krỹkščiuoti – кричать
nutiřpti – оцепенела	ieškoti – искать
rìmtas – серьёзный	kartaĩs – иногда
žìlas – седой	patėnkintas – доволен
barzdà – борода	sùkti – вертеть
rõnas – господин	rãtas – колесо
prašmatnùs – роскошный	nukaĩsti – зардеться
skrybėláite – шляпка	aguonà – мак
nusilenkti – поклониться, согнуться	taĩti – произнести
garsùs – известный	žvilgtelėti – взглянуть
priiĩti – принять	kaĩpas – угол
	(su)spurdėti – забиться, затрепетать

Ap̄iē Lietuv̄os ist̄orijā | Из истории Литвы

Lietuv̄os vār̄das p̄irmā kaŗtā paminētas 1009 (tūkstantī devintaīšais) mētais, kaĩ priē Lietuv̄os ir Rūsijos sīenos b̄uvo nužud̄ytas misioniērius šv. Brun̄onas ir̄ aštuoniólīka j̄o palyd̄ov̄u. Užúomin̄u ap̄iē baltus mēs raĩndame Tācito, Ptolemājaus, Herod̄oto veikaluosē. Arāb̄u m̄okslinīnkas geogrāfas kartogrāfas al Idrīsijus liet̄uvīu–lātvīu pl̄otus žymējo žodžīu „Magus“ – ugnīēs gārbintojai.

paminēti – упомянуть

sīenos – границы

nužud̄yti – погубить, убить

palyd̄ovas – сопровождающие, проводники

užúomina – упоминание

veikalas – произведение

pl̄otas – пространства

žymēti – обозначать

ugnīs – огонь

gārbintojas – почитатель

Liet̄uvīskieji kunigáikšciai

M̄INDAUGAS 1236–1263 m.

Pirmāsis žĩnomas Lietuv̄os vald̄ovas b̄uvo gars̄usis M̄indaugas, vadĩnamas Išmintĩnguoju. M̄indaugas – nē tik nars̄us kar̄ys, b̄et ir̄ puĩkus politikas. Kryžīuōčiai b̄uvo pātys stipriāusi M̄indaugo priēšai, puldinējo Līetuvā, skēlbdamiesi n̄or̄j̄ jā apkrīkštyti. M̄indaugas, suprāsdamas j̄u dviveidišk̄umā, sutĩko priīmti krīkštā iš Ryḡos arkiv̄yskupo ir̄ 1251 mētais kártu s̄u visā s̄avo šeim̄yna ir̄ artimaīšais baj̄orais apsikrīkštijo, ō 1253 mētais, gāvęs iš R̄omos p̄opiežiaus karāliaus vainikā, s̄avo s̄ostinēje iškilmĩngai vainikāvosi Lietuv̄os karāliumi. Lietuvā, plat̄i ir̄ galĩnga valst̄ybē s̄u krīkščiōnišku valdov̄u priēšakyjē, pasidārē l̄ygi kit̄oms Eur̄opos valst̄ybēms.

gars̄us – известный

išmintĩngas – мудрый

nars̄us – смелый

kar̄ys – воин

puĩkus – прекрасный

kryžīuōčiai – крестносцы

stipr̄us – сильный

priēšas – враг

puldinēti – нападать

skēlbt̄i – объявлять

suprāsti – понять

aĩtimas – близкий

iškilmĩngai – торжественно

plat̄us – широкий

galĩngas – мощный

priēšakyjē – впереди

VYTĒNIS 1294–1316 m.

Žūvus Mindaugui, ģ valdžia atējo Vytēnis. Jis pasižymėjo ypač atkakliomis lietūvių kovomis su Kryžiuočių ordinu. Mūšiai dėl Žemaitijos baigėsi Lietuvės pergalė. Jō valdymo mētais Lietuvojē, vadīnamoje Lietuvės Didžiāja Kunigaikštystē (LDK), pradētā karības refōrma: būvo pēreinama priē lietūvių rinktīnių būrių formāvimo, kāro tarnības. Istōrinēje literatūroje Vytēnis vadīnamas kunigáikšciu-káržygiu.

žūti – гибнуть

valdžia – власть

valdyti – владеть, править

pasižymėti – отличиться, выделиться

ypač – особенно

atkaklūs – упорный, упрямый

kovā – борьба

mūšis – бой, битва

pėrgalė – победа

karība – военное дело

rinktīnis – сборный, избранный

būrīs – отряд

kāro tarnība – военная служба

kunigáikštis-karžygys – князь-воевода

GEDIMĪNAS 1316–1341 m.

Valdant Gedimīnai Lietuvā tāpo galingiāusia valstybē Rytū Eurōpoje. Gediminas valdē nē kariāudamas, ō išmintinga diplomātija. Nētgī didžiulius rūšų žēmių plōtus prijūngē priē Lietuvės nē kārdū, ō sāvo sūnū iř dukterū vedībomis. Gediminas kviētē ģ Līetuvą pirkliūs, amatiniņkus, žemdirbiūs. Gediminas sāvo sōstinę pėrkelē ģ Vīlniū, kuris tāpo garsūs visamē pasaulyje.

prijūngti – присоединить

kārdas – меч

vedības – женитьба, бракосочетание

kviēsti – приглашать

pirklīs – купец

amātininkas – ремесленник

žemdirbys – земледелец

pėrkelti – перенести

garsūs – известный

pasāulis – мир

AĪGIRDAS 1345–1377 m.

AĪgirdas yra Gedimīno sūnūs. Sumūšēs totōriūs, galutinaī įsitvīrtino Kījeve, Podolēje. AĪgirdas trīs kartūs žygiāvo ģ Māskvą. Nōrs paiṃti Maskvės jām nē sýkio nepavýko, tačiaū Lietuvės mētraštis bylōja, kād, susitākydamas su Maskvės kunigáikšciu, AĪgirdas, prijōjēs priē miēsto sīenos, palīko íeties smōgio žēnklā prisiminīmui, jōg čiā būvo Lietuvės kariaī.

Al̄girdas derėjosi su Vokietijos imperatoriumi Karoliu IV dėl Lietuvos krikšto. Dejà, Ordinas liko kuř bũves, o Lietuvà – pagoniška.

galutinaĩ – окончательно	susitáikyti – примириться
įsitvĩrtinti – утвердиться, укрепиться	ietis – копье
žỹgis – поход, подвиг	smũgis – удар
žygiuoti – выступать с походом	žėnklas – знак
nė sỹkio – ни разу	prisiminĩmas – воспоминание
neravỹkti – не удасться	derėtis – вести переговоры,
tačiaũ – тем не менее	торговаться, договариваться
mėtraštis – летопись	pagoniška – языческий
bylėti – свидетельствовать, говорить	

KĘSTŪTIS 1345–1382 m.

Kęstutis iš tėvo Gedimino paveldėjo Trakų kunigaikštystę ir Žemaitiją. Jis persikėlė iš Senųjų Trakų į Naujuosius Trakus ir pastatydino pilį.

Al̄girdas ir Kęstutis lygiomis teisėmis ir sutartinaĩ valdė Lietuvà. Žỹgio metu Al̄girdas buvo patėkęs į kryžiuočių nelaisvę Mārienburge, tačiau pasisekė išsigėlbėti. Kęstutis taip pat dalyvavo Al̄girdo žỹgyje į Māskvą.

Kęstutis turėjo kėletà sũnũ, iš kuriũ žymiáusias ir labai daũg nusipėlņęs Lietuvai buvo Výtautas. Jõ mótina – antróji Kęstučio žmona garsióji Birutė.

paveldėti – унаследовать	patėkti – попасть
pėrsikelti – переселиться	pasisekti – повезти, удасться
pastatỹdinti – построить	išsigėlbėti – спастись
lygiomis teisėmis – на равных правах	dalyvauti – участвовать
sutartinaĩ – дружно, согласованно	nusipėlņyti – заслужить

JOGÁILA 1377–1392 m.

Jogáila – Al̄girdo sũnũs. Jogáila Krėvos sutartimĩ priėmė lėnkũ bajõrũ pasiũlymà vėsti Lėnkijos karaliėnę Jadvỹgà, apsikrikštyti ir pažadėjo Lietuvà beĩ jõs valdomas žemės amžinaĩ sujungti su Lėnkija. Jogáila buvo vainikuotas Lėnkijos karaliumi ir vėkdė lėnkũ bajõrũ politikà, kuriõs tikslas buvo integruoti LDK į Lėnkiją. Tam stipriaĩ pasipriėšino lietuviai, ir Jogáila buvo priverstas patvĩrtinti Výtautà iki gyvõs galvõs Lietuvos didžiúoju kunigaikščiu.

sutartis – договор, соглашение
 pasiūlymas – предложение
 amžinaĩ – вечно
 sujungti – соединить, объединить
 vykdyti – выполнять
 tikslas – цель

stipriaĩ – сильно
 pasipriešinti – противиться,
 противостоять
 priversti – вынудить
 patvirtinti – подтвердить
 iki gyvõs galvõs – до конца жизни

VÝTAUTAS 1392–1430 m.

Kęstuçio sũnũs Výtautos ėmėsi visomĩs išgalėmis kovóti dėl Lietuvos valstybingũmo. Jis plėtė LDK žemės, reĩgė žygiũs į Juodõsios jũros pakrantes, prijungė Smoleĩsko kunigaikštystę. Jám valdant svarbũs Lietuvai pajũrio krãštas – Žemaitijà – galutinaĩ sujungtas su Lietuva.

Výtauto núopelnas bũvo kryžiuočių sutriuškinimas. Peĩ 1410 mętu Žálgirio mũši jungtinės LDK iĩ Lėnkijos kariũomenės paláužė kryžiuočių galýbę. Výtauto valdoma Lietuvà, tãpusi krikščioniška, pasidãrė vienà iš galingiausių Vĩdurio iĩ Rytũ Eurõpoje, õ Vilnius – didingas Rytũ Eurõpos miestas.

visomĩs išgalėmis – изо всех сил,
 со всей мощью
 kovóti – бороться
 plėsti – расширять, распространять
 reĩgti – готовить
 pakrãntė – побережье
 prijungti – присоединить
 svarbũs – важный
 krãštas – край

nũopelnas – заслуга
 sutriuškinimas – разгром
 mũšis – бой
 jungtinis – объединённый
 kariũomenė – войско, армия
 paláužti – сломить
 galýbė – мощь
 tãpti – стать

KAZÌMIERAS 1440–1492 m.

Valdant Kazimierui bajõrai gãvo naujũ téisiũ iĩ láisviũ, tačiaũ kartũ pablogėjo valstiėčių padėtis. Lietuvà netėko politinės įtakos Novgorodui iĩ Pskõvui. Totõriai suintensyvino puolimũs į LDK, atstumdamĩ jã nuõ Juodõsios jũros.

Lietuvõs savarankiškũmas formaliaĩ dár bũvo išlaĩkomas, tačiaũ susidãrė šlėktos lũomas. Kazimieras paskutinis Lietuvõs didỹsis kunigáikštis, mokėjęs lietũviũ kalbã.

valstiētis – крестьянин
 padėtis – положение
 netēkti – лишиться
 įtaka – влияние
 puolimas – нападение

atstūmti – оттолкнуть
 savarankiškūmas – самостоятельность
 išlaikyti – выдержать
 šlėktos lúomas – сословий шляхты
 paskutinis – последний

ALEKSÁNDRAS 1492–1506 m.

Lietuvōs didysis kunigáikštis Aleksándras – paskutinis LDK valdōvas, kuris vāldė jā atskiraĩ nuō Lėnkijos. Kunigáikščio teisės vis labiau siaurėjo. Jam tēko kariáuti sū Rūsija ir paliúbomis pripažinti Māskvai Viazmos, Dnėpro, Okōs áukštupio žemės, daūgelį Smoleńsko sritiēs miēstų. Aleksándras pasizadėjo niēko nespřesti bė senāto ir bajōrų sutikimo.

atskiraĩ – отдельно
 teisė – право
 siaurėti – сужаться
 kariáuti – воевать
 paliúbos – перемирие

pripažinti – признать
 áukštupis – верховье реки
 sritis – область
 spręsti – решать
 sutikimas – согласие

ŽYGĪMANTAS AUGŪSTAS 1544–1572 m.

Žygimantas Augūstas, dvidešimt trijų metų tāpęs Lietuvōs didžiūoju kunigáikščiu, netrūkus būvo vainikūotas ir Lėnkijos karāliumi. Jis padėjo plīsti humanizmo idėjoms Lietuvojė. Plėčiantis Livonijos kārui, jis ėmė síekti ūnijos sū Lėnkija. Ji būvo sudarýta 1569 mėtai Liubline (Liubli-no ūnija). Jō valdymo metu priė Lėnkijos prijungtos LDK priklaūsiusios Ukrainos ir Vakarų Baltarusijos žemės.

Žygimantas Augūstas būvo paskutinis iš Gedimináičių, sū juō baigėsi Gedimináičių dināstija.

Nebeturėdama tiŋkamo vādo, Lietuvā ėmė silpnėti, tapo viena iš trijų Lenkijos provincijų.

1795 mėtai Lietuvā būvo prijungta priė Rūsijos ir jōs būvo valdoma daugiau kaip šimtą metų. Lietuvojė iš kārto kilo, plėtėsi ir nuolat stiprėjo pasipriešinimas carizmo priešpaudai, vỹko sukilimai prieš cāro valdžią. Lietuvā aktyviai kovójo dėl nepriklausomybės, ir ji būvo atkūrta 1918 mėtai.

1990 mėtai, ėmus ĩrti TSRS, vėl atkūrta nepriklaūsoma Lietuvā.

tāpti – статья	silpnėti – слабость
netrukus – вскоре	pasipriešinimas – сопротивление,
plisti – расширяться	противостояние
siekti – достигать	prėspauda – гнёт
prijungti – присоединить	vỹkti – зд.: происходить
priklausyti – принадлежать, зависеть	sukilimas – восстание, бунт
tiĩkamas – соответствующий, подходящий	nepriklausomybė – независимость
	atkũrti – восстановить

Lietuviškieji mėnesių pavadinimai

Daũgelis Eurõpos tautũ mėnesių pavadinimus ųra gãvę sũ krikščioniškuoju kalendõriumi. Šis juõs pėrėmė iš romėniškojo, kuĩ mėnesiai bũvo pavadiñti dievũ ir imperatoriũ vardais. Tik Eurõpos pakraščiuosė gyvėnusios slãvũ ir baltũ taũtos išlaikė turėtus senuosius fenolõginius kalendõrinius įvardijimus. Šiė pavadinimai išreiškia žmoniũ sãntykį sũ supãncia gamtã, fiksuõja tuõs sezõninius jõs põkyčius.

Savitĩ mėnesių pavadinimai randami jau pirmuosiuose mũsũ rãštuose. M. Mažvydo „Katekizme“ (1547 m.) pavartoti: „sauta“, „kova“, „balandza“; J. Bretkũno „Postilėje“ (1591 m.) – „gegušės“, „semenies“, „Mikielės“. Pastarãsis – tai germanizuõtas Mýkolo vardas, greičiausiai reiškiantis dabartinį rugsėjį.

Suriĩkti iš gyvõsios kalbõs – žodyniniai – mėtũ pabaigõs mėnesių pavadinimai tiksliau atitĩkdavo gamtõs reiškinius. Pãvyzdžiui, lãpkričio pavadinimas labiau tiĩka dešimtãjam mėnesiui, grũodžio – vienũoliktajam, saũsio – dvýliktajam. Ši slinktiõs galėjo atsirãsti lėidžiant pirmuosius lietuviškus kalendõrius, nusiziũrėjus į võkiškuosius ar lenkiškuosius pãvyzdžius, sudarýtus palankėsnio klĩmato kraštuosė.

tautã – народ	sausã – сухая
pakraštỹs – окраина	pastarãsis – последний
išlaikyti – сохранить	dabartinis – современный
įvardijimas – название	tiksliau – точнее
išreĩskti – (о)значить	atitĩkti – соответствовать
sãntykis – отношение	reišk̃nis – явление
sũpti – окружать	slinktiõs – смещение
gamtã – природа	atsirãsti – появиться
põkyčiai – изменения	lėisti – позволить, разрешить
sãvitas – своеобразный	palankũs – благоприятный
rãstas – рукопись	

Jumoristinis horoskopas | Юмористический гороскоп

Āvinas

Galvója – daūg.

Kaĭba – mažaĩ.

Dāro – teisìngai.

Jáutis

Galvója – apiē daūg kã.

Kaĭba– įtìkinamai.

Dāro – kaĩp išeĩna.

Dvyniai

Galvója – apiē savè.

Kaĭba – kã galvója.

Dāro – mano, kàd labai geraĩ.

Vėžys

Galvója – nuòlat.

Kaĭba – gùndančiai.

Dāro – kã jám liēpia.

Liūtas

Galvója – tiksliaĩ.

Kaĭba – pasakýdamas peĩ daūg.

Dāro – taĩ, nuò kò nepavỹko išsisùkti.

Mergėlė

Galvója – vėnã.

Kaĭba – kitã.

Dāro – trečià, bèt geraĩ.

Svarstýklès

Galvója – peř daūg.

Kaļba – sąžinīngai.

Dāro – atsakiņgai.

Skorpiõnas

Galvója – susikaūpeš.

Kaļba – tiksliaĩ.

Dāro – kļ nóri.

Šaulýs

Galvója – kàd tìk jìs...

Kaļba – kàd visi, bèt tìk nè jìs...

Dāro – svetimomìs rañkomis

Ožiarāgis

Galvója – kàs šauna ģ gálvā.

Kaļba – taĩ, kļ sumāstè.

Dāro – kļ móka.

Vandēnis

Galvója – õ kļ reĩkia galvóti?

Kaļba – nà, jéi reĩkia...

Dāro – geriausiai ģš visu.

Žūvys

Galvója – kàd niēkas nežīno.

Kaļba – išmintīngai.

Dāro – priklaūsomai nuõ tõ, ař kàs nòrs àtliktā dārbā tìkrins.

Anekdotai | Анекдоты

Ponià Kristinà sàvo svēčią vaišina kavà iř teiraujasi jō:

- Kiek šaukštėlių cukraus dēdatės į kavą?
- Namiē vīeną, o svečiuosē penkìs.
- Tuomēt jaūskitēs kaip namiē.

Suvalkiētis sēmia vāndenį kibiru iš kúdro (из пруда) iř pīla žēmēn.
Praeīvis klāusia:

- Kā gi tū čià, žmogaū, darai?
- Nóriu išsēmti vāndenį iš balos.
- Tū kā?! Iš prōto išsikrāustei?

Kaībasi dū žemaičiai. Vīenas iš jų sāko:

- Nóri mįslę?
- Nu..
- Ilgs, raudónas iř pō žemē gyven. Pirmà raidē s...
- Nežinaū...
- Slieks!!!

Añtras susidomėjēs sāko kitám:

- Nóri dabař àš užmīnsiu mįslę?
- Nu klāusk...
- Ilgs, raudónas iř pō žemē gyven. Pirmà raidē ò...
- Nežinaū...
- Ontras slieks!!!

Petriukas vyresniájam bróliui:

- Paprašyk mamos, kàd dúotų mán pinigų ledáms.
- Kodėl àš? Jùk jì iř tàvo mamà.
- Taip, bēt tū ilgiaū jā pažįsti.

Kařtą mókytoja Petriuko klāusia:

- Petriuk, bē kokių trijų dalųkų negalētum gyvėnti?
- Bē pūsryčių, pietų iř vakariēnēs.

Kavinėje oficiántas prieina priē Petriuko iř skaičiuoja:

- Kavà – lītas, sūltys – lītas, pyrāgas – du litai, mùzika – lītas...

- Bèt paláukit, mùzikos jùk àš neklausiaũ!
 -Taĩ reikéjo klausýtis!

Mamà sáko:

- Petriùk, válgyk mésa sù dúona!
 - Bèt as nemégstu dúonos!
 - Tùri áugti dídėlis iř stiprùs.
 - Ō kodėl as turiù búti dídėlis iř stiprùs?
 - Kàd uždìrbtum kasdienìnę dúoną.
 - Bèt àš nemégstu dúonos!

Ateĩna Mikė Pùkuotùkas pàs Knysliùką.

- Tetà mùms àtsiuntė dėšimt puodýnių medaūs, kiekvienám pō aštúonis.

Knysliùkas nustėbėš sáko:

- Bėtgi pō aštúonis neišeĩna!
 - Nežinaũ, išeĩna aĩ nè, bèt sàvo aštúonis àš jaũ suválgiau.

Kaĩtą kiškis rãdo nùmestą mōrką, tadà pàkasė pō žemė iř užrãšė aĩt žėnklo „Mōrkų nėrà“: Atėjo ežýs, suválgė mōrką iř užrãšė aĩt žėnklo „Čià nè ežýs“.

Mókytoja kláusia:

- Kaĩp atsiraĩnda rasà?

Petriùkas atsáko:

- Žėmė taĩp greĩtai sùkasi apliĩk sáulę, kàd nèt suprakaitúoja.

LITERATŪRA | ЛИТЕРАТУРА

- Buivydienė R., 1997, *Lietuvių kalbos vedybų giminystės pavadinimai*. Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Dini P. U., 2000, *Baltų kalbos*. Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas
- Kruopienė I., 2004, *Taisyklingos tarties mokomoji knyga*. Vilnius, Gimtasis žodis.
- Kundrotas G., 2012, *Intonacinė tipologija*. Vilnius, LEU leidykla.
- Lietuvos valdovai XII–XVI amžius – Vilnius, 1994.
- Pakerys A., 2003, *Lietuvių bendrinės kalbos fonetika*. Vilnius, Enciklopedija.
- Paulauskas J., S. Steponavičienė S., J. Kardelytė J., 2004, *Sisteminis lietuvių-rusų kalbų žodynas mokyklai*. Vilnius, Gimtasis žodis.
- Siniova O. *Структура учебника и методика преподавания языка в мультиязычной аудитории*. http://www.lituanistai.vpu.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=360&Itemid=35
- Vitkauskas V., 2001, *Lietuvių kalbos tarties žodynas*. V.
- Volkaitė-Kulikauskienė R., 1987, *Lietuvių tautybės susidarymas // Lietuvių etnogenezė*. Vilnius
- Булыгина Т. В., Синёва О. В., 2006, *Литовский язык*. | Языки мира. Москва, Academia

Lietuvos heraldika

<http://www.balto-slavica.com/forum/index.php?act=Print&client=printer&f=52&t=1381>

http://omop.su/images/76/Lietuvos_herbas_Didysis.jpg (полная версия изображения)

http://lietuvai.lt/wiki/Vaizdas:Coat_of_arms_of_Lithuania.svg

Lietuvos miestų herbai

https://www.google.ru/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAcQjRw&url=http%3A%2F%2Fwww.brigin.lt%2Fforumas%2Fviewtopic.php%3Ff%3D41%26t%3D3239&ei=PNrHVOvpG6XnywP9g4LQCA&bvm=bv.84349003,d.bGQ&psig=AFQjCNGws0_eNF-14w-WsUgKtUyR1eEaqSA&ust=1422470072622950

Lietuvos pinigai

http://www.fox-notes.ru/img_rus/litva_2007_10_pnew_f.jpg

http://forum.hayastan.com/uploads/monthly_01_2009/post-4810-1233077096.jpg

Lietuvos administracinis suskirstymas

<https://www.google.ru/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAcQjRw&url=http%3A%2F%2Ffr.academic.ru%2Fdic.nsf%2Ffrwiki%2F122005&ei=U9zHVLazDcvgywPPi4HIDw&bvm=bv.84349003,d.bGQ&psig=AFQjCNGvNyk4T3-8aw0QWH-3dAz3VtKesg&ust=1422470587803553>

---

http://academic.ru/pictures/wiki/files/86/Vilnius_County_COA.png
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/42/Panevezys_County_COA.png
http://images.vector-images.com/106/kaunas_county_coa.gif
https://www.google.ru/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAcQjRw&url=http%3A%2F%2Flt.wikipedia.org%2Fwiki%2FAlytaus_apskritis_herbas&ei=jN7HVL7rOKeiygOo8IHBYBw&bvm=bv.84349003,d.bGQ&psig=AFQjCNEIL7RYD-vpYGoE5THu3CnuQS45xg&ust=1422471191755008
http://www.google.ru/imgres?imgurl=http://www.ldm.lt/VPG/heraldika/003-Klaipeda1_m.jpg&imgrefurl=http://www.ldm.lt/VPG/Heraldika_1.htm&h=162&w=142&tbnid=8_za_2JFzteEkM:&zoom=1&docid=eqQiw-dYIppcpM&ei=1N7HVib1MYvhywPRgIHycw&tbn=isch&ved=0CEQQMygfMB8
http://www.google.ru/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/85/Marijampole_County_COA.png&imgrefurl=http://lt.wikipedia.org/wiki/%25C5%25A0ablonas:Country_data_Marijampol%25C4%2597s_apskritis&h=599&w=520&tbnid=H5ailMLw3HeihM:&zoom=1&docid=q1tfi1PnjpMopM&ei=EN_HVP2wFOP9ywPm24KgBA&tbn=isch&ved=0CBsQMygBMAE
http://www.google.ru/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Siauliai_County_COA.gif&imgrefurl=http://lt.wikipedia.org/wiki/%25C5%25A0iauli%25C5%25B3_apskritis_herbas&h=201&w=174&tbnid=QMUWcCigYBEfBM:&zoom=1&docid=ah722ZECPKQwYM&ei=T9_HVN33CYXOygObwYlQBw&tbn=isch&ved=0CBoQMygAMAA
http://www.google.ru/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/52/Taurage_County_COA.png/200px-Taurage_County_COA.png&imgrefurl=http://www.quickwiki.com/lt/Taurag%25C4%2597s_apskritis&h=230&w=200&tbnid=eIKrNJAfQfkDUM:&zoom=1&docid=HcrUKo4ZgN_GJM&itg=1&ei=ed_HVOreLoX9ygOg-YKQBg&tbn=isch&ved=0CCAQMygGMAY
http://www.google.ru/imgres?imgurl=http://lietuvali.lt/w/images/thumb/8/83/Telsiu_aps.png/180px-Telsiu_aps.png&imgrefurl=http://lietuvali.lt/wiki/Tel%25C5%25A1i%25C5%25B3_apskritis_herbas&h=208&w=180&tbnid=G HnbGQRYTlyIZM:&zoom=1&docid=g1mHRDMGV_Vh7M&itg=1&ei=pN_HVO_XDoLuyQPb5YCQBw&tbn=isch&ved=0CBwQMygCMAI
http://www.google.ru/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2a/Utena_County_COA.png/220px-Utena_County_COA.png&imgrefurl=http://lt.wikipedia.org/wiki/Utenos_apskritis_herbas&h=252&w=220&tbnid=nzjIzWAVEbIK-M:&zoom=1&docid=NRGyt4xJ1IXcuM&ei=0d_HVPDFEMPydyOGuIHIDg&tbn=isch&ved=0CBoQMygAMAA

Lietuvos vandens telkiniai

http://www.enovapoint.com/SiteAssets/SitePages/company/country-we-live-in/default/Neringa_Dunes.jpg

---

<http://img1.advisor.travel/f654x654px-ffff41a8e46b08d7b7e49c6cab8be343.jpg>
http://www.xpro.lt/dynamic/img/104/783_zoomed_dusia.gif
http://foto.terpe.lt/inkelti/20070710/Obelijos_ezeras.jpg
http://img-fotki.yandex.ru/get/2712/tomcat11.1c/0_225f5_69dc09d3_XLLedy-niniai_ežerai
<http://s40.radikal.ru/i089/1209/0c/2c3e603a212f.jpg>
http://g1.delfi.lt/images/pix/file45064253_f7a5a4b2.jpg http://www.valstietis.lt/var/ezwebin_site/storage/images/content/view/full/250257/1447027-3-lit-LT/Atsiauri-ziema-kelia-pavoju-gamtai_img_newsarticle560.jpg

Miškai

http://g4.dcdn.lt/images/pix/file49182944_261f9852.jpg
https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcREYeHYx0tIr_KOdfnKuAKj8aKKaNvZPpSKs1vXvjtkd9w0TB-Jw390uw
<http://img2.draugas.lt/galerija/f/a/r/farodijadohokuhejapecatituhefu.jpg>

Lietuvos miškų gyvūnai

<http://skayra.com/source/image/492374/49/49>
http://www.tourblogger.ru/sites/default/files/albums/5963/16812/original/IMG_6855.JPG
<http://www.newkp.ru/xmlfoto/big64336306375-5306357264.jpg>
http://www.fresher.ru/manager_content/images2/zhivotnye-v-novostyax-4/big/11.jpeg

Lietuvos paukščiai

<http://www.dig-photo.info/g12/data/12-00007.jpg>
<http://stat17.privet.ru/lr/0a0a132ffae46aa49281f269e1539279>
<http://stat19.privet.ru/lr/0b18a8d641bc20991082e36af2fc1642>
[http://www.fotoplatforma.pl/foto_galeria/6247__dudek%20\(7\).jpg](http://www.fotoplatforma.pl/foto_galeria/6247__dudek%20(7).jpg)
<http://songbirds-slaughter.org.uk/wp-content/uploads/2010/08/lapwing-540x361.jpg>

Upės

<http://www.ladyaspb.ru/files/images/gallery/pages/1766/3955.jpg>
<http://www.wprost.pl/F/pic.php?T=news&P=57521&w670=1&brt=1>
<http://www.otpusk.by/images/photo/litva/trakaj/trakaj4.jpg>
http://img1.liveinternet.ru/images/foto/b/3/137/1476137/f_12436236.jpg
<http://i.redigo.ru/4ee8944255a6e.jpg>
<http://www.babyplan.ru/uploads/15801112f41090122b3a44378cc0b068.jpg>

Etnografija

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/f5/Liet-etno-regionai.png/800px-Liet-etno-regionai.png>
<http://forum.secret-r.net/viewtopic.php?f=1&t=1463>
http://www.lituanistica.ru/culture_costume.html

<http://ifs.cook-time.com/preview/img73/73023.jpg>
<http://www.gaspadine.lt/receptas/dianos-cepelinai-13069>
http://4.bp.blogspot.com/_pVzlfyY6hGk/TQjQhsUC5VI/AAAAAAAAALw/L_IshK_8Ubl/s1600/Kugelis+2.jpg
http://yandex.ru/images/search?pin=1&text=žemaičių%20blynai&pos=8&uinfo=sw-1920-sh-1080-ww-1409-wh-906-pd-1-wp-16x9_1920x1080&rp_t=simage&_id=1402206837007&img_url=http%3A%2F%2Fstatic1.balsas.lt%2Fusi%2F160x109%2F3%2F83%2F00%2F03%2F8300034755f6508be228d1ce4dd43703.jpg%3Fv%3D4.0.2.68%26t%3Dcr%26s%3D160x109%26m%3D3%26f%3D%2FUploads%2Fdatawww%2F06%2F08%2Fp2210068_px450.jpg
http://www.dargita.lt/photos/1Skilandis%20Grafo_3308.jpg
http://www.gentedelfud.it/uploads/prodotto/1e47b54184e6cadc7fc6c312992b7a3_big.jpg

Lietuvos šventės

<http://g.diena.lt/03/67/144de1.jpg>
<http://gallery.forum-grad.ru/files/2/3/0/8/7/lithuania-travel->
http://img0.liveinternet.ru/images/attach/c/10/108/596/108596556_large_51810223x2700x467.jpg272.jpg
<http://www.infopol.lt/upload/iblock/fe4/kovo11.jpg>
http://static3.balsas.lt/usi/662x442/3/a8/fb/b4/a8fbb4b5b752d9bf03525820bd9082f8.jpg?v=4.0.2.62&t=cr&s=662x442&m=3&f=/Uploads/datawww/01/03/veliava_px600.jpg
<http://i3.alfi.lt/14787/20/65.jpg>
http://www.valstietis.lt/var/ezwebin_site/storage/images/content/view/full/259746/1558948-2-lit-LT/RASOS_img_newsarticle560.jpg
http://gs.delfi.lt/images/pix/file46938267_a5bf7a26.jpg
http://www.savaitgalis.lt/uploads/img/catalog/1/providers_10419_1405793_1720a8d3e5bb47d259af76d82ecf10d7.jpg
<http://s1.15cdn.lt/images/photos/609220/big/1278414322fbsm146719.jpg>
<http://www.vsehpozdravil.ru/res/files/postcards/10699.jpg>
<http://www.15min.lt/images/photos/616181/big/1281694211zoline.jpg>
<http://www.swjozefwolsztyn.pl/foto/duze/znicz.jpg>
<http://www.proza.ru/pics/2011/01/10/1728.jpg?5622>
http://gs.delfi.lt/images/pix/file60271527_45fae185.jpg
http://img.wallpaperstock.net:81/animals-wallpapers_17751_1440x900.jpg
http://lol54.ru/uploads/posts/2011-03/1299747247_014.jpg
http://900igr.net/Detskie_prezentatsii/Biologija.Eda/JAgody_3.files/slide0010_image010.jpg

Siniova. O., Kundrotas G.

Li206 Lietuvių kalbos tartis: garsai, žodis, intonacija | Литовское произношение: звуки, слово, интонация: mokomoji knyga / Sud. Olga Siniova, Gintautas Kundrotas. – Vilnius: Baltijos kopija, 2014. – 176 p.

Bibliogr. 172–175 p.

ISBN 978-609-417-099-7

Ši mokomoji knyga skirta užsienyje esančių lituanistikos ir baltistikos centrų studentams rusakalbiams, pradedantiems mokytis ir jau besimokantiems lietuvių kalbos ir kultūros. Ji pravers ir Lietuvos universitetų rusakalbiams kitų šalių studentams.

UDK 811.172(075)

LIETUVIŲ KALBOS TARTIS: GARSAI, ŽODIS, INTONACIJA

ЛИТОВСКОЕ ПРОИЗНОШЕНИЕ: ЗВУКИ, СЛОВО, ИНТОНАЦИЯ

Mokomoji knyga

Maketavo *Birutė Bilotienė*

SL 121. 2014 12 30. 10 leidyb. apsk. l.

Tiražas 500 egz. Užsakymas 24571

Parengė spaudai ir spausdino UAB „Baltijos kopija“

Kareivių g. 13B, LT-09109 Vilnius

www.kopija.lt